

**Mahdollisuus työhön –
Nuorten pitkäaikaistyöttömien kokemuksia
elämäntilanteestaan**

Maarit Ketola
Pro gradu-tutkielma
Sosiaalityön koulutusohjelma
Lapin yliopisto
Kevät 2013

Lapin yliopisto, yhteiskuntatieteiden tiedekunta

Työn nimi: Mahdollisuus työhön - Nuorten pitkäaikaistyöttömien kokemuksia elämäntilanteestaan

Tekijä: Maarit Johanna Ketola

Koulutusohjelma/oppiaine: Yhteiskuntatiede/sosiaalityö

Työn laji: Pro gradu –työ Sivulaudaturtyö Lisensiaatintyö

Sivumäärä:

Vuosi: Kevät 2013

Tiivistelmä:

”Mahdollisuus työhön” on pro gradu -tutkielma nuorten pitkäaikaistyöttömien kokemuksista. Haluan tietää syitä nuorten työttömyyteen ja ajattelevatko he ulospääsyä työttömyydestään. Tutkimuksessa selvitän, mitkä tekijät nuorten mielestä selittävät heidän pitkäaikaistyöttömyyttään. Lisäksi halusin kuulla heidän kokemuksiaan syrjäytymisestä. Olen kerännyt aineistoni haastattelemalla 18-25 -vuotiaita, nuoria pitkäaikaistyöttömiä. Tutkimukseni on kvalitatiivinen teemahaastattelu, johon on osallistunut 10 nuorta. Vain kaksi näistä nuorista on suorittanut peruskoulun jälkeen ammattikoulututkinnon ja muilla on pohjakoulutuksena ainoastaan peruskoulu.

Tutkimukseni osoittaa, että nuoret voivat siihen nähden hyvin, minkälaisia kokemuksia heillä on takanapäin. Syrjäytyminen on jotain, mikä ei ole tällä hetkellä läsnä, mutta mitä useat ovat jossain elämäntilanteessa kokeneet. Nuorten kokemukset koulusta olivat negatiivisia, koska suurin osa oli kokenut koulussa kiusaamista tai oppimisvaikeuksia. Tämä osittain selitti sen, miksi he eivät olleet hakeutuneet jatko-opintoihin. Nuoret kaipaisivat puuttumista koulukiusaamisasiaan, jota melkein kaikki olivat jossain elämänvaiheessa kokeneet. Jatko-opintoihin hakeutumattomuudelle oli syynä muun muassa vanhempien tuen puute ja sosiaaliset ongelmat. Nuoret halusivat työtä, mutta eivät varsinaisesti tietäneet minkälaista työtä ja he ikään kuin odottivat työtarjousta, mutta heille ei kuitenkaan kelpannut mikä tahansa työ. Muuttumaton arki toi elämään turvallisuutta, eikä suurta huolta huomisesta ollut. Kuitenkin pohjalla oli vahva toivo paremmasta tulevaisuudesta, johon kuului myös työn mahdollisuus elämässä.

Avainsanat: Nuoret, pitkäaikaistyöttömyys, syrjäytyminen, teemahaastattelu, kvalitatiivinen tutkimus

Suostun tutkielman luovuttamiseen kirjastossa käytettäväksi

Suostun tutkielman luovuttamiseen Lapin maakuntakirjastossa käytettäväksi

(vain Lappia koskevat)

Sisällys

1 Johdanto	1
2 Nuoruus elämänvaiheena	3
3 Työttömyys ja syrjäytymisriski.....	4
3.1 Syrjäytyminen käsitteenä	8
4 Aktiivinen sosiaali- ja työvoimapolitiikka	12
4.1 Aktivointitoimenpiteet	15
4.2 Voimaantumisen mahdollisuus	21
5 Aineiston keruu ja analyysi.....	24
5.1 Tutkimusmenetelmä.....	25
5.2 Teemahaastattelu aineistonkeruun menetelmänä	26
5.3 Aineiston analyysi.....	29
6 Tutkimusetiikka ja tutkimuksen luotettavuus	32
7 Työllistymistä mahdollisesti estävät syyt	35
7.1 Kokemuksia koulusta.....	35
7.2 Arjen elämänpiiri	46
7.3 Sosiaalisten ongelmien merkitys.....	57
8 Kokemukset turvallisuudesta ja syrjässä olosta	64
8.1 Kokemuksia palvelujärjestelmän tuesta ja merkityksestä.....	67
8.2 Kokemuksia syrjässä olosta	70
9 Pohdinta	75
Lähteet.....	80
Liite 1:	86

”Keskeltä vaikeuksia löytyy mahdollisuus.” - Albert Einstein-

1 Johdanto

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena on selvittää nuorten pitkäaikaistyöttömien subjektiivisia kokemuksia pitkäaikaistyöttömyydestä. Haluan tutkia nuoria työttömiä, jotka ovat tällä hetkellä työelämän sekä koulutuksen ulkopuolella. Opinnäytetyössä haen vastausta siihen, mitkä tekijät selittävät nuorten pitkäaikaistyöttömäksi joutumisen. Haluan selittää ja ymmärtää nuorisotyöttömyyden ilmiötä nuorten yksilöllisestä näkökulmasta. Olen kiinnostunut siitä miten nuoret itse kokevat oman työttömyytensä, miksi he mielestään ovat työttöminä ja onko työttömyys heille oma valinta, prosessi, kohtalo vai ilmiö.

Nuorisotyöttömyys on tänä päivänä merkittävä ongelma Suomessa ja nuorten syrjäytymisestä puhutaan paljon. Määritellessämme syrjäytymistä voidaan puhua eräänlaisesta prosessista.

Nuorisotyöttömyydestä ajatellaan usein negatiivisesti ja työttömyys liitetään syrjäytymiseen ja syrjäytymisuhkaan. Syrjäytymisen riskiryhmään kuuluvat muun muassa pitkäaikaistyöttömät nuoret. Nuorilla saattaa olla vaikeuksia elämänhallinnan eri osa-alueilla ja nuoruus on yleensä eteenpäin menoa, mikäli ei ole ongelmia. Yhteiskunta odottaa nuorelta päämäärätietoista etenemistä. Aktiivointi ja osallisuuden lisääminen ovat hyviä keinoja sosiaalisen syrjäytymisen ehkäisyssä. Nuorten syrjäytymistä koskeva tieto on hajanaista, vaikka syrjäytyneistä on tehty tutkimuksia melko paljon. Syrjäytymisestä on kuitenkin vaikea puhua ja syrjäytyneitä on vaikea määritellä. Nuoret kuitenkin tässä tutkimuksessa puhuivat hyvin avoimesti asioistaan, kuten menneisyydestään, nykypäivästä sekä tulevaisuuden unelmistaan.

Tutkimuksen lähtökohta on työni sosiaalityöntekijänä. Olen kohdannut nuoria, keskustellut heidän kanssaan ja kokenut, miten vaikeaa aktiivointi voi olla. Olen miettinyt, onko vika aktivoijassa, mutta kuitenkin todennut, että olen saanut vanhempaa väestöä hyvinkin aktivoitua esimerkiksi työpaja-toimintaan mukaan. Olen myös tehnyt havaintoja, että nuoret eivät valita mistään ja miten he ovat ikään kuin ”kiinni elämässä”. Kuitenkin minua on ihmetyttänyt, miksi he ovat vailla työtä ja miksi tiettyjä työttömiä on niin vaikea auttaa. Koin arvokkaana tiedon, jonka sain haastatteluissa nuorten suusta kuultuna. Halusin saada nimenomaan nuorten oman äänen kuuluviin ja tietoa siitä mikä selittää heidän tilannettaan, kokemusten kautta. Nuoret työttömät ovat usein haavoittunut ryhmä, siksi

pohdin myös nuorten aktivointia asiakkaan elämähallinnan näkökulmasta eli siitä, miten he ovat autettavissa.

Syrjäytyminen on käsite, joka voidaan ymmärtää eri yhteyksissä hieman eri asioina. Syrjäytymiselle ei ole mitään vakiintunutta määritelmää. Laajasti käsiteltynä syrjäytyminen on yhden ihmisryhmän heikompi asema valtaväestöön nähden. Syrjäytymisessä saattaa Helnen ja Kariston (1993) mukaan olla kyse esimerkiksi työttömyydestä, koulutuksen ulkopuolelle jäämisestä, vaikuttamisen mahdollisuuden puuttumisesta tai sosiaalisten verkostojen puuttumisesta. Lämsä (2009) näkee syrjäytymisen jatkumona, jonka toisessa päässä ovat syrjäytyneet ja toisessa ei-syrjäytyneet. Syrjäytymisvaarassa olevat tai syrjäytymisen tielle jo ajautuneet sijoittuvat näiden ääripäiden väliin. Nuorten kohdalla kyse on usein syrjäytymisen uhkasta, mikä tarkoittaa sitä, että nuoren elämäntilanteeseen on tullut ongelmia, jotka saattavat johtaa syrjäytymiseen (Linnakangas & Suikkanen, 2004, 31–32.)

Olen tutkimuksessani yrittänyt löytää ymmärrystä siihen, miksi aktivointi saattaa olla vaikeaa. Sosiaaliryöntekijänä olen helposti hoputtamassa nuorta opiskelemaan, pajoimintaan tai edes työhakemuksen tekoon siinä lähes aina onnistumatta. Minua kiinnostaa nuorten elämä ja se, ovatko he elämänsä tyytyväisiä, vaikka heillä ei ole työtä.

Työni keskeisiä käsitteitä ovat nuoret, nuorisotyöttömyys, syrjäytyminen, kvalitatiivinen tutkimus. Tutkimuskysymykseni on: Mitkä tekijät selittävät nuorten pitkäaikaistyöttömäksi joutumisen?

2 Nuoruus elämänvaiheena

Hyvinvointivaltion alas ajamisen seurauksena nuorten alle 25-vuotiaiden työttömien määrä on säilynyt melko korkeana. Suuri osa nuorista ei suorita ammatillista tutkintoa tai joutuu työmarkkinoiden ulkopuolelle. Under class on kansainvälisessä nuorisotutkimuksessa käytetty käsite, joka kuvaa yhteiskunnasta syrjäytyneiden ryhmää. Suomessa on myös ilmennyt merkkejä tällaisen, melko pysyvän, huono-osaisten nuorten ryhmän olemassaolosta. (Puuronen 2006, 9.) Kehityopsykologiset käsitykset ovat olleet Suomessakin tärkeitä nuorisotutkimuksissa, mutta toisaalta ainakin 1990-luvulta lähtien on yhä useammin tarkasteltu nuorison sosiaalista konstruoitumista. (Puuronen 2006, 11.) Kansainvälisessä nuorisotutkimuksessa on saatu kaksi havaintoa: nuoruus on pidentynyt lähinnä koulutuksen pitenemisen vuoksi kaikissa kehittyneissä maissa ja nyky-yhteiskunnassa ihmisten elämänurat ovat muuttuneet entistä enemmän yksilöllisemmiksi, epävarmemmiksi, sattumanvaraisemmiksi ja katkoksellisemmiksi. (Puuronen 2006, 11.) Nuoria tutkimalla voimme lähestyä nykyisen yhteiskunnan pinnanalaisia virtoja ja toisaalta ennakoita sen tulevaisuutta. (Puuronen 2006, 12.)

Monet nuorisotutkijat ovat sitä mieltä, että nuoruutta tai nuorisoa ei ole ollut olemassakaan ennen modernia teollistunutta yhteiskuntaa. Nuoruuden synty liitetään talouselämässä tapahtuneisiin muutoksiin. Nuorten historiaa tulee tarkastella yksilöiden, ryhmien ja koko yhteiskunnan tasolla. Nuorison toimintaperinteet ja nuoruuden historiallisesti muuttuva luonne tulevat periytymään sukupolvelta toiselle vaikuttaen nuorten elämään nykyisin. (Puuronen 2006, 22-23.) Nuorten siirtyminen koulutuksesta työelämään problematisoitui Suomessa 1990-luvulla suurtyöttömyyden myötä. Nyt olemme huomanneet, että perinteinen, turvallinen ja ennustettavissa oleva elämänmalli uhkaa jäädä kokonaan historiaan. Työttömyys, pitkittyvä huono-osaisuus ja epävarmuus eivät enää välttämättä valikoidu pelkästään kouluttamattomiin nuoriin ja ongelmanuoriin. Työelämään siirtyminen saattaa epäonnistua tai jäädä vajaaksi miltei kenellä tahansa, mikäli riskeihin ja epävarmuuteen ei sopeuduta tai ellei niitä hallita. (Nyyssölä ja Pajala 1999, 10.)

Nuorten kohdalla kyse on usein syrjäytymisen uhkasta, mikä tarkoittaa sitä, että nuoren elämäntilanteessa on sellaisia haasteita, jotka saattavat johtaa syrjäytymiseen (Linnakangas & Suikkanen, 2004, 31–32.) Koulutuksen ulkopuolella oleminen liitetään yhteiskunnallisissa keskusteluissa sosi-

aalisiin ongelmiin ja syrjäytymiseen. Siirtymävaihe nuoruudesta aikuisuuteen on nykyisessä yhteiskunnallisessa tilanteessa pitkittynyt ja mutkistunut. Yhä useammalla nuorella tähän siirtymävaiheeseen kuuluu epävarmuutta, katkollisuutta ja erilaisia riskejä. Tämä näkyy tulevaisuuden suunnitelmien ja ammatin valinnan vaikeutumisena, koulutusaikojen pidentymisenä, työttömyysjaksoina, koulutuksen keskeytymisenä, määräaikaisina ja osa-aikaisina työsuhteina, kotoa pois muuttamisen ja perheen perustamisen lykkääntymisenä, sekä riippuvuutena hyvinvointivaltion tuista tai vanhempien avustuksista. (Pietikäinen 2007, 5.)

Yksilöitynyt elämä sisältää jatkuvaa selontekoa elämän tärkeistä siirtymistä. Nuoren on punnittava mahdollisuuksia ja riskejä esimerkiksi lähtiessään lapsuudenkodista, ottaessaan vastaan uuden työn, mennessään terapiaan, joutuessaan työttömäksi tai sairastuessaan. Nykyihminen joutuu ikään kuin tekemään henkilökohtaista surutyötä pitääkseen itsensä jaloillaan. Jokainen tekee asiat omalla rytmillään, omalla tavallaan. Tämän lisäksi turvallisuuden tunne edellyttää kunnossa olevaa suhdetta omaan ruumiiseen. Vähintään yhtä tärkeää on olla itselleen ja läheisilleen rehellinen. Yhtä tärkeää on kokemus aidosta minuudesta, uskalluksesta. Ihmisiltä ikään kuin odotetaan jatkuvaa valppautta itsensä suhteen, elämänsä valintojen tekemistä. Elämän valintatilanteet eivät ole aina helppoja, varsinkaan kun elämäntavat ovat irronneet perinteistä ja etukäteen kirjoitetuista odotuksista. Samaan aikaan saamme loputtomasti tietoa ja tulkintoja joukkotiedotusvälineiden kautta. Tästä johtuu asiantuntijatiedon kysyntä. Kuitenkaan terveyskeskuksesta ei löydy vastausta kysymykseen ”Kuinka minun tulisi elää?” (Ruuskanen 2002, 66-67.)

3 Työttömyys ja syrjäytymisriski

Kun henkilö on ollut yli vuoden työttömänä yhtäjaksoisesti, hänet määritellään pitkäaikaistyöttömäksi. Lain mukaan henkilö on pitkäaikaistyötön, kun hän on ollut yhtäjaksoisesti 12 kuukautta työttömänä työnhakijana. Mikäli työtön työnhakija on vaikeasti työllistyvä tai hänen työttömyytensä on pitkittynyt niin, että hän uhkaa tulla vaikeasti työllistyväksi, työ- ja elinkeinotoimiston on järjestettävä 1 ja 2 momentissa tarkoitettuja palveluja sekä tarvittaessa ohjattava työtön työnhakija muiden palvelujen piiriin. (Laki julkisesta työvoimapalvelusta).

Työttömyyden pitkittyminen on sekä työttömän itsensä, että kansantalouden kannalta haitallista. Tämän lisäksi valtion verokertymä laskee ja vastaavasti työttömyysturva- sekä muut sosiaaliturva-

kustannukset nousevat. Työttömyysturvasta huolimatta pitkäaikaistyöttömille aiheutuu toimeentulo-ongelmia. Lisäksi pitkäaikaistyöttömyys saattaa aiheuttaa fyysisiä ja henkisiä ongelmia, joista vastaavasti seuraa aktiivisuuden heikkenemistä. (Hämäläinen ym. 2005, 93.) Työttömyys ilmiönä sisältää paljon yksilöllisiä, kulttuurillisia ja koko yhteiskuntaa koskevia tekijöitä. Yksilölliset syyt ovat ihmisen riittämätön, vanhentunut tai vääränlainen koulutus tai työkokemus. Lisäksi hänellä saattaa olla muita ominaisuuksia, joiden vuoksi työnantajat ovat haluttomia palkkamaan hänet työhön. Työttömyyttä pidetään myös rakenteellisena ongelmana. Rakenteellinen työttömyys on sitä, että tarjolla olevat työpaikat vähenevät esimerkiksi jollakin alueella siten, että kaikille ei yksinkertaisesti riitä työtä. Rakenteellista työttömyyttä aiheuttaa lisäksi tuottavuuden kasvu. Monilla aloilla pystytään tuottamaan tavaroita ja palveluja tehokkaammin pienemmällä työntekijämäärällä kuin aiemmin. Työttömyys voi olla lisäksi kausityöttömyyttä, suhdannetyöttömyyttä, kitkatyöttömyyttä tai massatyöttömyyttä. (Ihalainen ja Kettunen 2006, 99-100.)

Lamaa edeltävässä Suomessa ei tunnettu pitkäaikaistyöttömyyttä ainakaan sosiaalisesti ongelmaksi saakka. Laman jälkeen Suomessa on ollut pitkäaikaistyöttömien ja muiden vaikeasti työllistyvien kuten mielenterveys- ja päihdeongelmaisten, vajaakuntoisten ja huonosti koulutettujen ongelma. Ongelman ratkaisuksi on viritetty monitahoinen aktivointipolitiikka, jonka yhtenä keinoina toimivat määräaikaisten tukityöt ja myös työnteko sosiaaliturvan vastikkeeksi harjoittelun ja kuntoutuksen nimellä (Julkunen 2008,111.) Mikäli ulkopuolisuus työelämästä kestää riittävän pitkään, on riski syrjäytymiseen melko suuri. Kun taloudellista köyhyyttä ja muita ongelmia tarkastellaan yhteiskunnallisen syrjäytymisen taustaa vasten, on erilaisten elämänongelmien kasautuminen keskeistä. Syrjäytyminen liitetään taloudellisten resurssien puutteeseen, aineelliseen köyhyyteen, mutta myös muihin ongelmiin elämässä. Köyhyydestä ja syrjäytymisestä voidaankin puhua erillisinä ilmiöinä. Sosiaalityössä syrjäytyminen liittyy myös aineelliseen köyhyyteen. (Raunio 2003, 140- 141.)

Syrjäytyminen ymmärretään elämänongelmien kasautumisen johdosta syveneväksi huono-osaisuudeksi, jonka ytimessä on köyhyys. Muiden ongelmien ei väitetä johtuvan aineellisesta köyhyydestä, vaan ne omaavat omanlaisen merkityksen köyhyyden taustaa vasten. Tästä syystä muunlaisiin ongelmiin puuttumista ei voida irrottaa köyhyyteen liittyvästä kontekstista. Pelkän aineellisen köyhyyden lievittämisen ei riitä muiden elämänongelmien lievittämiseen. Sosiaalityössä aineellinen köyhyys ja muut elämänongelmat nähdään tavallisesti erilaista käsittelyä vaativina ongelmina. Tarvitaan siis elämänhallintaa vahvistavaa toimintaa, joka voi olla nimeltään myös psykososiaalista työtä. Psykososiaalinen työ tähtää ihmisen ajattelu- ja toimintatapojen muuttamiseen, eikä keskity

vain ihmisen sisäisen maailman muuttamiseen vaan sillä yritetään tavoittaa integroitunut käsitys yhteiskunnallisesta ja psykologisesta ihmisestä. (Raunio 2003,140-141.)

Työttömyys muuttaa usein yksilön suhdetta syvällisesti eri yhteisöihin ja tämän lisäksi myös hänen omaa identiteettiään. Työttömyys silti harvoin poistaa yhteyksiä kaikkiin yhteisöihin, ja merkittäviä osia aiemmasta identiteetistä säilyy. Välittömät suhteet aiempaan työyhteisöön ovat katkenneet, mutta tapahtuman vaikutus muihin yhteisösuhteisiin ei ole välttämättä yhtä selkeä. Monet työelämän ulkopuoliset identiteetit ja jäsenyydet erilaisissa yhteisöissä saattavat muodostua entistä tärkeämmäksi työttömän tukiverkostoiksi. Näiden suhteiden avulla on mahdollista kompensoida työttömyyden palkkatyöidentiteetille aiheuttamia menetyksiä ja muun muassa työsuhteeseen liittyneitä sosiaalisia kontakteja.(Vähätalo 1998, 113.)

Työttömyyteen johtaneita syitä ei ole helppo tunnistaa ja työttömyyden taustalla saattaa olla monia eri syitä ja näiden kasautumista. Syrjäytymisuhan alla olevien nuorten ja nuorten aikuisten auttamiseksi on tehty paljon viime vuosina erilaisten raporttien ja selvitysten mukaan. (Pohjola ym.2002, 164-165.) Heikoimmin koulutetuilla on erityisen vaikea työttömyysongelma. Korkeakoulukoulutuksen saaneiden työttömyysaste ei kohonnut edes hurjimpina työttömyysvuosina yli viiden prosentin. Vähemmän koulutetut kärsivät lisääntyvästä työttömyydestä ja työelämän nopeasta rakennemuutoksesta paljon enemmän. Perusasteen koulutuksen varassa olevien työttömyysaste ylitti 20 prosenttia neljänä pahimpana lamavuotena, mutta vielä vuonna 2003 ilman perusasteen jälkeistä koulutusta olevien työttömyysaste oli 14,3 prosenttia. (Hämäläinen ym. 2005,11.)

Takalan (1992) mukaan keskusteluissa on korostettu huono-osaisuuden ja syrjäytymisen prosessi- luonnetta huono-osaisuuden kasautumisen ohella. Kyseessä on monivaiheinen tapahtumaketju, jolla on useita eri tekijöitä ja ulottuvuuksia. Nuorten huono-osaisuuteen johtavaa kehitystä on paikoin kuvattu etenevänä prosessina rikkonaisen kodin, kouluallergian, alkoholin ja rikosten kautta kohti täydellistä eksklusiota. Kuitenkin prosessitulokinnassa nuori ymmärretään aktiiviseksi toimijaksi, joka on omilla valinnoillaan periaatteessa vaikuttamassa tilanteeseensa. Huono-osaisuus siis voi olla myös tietoisesti valittu elämäntilanne. (Nyyssölä ja Pajala 1999,29.)Työstä syrjäytyminen ei välttämättä johdu nuorisotyöttömyydestä, mutta se saattaa olla eräänlainen ongelmapolun alku ja ensimmäinen portti. Toisaalta on syytä olettaa, että joka ikäluokasta löytyy syrjäytymisvaarassa oleva marginaalinen ryhmä, jota yhteiskunnan on syytä auttaa. (mt.,48.)

Nuorisolaki lähti liikkeelle ulkopuolisista nuorista. Nuorisolain tavoitteena on tukea nuorten kasvua ja itsenäistymistä. Lisäksi se edistää nuorten aktiivista kansalaisuutta ja nuorten sosiaalista vahvistamista, sekä parantaa nuorten kasvu- ja elinoloja. Tavoitteen toteuttamisessa lähtökohtina ovat yhteisöllisyys, yhteisvastuu, yhdenvertaisuus ja tasa-arvo, monikulttuurisuus, kansainvälisyys, terveet elämäntavat sekä ympäristön ja elämän kunnioittaminen. Nuorilla tarkoitetaan tässä laissa alle 29-vuotiaita. Aktiivisella kansalaisuudella tarkoitetaan nuorten tavoitteellista toimintaa kansalaisyhteiskunnassa; sosiaalisella vahvistamisella nuorille suunnattuja toimenpiteitä elämäntaitojen parantamiseksi ja syrjäytymisen ehkäisemiseksi. Nuorisotyöllä tarkoitetaan nuorten oman ajan käyttöön kohdistuvaa aktiivisen kansalaisuuden edistämistä samoin kuin nuorten sosiaalista vahvistamista, nuoren kasvun ja itsenäistymisen tukemista, sekä sukupolvien välistä vuorovaikutusta. Nuorisopoliitikalla tarkoitetaan nuorten kasvu- ja elinolojen parantamista. (Nuorisolaki)

Tasavallan presidentti Sauli Niinistö puhui Nuorten syrjäytymisen ehkäisy tilannekartoituksesta toimintaan -seminaarissa 14.08.2012 nuorten syrjäytymisestä ja sen ehkäisystä. Puheessaan hän kertoi, että nuorten syrjäytyminen voidaan ehkäistä, mikäli eri tahot huolehtivat riittävästi lasten ja nuorten elämästä. Puheenvuorossaan hän esitti, että lapsi ja nuori tarvitsee luotettavan aikuisen kanssakulkijaksi vierelleen. Ammattilaisen tulee kantaa vastuunsa lapsen, nuoren ja hänen vanhempiansa tarvitseman tuen tarjoamisesta yhteistoiminnassa muiden kanssa. Niinistö korosti yhteisen vastuun ottamista ja kantamista. Yksin emme voi poistaa syrjäytymistä, mutta yhdessä se on mahdollista. Vaikka suurin osa suomalaisista lapsista ja nuorista voi hyvin, on kuitenkin monien lasten ja nuorten syrjäytyminen totta. Syrjäytyminen on prosessi, jossa on monia tärkeitä altistavia ja suojaavia tekijöitä. Altistavia tekijöitä ovat esimerkiksi köyhyyden tuottama erillisyyden kokemus, vanhemman mielenterveys- ja päihdeongelmat tai liian ankara kasvatus. Suojaavia tekijöitä sen sijaan on läheiset lämpimät ihmissuhteet nuoren tai lapsen kasvuympäristössä tai onnistuminen koulunkäynnissä. Voimme vaikuttaa näihin prosesseihin. (THL)

3.1 Syrjäytyminen käsitteenä

Syrjäytyminen on ollut pitkään ajankohtainen yhteiskunnallinen ja sosiaalipoliittinen kysymys. Syrjäytymisen käsitettä on tieteellisessä keskustelussa moitittu hämäräksi. Syrjäytyminen ilmiönä on vaikeasti kuvailtava, hyvin moniulotteinen ja prosessimaisuudessaan hyvin vaikeasti ymmärrettävä. (Helne 2002, 13.) Syrjäytymisen ilmausta viljellään niin laajalti, että sillä ei ole enää kykyä hätkähdyttää. On mielestäni paljon helpompaa puhua tai nimittää ihmisiä syrjäytymisuhan alla oleviksi kuin jo syrjäytyneeksi. Sen lisäksi että syrjäytymisestä on mielestäni kirjoitettu paljon, sitä on myös tutkittu. Tuula Helne kirjoittaa siitä miten syrjäytyminen on otettu liiankin kirjaimellisesti. Sana syrjäytyminen merkitsee reunoille joutumista. Sysäys tapahtuu keskeltä reunoille eli juuri tuo keskus, josta kaikki alkaa, jää syrjäytymiskeskustelussa unholaan, koska seisomme siihen selin kun kohdistamme katseemme reunoille. Mikäli syrjäytymistä tarkastellaan vain tilana, syrjäyttävä ei näe itseään katseensa takaa. (mt., 7.)

Syrjäytymisestä keskusteltaessa tulisi enemmän pohtia yhteiskuntaa, niitä konteksteja ja sitä aikaa, jossa syrjäytymiskeskustelu on syntynyt, eli sitä yhteiskuntaa, joka tuottaa puhetta syrjäytymisestä. Toisaalta syrjäytymiskeskustelu osallistuu yhteiskunnan tuottamiseen. (mt., 9.) Syrjäytymistä ”sinänsä” tai yhteiskuntaa ”sinänsä” ei voida tutkia, vaan molempia on lähestyttävä epäsuorasti. (mt., 15.) Syrjäytymisen tila on pysyvyyden, näköalattomuuden ja toivottomuuden lisäksi välinpitämättömyyden, luopumisen sekä masentuneisuuden olotilaan vaipumista. (mt., 29.) Syrjäytyminen on varsin kiistanalainen käsite, kuten Tuula Helne (mt., 5-7.) toteaa. Hän hylkää kysymykseen siitä mitä syrjäytyminen on. Tämän sijasta hän tarkastelee sitä, mitä syrjäytymispuheen yleisyys kertoo siitä viljelevästä yhteiskunnasta itsestään.

Rajat muuttuvat jatkuvasti monimuotoisemmiksi ja hämärtyvämmiksi. On mahdotonta ymmärtää yhdessä normaaliutta, erilaisuutta tai poikkeavuutta (Helne 2002, 178- 181.) Syrjäytyneisyydestä keskustelevat kaikki ihmiset jokapäiväisten valintojensa kautta muokaten sosiaalista todellisuutta. Keskustelu muotoutuu valittujen käsitteeseen liittyvien aiheiden kautta. Syrjäytymistä voivat määrittää kaikki ihmiset omalla toiminnallaan, mutta ketkä pääsevät keskukseen ja ketkä joutuvat marginaalisiin asemiin? Mikä on näiden toisilleen hyvin erilaisten ryhmien asema? (Helne 2002, 174.) Mitä sitten ovat sivullisuus ja reunalla oleminen? Näitä termejä voidaan ymmärtää kysymällä, mitä on syrjäytyminen, mitä se ei ole tai mitä siitä puuttuu. (Helne 2002, 2). Mielestäni nämä on jokaisen ihmisen omassa päässään olevia kokemuksia siitä, missä he omalla kohdallaan kokevat olevan-

sa. Nämäkin nuoret tietävät, onko syrjäytymisen kokemus takana, nyt menossa, vai tulevaisuuden uhka.

Marginaalisiin siis liitetään poikkeavuuden ja epänormaaliuden mielikuvia. On syytä miettiä, miten normaalius ymmärretään ja miten mielikuvat muodostetaan. Helneen (2002, 82) mukaan yksilön on täytettävä tietyt normaalisuuteen liitetyt vähimmäisvaatimukset, jotta häntä ei armottomasti luettaisi yhteiskunnan marginaalisiin. Näitä vähimmäisvaatimuksia aikuisille ovat muun muassa palkkatyö, joka takaa riittävän kulutustason. Lisäksi näitä ovat asunto, kohtuullinen sosiaalinen verkosto ja riittävän päihteetön elämäntapa. Pelkkä normaliteetti ei takaa silti paikan säilyttämistä, arvostuksesta puhumattakaan. Varsinkin isompi arvostus edellyttää lisäksi kauneutta, rikkautta, nuoruutta, tehokkuutta ja menestystä. (mt., 82.)

Syrjäytyneiden määrittelemisen Toiseksi voi olla implisiittistä tai eksplisiittistä, viitteellistä tai julkilausuttua. syrjäytymisen sana kertoo, että sen osoittamat ihmiset ovat Toisia. Toiset ovat epäonistuneita, haavoittuvia, passiivisia, heikkoja, muista riippuvaisia, epäpäteviä ja reunoille ajautuneita eli ihmisiä, joilla ei ole tarpeeksi itseuria. (Helne 2002, 117–118.) Nuorilta odotetaan tänä päivänä paljon. Kaikkien pitäisi olla hyviä, koulussa tulisi pärjätä, keho olisi treenattava, terveys tulisi olla hyvä. Tämä asettaa mielenterveydelle sinänsä jo vaativan haasteen. Ei välttämättä riitä, että olet hyvä. Pitää olla entistä parempi, koska kilpailu muun muassa suosituista koulutuspaikoista on kovaa.

Työttömyys on suurin syrjäytymistä aiheuttava riskitekijä, koska pitkäaikainen työttömyys ja työstä syrjäytyminen voivat johtaa vakaviin taloudellisiin ja sosiaalisiin ongelmiin. Marginalisuus on moniulotteisempi ja myönteisempi ilmaus kuin syrjäytyminen. Marginalisuus ei ole huonommuutta eikä vajavaisuutta, vaan se on erilaisuutta suhteessa normaalisuuden vallitsevaan käsitykseen. Marginalisuus on kuitenkin sosiaalityön kannalta asiakkaan elämää hankaloittava tai rajoittava tekijä. (Juhila 2006,104-105.) Syrjäytyminen nähdään huono-osaistumisen prosessina, mutta marginalisaatio sen sijaan nähdään valtavirran ulkopuolella olemisena, johon ei välttämättä liity huono-osaisuutta. (Järvinen & Janhukainen 2001,126.)

Marginalisaatioon ei liity yhtä vahvaa painetta normaalisuuden ylläpitämiseen kuin syrjäytymisessä. (Raunio 2006, 56.) Marginalisuuteen liittyy kielteisiä ja myönteisiä asioita kuten pelkoa, torjuntaa, kiehtovuutta ja ihailua. Se ei ole vain umpikuja, vaan se saattaa avata uusia väyliä. Se mahdollistaa näkemään, että on monenlaisia erilaisia tapoja ja yhteiskunta voi olla toisenlainen. Syrjäytymistut-

kimuksen yksi ongelma on ollut, että vaikka syrjäytyneiden joukko on ”sumeaa”, se on pyritty erottamaan meistä muista joko tai - kaavalla. Syrjäytymisen tarkastelu tuntuu edellyttävän ”sumeaa” logiikkaa”, joka hyväksyy muutkin vastaukset kuin kyllä- tai ei-vastaukset. Syrjäytymisen ilmiö on siis monimutkainen ja moniulotteinen, että voi tuntua välttämältä edes kuvata sitä jotenkin yksinkertaisemmin. Helne 2002,100-101.)

Vastauksena ”rajanvedon kysymykseen” hahmottuu siis sekä- että- logiikkaan perustuva rajanveto joka voi riittää ratkaisuksi myös kaksoiseksluusion toiseen puoleen eli syrjäytymisdiskurssin syrjäyttävään mekanismiin.(Helne 2002,196.) Toiseus integraation yhteydessä tarkoittaa jostakin ulkopuolella olevan yhteisyyteen palauttamista (Helne 2002, 92.) Helne on kyseenalaistanut marginaaliseksi määrittävien rajojen tarpeellisuuden tai että rajoja tulisi ainakin tarkastella uusilla tavoilla. Mutta mikä on uusi tapa tarkastella rajoja? (Helne 2002, 46) on sitä mieltä, että marginaalisuuden käsite tulisi nähdä relationaalisena, koska käsite syntyy aina suhteessa toisiin ihmisiin eli tällöin marginaaliset määrittyvät sen mukaan, mistä heitä katsotaan. Tarkoituksena ei ole kuvata marginaalisia ihmisiä tarkemmin, vaan tarkoituksena on ymmärtää erilaisia suhteita ja yhteyksiä. Relationaalisuus antaa yksilölle mahdollisuuden käyttää valtaansa omien rajojensa suhteen, jolloin yksilö asettaa ja kokee itsensä suhteessa toisiin (Helne 2002, 191.)

Syrjäytymisdiskurssin taustalla on huolta rajojen hämärtymisestä, paikantamisen vaikeutumisesta ja ”normaalin” liukenemisestä reunoiltaan. Siksi se luo itse kaipaamiaan rajoja. Diskurssi viestii, että syrjäytyneitä meistä muista erottava linja on vahvistanut ja inklusion ja eksklusion vyöhykkeiden välinen rajaliikenne on vähentynyt. (Helne 2002, 181.) Helne (2002) kuvaa marginaalisuuden relationaalisuutta , eli siitä miten reuna voi olla keskellä, inklusio voi olla eksklusiota ja eksklusio inklusiota. Se miksi ne luetaan, riippuu relationaalisuuden ajatuksen mukaan pitkälti siitä, kuka ilmiöstä puhuu ja millainen on hänen positionsa, tavoitteensa ja näkökulmansa. (mt., 177.) Missä siis kulkee raja erilaisuuden ja poikkeavuuden välillä? Millaiset erot hyväksytään ja milloin niistä tulee torjuttavia ja vaarallisia? (mt.,183.)

Tutkimuksen mukaan taloudellisen kehityksen katsotaan olevan yhteydessä syrjäytymisen määrään: 1990-luvun laman vuoksi syrjäytyminen kolminkertaistui. Taloudellinen lama synnytti syrjäytymistä. Toisaalta syrjäytyminen saattaa synnyttää uutta kulttuuria. On todennäköistä, että lama loi uudenlaisia alakulttuureja, joissa on epäsuomalaisesti hyväksyttävää ja normin mukaista hakea pysyvä toimeentulo työsuhteen ulkopuolelta. Tähän alakulttuuriin voi liittyä voimistuva syrjäytymisen periytyminen. Toistaiseksi tällaiset alakulttuurit ovat Suomessa olleet harvinaisia, eikä tutkimus ole

vahvistanut tai kieltänyt uusien kulttuurien syntyä. Syrjäytymisen kustannukset ovat huomattavat. Suuri osa kustannuksista syntyy siitä, että syrjäytyneen panos työelämässä jää saamatta yhteiskunnalta (Ruuskanen 2002,185.) Syrjäytymiskeskusteluluun sisältyy tavallisesti vahva yhteiskuntakriittinen päätös. Halutaan korostaa yhteiskunnan vastuuta syrjäytyneiden ihmisten toimeentulosta ja selviytymisestä. Samalla tulkitaan yksilöiden ja ryhmien syrjäytymisen johtuvan yhteiskunnallisista tekijöistä, ei syrjäytyneiden ihmisten omasta toiminnasta. (Raunio 2000, 31.)

Syrjäytymisriskin kannalta oleellista on nuorten ongelmien kasaantuminen, kuten koulupinnaus, kiusaaminen, ilkivalta, rötöstely ja päihteiden käyttö. Päihteiden käytöllä ja huonolla koulumenestyksellä sekä koulupinnauksella on yhteys toisiinsa. Lisääntyneet ja varhaiset huumekekoilut ja huumeiden käyttö ennustavat entistä nuorempana alkavaa syrjäytymiskierrettä, joka on terveydellistä, sosiaalista, koulutuksellista ja rikollisuuteen liittyvää. Huumeiden käyttöön liittyy erittäin nopean syrjäytymisen vaaran lisäksi muun muassa rikoksia. (Veijola 2003, 3.) Syrjäytymiskäsitteen ongelma on jähmeä käsitys yhteiskunnan jakautumisesta syrjäytyneisiin ja ei-syrjäytyneisiin. Syrjäytyneet eivät muodosta tosiasiallisesti yhtenäistä joukkoa samalla tavalla syrjäytyneiden kansalaisten kanssa, ikään kuin vastakohtana ei- syrjäytyneille. Sosiaali- ja terveysministeriön työryhmä (1998) lukee syrjäytymisen riskiryhmiin pitkäaikaistyöttömät, mielenterveysongelmaiset, haavoittuvissa oloissa elävät lapset ja nuoret, vammaiset, asunnottomat, päihdeongelmaiset, ylivelkaiset ja häädetyt sekä heikoilla asuinalueilla asuvat (Raunio 2000, 30.)

Jyrkämä (1986, 40) näkee nuoren lähtevän syrjäytymisen polulle passiivisen työelämän ja vapaaajan vuoksi, kun taas aktiivinen työelämä ja vapaa-aika kuuluvat tavoiteltavaan elämäntapaan. Hän kuvaa syrjäytymisen ulottuvuuksia luokitellen koulutukselliseen, työmarkkinalliseen, sosiaaliseen, vallankäytölliseen ja normatiiviseen syrjäytymiseen. Hänen mielestään syrjäytyminen on monen asian summa eli kun henkilö syrjäytyy tuotannosta (tulee työttömyys) hän ei voi kuluttaa (tulee köyhyys) ja ihmissuhteet ovat kovilla. Silloin ihminen luovuttaa eikä kykene enää hallitsemaan elämäänsä ja hänet voidaan katsoa syrjäytyneeksi. Takala (1992,38) kuvaa Jyrkämän teorian pohjalta nuorten syrjäytymisprosessin etenemisvaiheet seuraavasti:

1. Sosiaalinen ulottuvuus, joita ovat vaikeudet kotona, koulussa ja sosiaalisessa toimintaympäristössä
2. Koulutuksellinen ulottuvuus, joita ovat koulun keskeyttäminen tai (koulutuksellinen) alisuorittaminen.

3. Työmarkkinallinen ulottuvuus, joka on työmarkkinavaihe, jossa ajautuminen huonoon työmarkkina- asemaan.
4. Vallankäytöllinen ulottuvuus, joka on täydellistä syrjäytymistä eli siihen liittyy työn vieroksunta, kriminalisoituminen, sosiaaliavustuksilla toimeentulo, alkoholisoituminen tai muu vastaava marginalisoituminen .
5. Normatiivinen ulottuvuus, jota on laitostuminen tai eristäytyminen yhteiskunnasta.

4 Aktiivinen sosiaali- ja työvoimapolitiikka

Aktiivisen sosiaali- ja työvoimapolitiikan kontekstissa aktivoinnilla tarkoitetaan toimenpiteitä, joka sisältää kannustimia sekä sanktioita. Aktivoinnin tavoite on työttömänä olevan työllistyminen ja sekä ihmisen toimintamahdollisuuksien ja toimintaedellytysten parantaminen ja tavoitteellisen toiminnan käynnistyminen. (Tuusa 2005, 16; Ala-Kauhaluoma ym. 2004, 26–29.) Palvelujärjestelmä voi olla osaltaan työttömyyden ongelman ratkaisijana. Erilaisilla työvoimapolitiittisilla kursseilla ja koulutuksilla yritetään liittää yksilöä takaisin yhteiskuntaan. Perinteisen elämän muodon murentuessa paineet nuorta kohtaan elämässä menestymisestä ja elämänuran valinnasta ovat yhä kasvaneet.

Aktiivinen sosiaalipolitiikka herättää sinällään varsin myönteisiä mielikuvia toiminnan dynaamisuudesta. Tämän mukaan sosiaalipolitiikan perimmäisiä tavoitteita kuten yhteiskunnallista oikeudenmukaisuutta ja kansalaisten tasa-arvoa edistettäisiin siis aktiivisesti. Valitettavasti näin ei kuitenkaan ole, vaan aktiivinen sosiaalipolitiikka fokuoitetu yhtein väestöryhmään, joita ovat vaikeasti työllistyvät työikäiset kansalaiset. Se on näiden yksilöiden aktivointia sanktioiden uhalla työttömyysturva- ja toimeentulotukietuuksilta takaisin työelämään. Aktiivista sosiaalipolitiikkaa pidetään työllisyyspolitiikan eräänlaisena ”pikkusiskona”. Hallinnollisesti se kuuluu sosiaali- ja terveystieteiden alaan ja konkretisoituu kuntouttavan työtoiminnan laissa (189/2001). (Karjalainen 2011, 227-228.)

Aktiivisen työvoima- ja sosiaalipolitiikan toimenpiteiden tarkoituksena on parantaa pitkään työttömänä olleiden työllistymismahdollisuuksia. Laki kuntouttavasta työtoiminnasta (189/2001) on seurausta aktiivisesta sosiaalipolitiikasta. Tämän lain tavoitteena on ollut luoda koko maata käsittävät yhtenäiset puitteet pitkäaikaistyöttömien työllistymismahdollisuuksien parantamiseksi. Tämän lain avulla yhdessä eräiden muiden lakimuutosten kanssa on luotu kokonaisuus, jonka tavoitteena on estää tehokkaammin pitkäaikaistyöttömyyden aiheuttamaa syrjäytymistä parantaen pitkäaikaistyöt-

tömien mahdollisuuksia palata työelämään. Kuntouttavan työtoiminnan lain piirissä ovat ne työttömät työnhakijat, jotka täyttävät laissa mainitut edellytykset työttömyyden keston, toimeentuloturvan ja iän suhteen. (Kuntouttavan työtoiminnan käsikirja 2001, 13–14.)

Aktiivisessa sosiaalipolitiikassa korostuu julkinen ja yksilön vastuu. Työttömien aktivointiin liittyy laki kuntouttavasta työtoiminnasta, joka on tuonut velvoitteita sekä kuntien sosiaalitoimelle ja työvoimaviranomaisille että sen kohderyhmään kuuluville kansalaisille. Kuntouttava sosiaalityö pitää ymmärtää työorientaationa, jolla on oma kokemuksellinen ja tiedollinen perusta. Kuntouttavan työtoiminnan kehittämisessä keskeinen haaste on kokonaisvaltaisten sosiaalisen tukemisen työmenetelmien ennakkoluuloton kehittäminen ja soveltaminen. Erityisesti vaikeisiin elämänhallinnan ongelmiin vaikuttamiseksi on kuntouttavan sosiaalityön käytäntöjen näyttöön perustuva kehittäminen haasteellista. (Pohjola ym. 2012,189.)

Aktivointia, vastikkeellisuutta, velvoittavuutta ja sanktioita korostava työmarkkinatuen uudistus tuli voimaan vuoden 2006 alussa. Passiivinen, työmarkkinatukea saanut henkilö velvoitetaan hänelle tarjottuihin aktiivitoimiin. Mikäli hän ei ole halukas näihin toimiin, työmarkkinatuki voidaan lakauttaa, jolloin henkilö jää toimeentulotuen varaan. Mikäli työttömälle ei tarjota aktiivitoimia, voi työmarkkinatuki jatkua entiseen tapaan. Aktivointipolitiikka tähtää yksityisen vastuun lisäämiseen, hyvän elämänhallinnan omaaviin, itsestään ja lähimmäisistään huolehtiviin, mieluiten palkkatyön kautta yhteiskuntaan liittyneisiin kansalaisiin. Tämän kaltaisen ihannekansalaisen vastakohtana on elämäänsä hallitsematon, passiivinen ja syrjäytynyt kansalainen. Asiakkaiden on pyrittävä kohti ihannekansalaisen kriteereitä, vaikka heistä ei lähtökohtaisesti ajatella täyttävän niitä. Lisäksi näiden kriteerien saavuttaminen ei ole helppoa, mutta kuitenkin niitä kohti on pyrittävä. (Jokinen ja Juhila 2008, 54-55.)

Syrjäytymisen ehkäisy ja osallisuuden edistäminen on sosiaalityön eettisten ohjeiden mukaista. On korostettava jokaisen ihmisen oikeutta täysivaltaiseen yhteiskunnan jäsenyyteen. Tällöin työtä lähestytään yhteiskunnallisen tehtävän kannalta. Kun puhutaan syrjäytymisestä, yhteiskunnallista ja yksilöllistä tasoa ei voida erottaa toisistaan. Kun päähuomio kiinnitetään yhteiskunnallisiin tekijöihin, kuten työttömyyden yleisyyteen, nämä tekijät oletetaan olevan yksilöiden ja perheen ongelmia. Yhteiskunnallisilla tekijöillä arvellaan olevan tähän vaikutusta puhuttaessa yksilöiden ja perheiden ongelmista. Sosiaalityön rooli on erottaa syrjäytymisvaarassa olevat henkilöt. Näitä ovat yksinäiset, mielenterveysongelmaiset ja työttömät. Nuorten aktivointi esimerkiksi opiskelemaan on tärkeää, jotta he eivät jäisi esimerkiksi peruskoulun jälkeen vain kotiin. Koulukiusaamiseen olisi puuttettava

jo varhain, jotta tämä ei myöhemmin lisäisi nuoren syrjäytymisvaaraa. Eriarvoisuutta vastaan tarvitaan palveluohjausta ja asianajoa. Vaikeassa elämäntilanteessa olevat ihmiset eivät välttämättä jaksu selvittää yksin etuus- ja palveluviidakkoa tai suunnitella itselleen sopivia palvelukokonaisuuksia. Lisäksi tarvitaan välittämiseen perustuvaa työtettä, joka auttaa vaikeassa elämäntilanteessa olevaa ihmistä. (Jokinen ym. 2008,76.)

Rakenteellinen sosiaalityö pyrkii toiminnallaan taloudellisia, poliittisia ja sosiaalisia instituutioita sitouttamalla ihmiset toimintaan mukaan. Rakenteellisen sosiaalityön keskiössä on sorto, joka näkyy jonkin ryhmän toimintana toista ryhmää vastaan. Valtakulttuurin edustajat ovat harvemmin sorrettuja. Tämä ylläpitää tietynlaista normaaliutta. Sorto toimii sosiaalisen kontrollina, joka kokoaa toimintatapoja yhteiskunnassa.(Mullaly 1997, 138-140.) Voimme vahvistaa heikommassa asemassa olevia henkilöitä vahvistamalla heidän oikeuksiaan pyrkien oikeudenmukaisuuteen. Lisäksi sosiaalipolitiikkaa voidaan laajentaa riiston ehkäisemiseksi. Mullaly erottaa struktuaalisen sosiaalityön radikaalista sosiaalityöstä, vaikka tämä onkin luonteeltaan radikaalia. Rakenteellinen sosiaalityö kytkeytyy poliittiseen toimimiseen, koska politiikka on keino parantaa sorrettujen asemaa. Sosiaalityö on toimimista epätasa-arvoisuutta vastaan eli siinä on kysymys konfliktista eri yhteiskuntaryhmien välillä. (Mullaly 1997,125-127.)

Syrjäytyminen on erittäin paljon esillä julkisessa keskustelussa ja syrjäytymisen ongelman laajuus ja sen seuraukset ymmärretään yhteiskunnassamme hyvin. Rakenteellinen sosiaalityö pyrkii toiminnallaan taloudellisia, poliittisia ja sosiaalisia instituutioita sitouttamalla ihmiset toimintaan mukaan (Mullaly 1997,138-140.) Rakenteellisella sosiaalityöllä vaikutetaan niihin rakenteisiin, jotka tuottavat pahoinvointia yksilöiden, yhteisöjen ja perheiden tasolla tukemalla hyvinvointia tuottavia puolia. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että vaikutamme yhteisökäytäntöihin, osallistumme yhdyskuntasuunnitteluun. Tämän lisäksi keräämme tietoa ja välitämme sosiaalisista oloista ja epäkohdista tietoa päättäjille.(Mullaly 1997, 158-159.) Vähemmistöt kattavat erilaisia ryhmiä, joiden asema vaihtelee yhteiskunnassa. Kuitenkaan jokainen vähemmistö yhteiskunnassamme ei ole syrjitty, mutta kuitenkin yhteiskunnallisessa päätöksenteossa vähemmistöjen intressien esiin tuominen ja ajaminen on käytännössä vaikeaa. (Saari ym.2007, 63.)

4.1 Aktivointitoimenpiteet

Aktivoinnilla tarkoitetaan aktiivisen sosiaali- ja työvoimapolitiikan kontekstissa sekä kannustimista että sanktioista muodostuvaa toimenpidekokonaisuutta, jolla edesautetaan työttömänä olevan työllistymistä. Aktivoinnin tavoitteena on ihmisen toimintamahdollisuuksien ja toimintaedellytysten parantaminen ja tavoitteellisen toiminnan käynnistyminen. (Ala-Kauhaluoma ym. 2004, 26–29.)

Kuntouttavan työtoiminnan laki tuli voimaan 1.9.2001. Se on laki, joka ei määrittele toiminnan sisältöjä valmiiksi, vaan jättää päätäntävaltaa toimijatahoille tehdä soveltuvia ratkaisuja omalle paikalliselle alueelleen. (Aho-Mantila ym. 2002,6.) Kuntouttava työtoiminta on kuitenkin viimesijainen toimenpide eli tämä tarkoittaa sitä, että kaikki (poikkeustapauksia huomioon ottamatta) sen piiriin tulleet ihmiset ovat olleet aiemmin jo muiden lakien ja toimenpiteiden piirissä. (Aho-Matila ym. 2002,20.) Kuntouttava työtoiminnassa asiakkaan elämä tulee nähdä prosessina. Kyse on siitä, että asiakkaan elämä huomioidaan myös toiminnallisten aktiviteettien ulkopuolella eli kyse ei ole yksittäisistä toimenpiteistä tai väliaikaisista tempuista. (Aho-Mantila ym.2002,26.) Karjalaisen & Karjalaisen (2010,10) tutkimuksessa elämänhallinnan ja siten kuntouttavan sosiaalityön kehittämisen tarpeet tulevat näkyviksi. Vaikka kuntouttavaa työtoimintaa toteutetaan Työvoiman palvelukeskuksissa ja tämä luetaan työllisyyspoliittiseksi aktivointitoimenpiteeksi, on se käytännössä enemmänkin sosiaali- kuin työllisyyspoliittinen toimenpide. Asiakkaan pysähtynyt elämäntilanne on usein parantunut työtoiminnan avulla tuoden elämään jotain myönteistä ja saatellut hän kohti työelämävalmiuksia. (Pohjola ym. 2012, 189.)

Kuntouttavalla työtoiminnalla on keskeinen asema aktivoinnissa nuoria työelämään mikäli työpaikkaa ole tarjolla. Mielestäni kuntouttavan jatkona pitäisi olla pakollinen niin sanottu oikean työpaikan työharjoittelu, koska käytännössä nämä kuntouttavan työtoiminnan paikat ovat yleensä aina työpajoilla ja loppuvat määräaikaisuuden jälkeen niin, että nuori on jälleen työttömänä työnhakijana työmarkkinatuella kortistossa. Mikäli kuntouttavan työtoiminnan jälkeen saisi niin kutsutun oikean työn, olisi vetoa kuntouttavaan työtoimintaan paljon entistä enemmän. Monet nuoret siis tietävät jo kuntouttavan työtoiminnan seuraukset, jotka eivät ole mieltä ylentäviä. Kuntouttavan työtoiminnan tulisi olla riittävän pitkäjänteistä, ja sen tavoitteena tulisi todella työllistää nuori tai saada hänet motivoitua opiskelemaan. Ei auta, että saamme nuoren sitoutettua kuntouttavaan työtoimintaan, koska työpaikkoja ei yksinkertaisesti ole. (Aho- Mantilan ym.2002) mukaan kuntouttavan työtoiminnan tarkoituksena on toimia mahdollistavana tekijänä ihmisen elämässä. Toimenpiteenä se on kuitenkin

viimesijainen ja sen vuoksi siinä pitää käyttää kaikkia mahdollistavia keinoja, jotta aitoa vaikuttavuutta voidaan saada aikaan. (Aho- Mantila ym. 2002, 140.).

Kuntouttavan työtoiminnan lain sisältämien toimenpiteiden tavoite on työllistymisen edistämisen lisäksi kuntouttaa ja aktivoita pitkäaikaistyöttömiä. Tämän tavoitteen takana on ajatus, että hyvä elämänhallinta, elämänlaatu, työkykyisyys ja aktiivisuus edistävät mahdollisuuksia kiinnittyä työmarkkinoille. (Ala- Kauhaluoma 2004, 23.) On työttömiä, joiden palkkaaminen työmarkkinoille on lähes mahdotonta. Oletan, että mitä pidempään työtön on työttömänä, sitä vaikeampaa hänen on lähteä takaisin työelämään. Tämän vuoksi työttömien aktivointi esimerkiksi kuntouttavaan työtoimintaan vähintään muutamaksi tunniksi viikossa helpottaa paluuta normaalityöhön. Kuitenkin (Kasvion ja Tjäderin ,2007) mukaan työttömät alkavat vaatia kansalaispalkkaa heille tarjottujen ”paskaduunien” vaihtoehtona. Mikäli työttömät saisivat ns. kunnan töitä ja kunnan palkkaa, olisi myös heidän motivaationsa työhön erilainen kuin nykyään.

Weil, Wildemeersch ja Jansen (2005, 61-81) jakavat aktivointitavat neljään eri sektoriin, joita ovat työn saaminen mistä vain, millä keinoin tahansa, kohdennetut ja henkilölle sopivaksi tehdyt ohjelmat, informaatio ja apu sekä sosiaalinen oppiminen. Heidän mukaansa apuun ja informointiin pohjautuvien projektien heikkous on että poliittiset, sosiaaliset ja yhteiskunnalliset vaikutukset helposti ulkoistetaan. Asiakkaiden elämäkerrat ja taustat korostuvat projekteissa, jotka ovat tilannesidonnaista sosiaalista oppimista korostavia. Ammattilaiset eivät antaneet suoria ohjeita tai ratkaisuja asiakkaille. Erilaisia aktivointitapoja esiintyi eri maissa. Tutkimuksen mukaan työelämästä syrjäytymiseen ja yhteiskunnalliseen syrjäytymiseen on monia eri syitä. Tutkimukseen osallistuvilla nuorilla yksilöllisyys-, joustavuus- ja yhteistyövaatimukset lisäsivät stressiä, epätoivoa ja itsetunnon puutetta. Mikäli nuoret eivät saavuttaneet näitä vaatimuksia, he joutuivat marginaaliin sekä taloudellisesti että sosiaalisesti (Weil , Wildemeersch ja Jansen 2005, 106-109.)

Etsivän työn ammattilaisten palkkaaminen ovat olleen konkreettisina ratkaisuuina parantamaan nuorten palveluja. Etsivään työhön sisältyy paljon moniammatillista ja kuntarajat ylittävää työtä. Nuorten työpajatoiminta on vakiinnuttanut paikkansa nuorten itsenäistymisen ja sosiaalisen vahvistamisen keinoina. Työpajojen vahvuus on ollut sen moniammatillisessa ja konkreettisessa toiminnassa. Koulutus on portti parempiin mahdollisuuksiin työllistyä. Nuoret ovat jääneet marginaaliin sosiaalityön kohde- ja asiakasryhmänä. Sosiaalityössä huomioidaan lastensuojelutyössä lapset ja varhaisnuoret ja usein perheet vain vanhempien näkökulmasta. Kokonaan oma työkenttensä ovat kotoaan pois muuttaneet yli 18-vuotiaat nuoret, joiden tukemiseen ja palveluihin vastataan liian usein vain

työpaja- ja projektitoiminnalla. Tällöin ongelmaksi muodostuu palveluihin valikoituminen eli se mihin palveluun nuori valikoituu. Tämän lisäksi ongelmana saattaa olla ketkä valikoituvat palveluihin. Tämä saattaa olla myös sattumasta kiinni. Sosiaalityö ja työhallinto voivat ohjata nuoria tarkoituksenmukaisesti palveluihin, mutta kuitenkin usein kaikkein eniten tukea tarvitsevat jäävät auttamisjärjestelmän ulkopuolelle. (Pohjola ym.2012,164-165.)

Kriittinen näkökohta edellyttää työntekijältä vuorovaikutuksellista suhdetta asiakkaaseen. Vuorovaikutus on väline jolla ihmisten subjektiivinen todellisuus paljastetaan avaten näin kriittiselle reflektiolle. Kun asiakkaita rohkaistaan yhteiseen toimintaan yhteiskunnassa eriarvoisuutta ja epäoikeudenmukaisuutta vastaan, uskotaan että asiakkaiden kokemukset yhteistoiminnasta auttavat voittamaan avuttomuuden tuntemuksia ja kasvattavat näin ollen toimintavoimaa. Yhteistoiminnalla luodaan keskinäistä tukea, mutta myös muutetaan eriarvoisuutta ylläpitäviä ja epäoikeudenmukaisia yhteiskunnallisia arvoja, asenteita ja käytäntöjä. (Mullaly 1997 108-109.) Sosiaalityön työkäytäntöihin on muodostunut sisällöllisen kehittämisen tarvetta, joka puolestaan johtuu tehtäväkentän eriytyemisestä. (Pohjola ym.2012,188.) Mielestäni kuntien tulisi perustaa moniammatillinen ryhmä tutkimaan ja miettimään, mitä nuorille oikeasti kuuluu. Tämä voisi tapahtua jonkin projektin avulla. Tämän ryhmän tarkoitus olisi koota tietoa nuorten kasvu- ja elinoloista sekä arvioida tilannetta ja miettiä sopivia palveluja nuorille. Tämä vaatii kunnilta kuitenkin resursseja ja ymmärrystä asian tärkeydestä. Palvelujen joustavuus on keskeinen tekijä nuorten auttamiseksi. Palvelut tulisi sovittaa yhteen ja nuorten ”luukuttamisesta” tulisi päästä eroon.

Aikuissosiaalityöstä puuttuu kokonaan keinot, joilla voidaan tukea ihmisten elämänhallintaa. Kun tarkastellessamme sosiaalityön kuntouttavana työorientaationa, näemme aiempaa selvemmin työn kytkeytymisen toimintakonteksteihin. Olemme kiinnostuneita siitä, millaiset työmenetelmät ja palvelujen organisointitavat vaikuttavat erilaisten ryhmien kanssa työskennellessä, varsinkin näyttöön perustuvien työkäytäntöjen kehittämisen näkökulmasta katsottuna. (Pohjola ym.2012, 188-189.) Aikuissosiaalityö on kehittynyt työvoimapolitiikan ohessa osana erilaisia aktivoivia toimia ja kuntouttavaa työtoimintaa. Kuntouttavaa työtoimintaa tarvitaan jatkossakin erilaisissa elämäntilanteissa, joissa ihmisten kokonaisvaltainen toiminta on vaikeutunut tai vaikeutumassa. Kuntouttavan työtoiminnan tavoitteena on ylläpitää omaehtoisen selviytymisen, hyvän elämänlaadun ja elämänhallinnan edellytyksiä, ehkäisten syrjäytymistä, sekä tukien asiakkaiden itsenäisiä elämänvalintoja sekä täysivaltaista kansalaisuutta. Kuntouttava työtoiminta pyrkii saamaan aikaan muutosta sekä ihmisen

elämässä että hänen ympäristössään. Sosiaalityön työorientaatio on kuntouttava työtoiminta, joka on sovellettavissa sosiaalityössä. (Pohjola ym.2012,164.)

Seppo Ruotsalainen (26.3.2006) on esittänyt Syrjäytyminen seminaarissa mielipiteensä syrjäytymisestä, jonka mukaan syrjäytymisilmiöstä koskevassa julkisessa keskustelussa on varsin yleisesti unohdettu, mikä syrjäyttää, kuka syrjäyttää ja kenet syrjäytetään. "Irtisanomiset ja lomautukset tulevat vaihtumaan syrjäytymiseksi, mikä luo mielikuvan itsestään tapahtuvasta, luonnonlainomaisesta prosessista, jolle kukaan ei voi mitään". Tämä on omiaan vahvistamaan näkemystä siitä, että syrjäytyminen on yhteydessä elämänhallinnan kadottamiseen suhteessa omaan elämään. (Granfelt 1998, 78.) Tämä puolestaan johtaa ajatukseen siitä, että yksilö on itse vastuussa syrjäytymisestään, kuten myös työmarkkinoiden ulkopuolelle jäämisestä. Työttömyys on yksi yleinen syy leimata ihminen siten, että työttömästä tulee "tahrattu" ja "viallinen" yksilö. Yksilön leimaamisesta syntyy tilanne, jossa henkilöltä riistetään täysi sosiaalinen hyväksyntä. (Goffman 1963, 9, 14.) Mikäli työn siirtyä työttömyysturvalta esimerkiksi äitiysrahan piiriin, on hänellä aivan eri "leima" kuin työttömällä, vaikka minimi- äitiysraha on suurin piirtein sama korvaus kuin työttömällä. On siis paljon hyväksyttävämpää olla äitiyspäivärahalla kuin työmarkkinatuella, vaikka olisikin äitiyslomalla vaila ammattia oleva. Nuoruus on ikään kuin "putki", josta kaikkien pitäisi mennä sisään ja ulos samoilla lähtökohdilla ja tavoitteena tutkinto. Tämän päivän yhteiskunnassa ei ole suotavaa jäädä tyhjän päälle, yksinkertaisesti vain olemaan. ja nauttimaan elämästä "elämäntapaintiaanina". Tämä ei vain ole yksinkertaisesti hyväksyttävää tämän päivän Suomessa.

Nuorisotakuu lupaa jokaiselle alle 25-vuotiaalle nuorelle työ-, harjoittelu-, opiskelu-, työpaja- tai kuntoutuspaikan kolmen kuukauden kuluessa siitä, kun työttömyys on nuoren kohdalla alkanut. Nuorisotakuu lupaa myös alle 30-vuotiaalle vastavalmistuneelle samat mahdollisuudet. Lisäksi nuorisotakuuseen liittyy koulutustakuu, joka takaa peruskoulun päättäneelle jatkokoulutuspaikan. Tähän tarvitaan mielestäni riittävä resursointia. Nuorisotakuu on yhteiskunnan lupaus tehdä nuorten eteen tekoja eli se vaatii palvelujärjestelmältä välittömiä toimenpiteitä ja moniammatillisuutta. Sosiaalityön tulee olla enemmän mukana nuorisotakuun toteutumisessa. Etsivä nuorisotyö on toiminut jo pitkään niiden nuorien löytämiseksi, jotka eivät välttämättä ole hakeutuneet työttömiksi työnhakijoiksi eli eivät näin ole missään rekisterissä. Nuoret on tavoitettava, jotta heidän kanssaan voidaan työskennellä. Sosiaalityöllä on menetelmiä myös vaikeissa tilanteissa olevien nuorten kohtaamiseen. Olen sosiaalityöntekijänä huolissani näistä lupauksista siksi, että mielestäni asian eteen ei ole käytännössä tehty vielä mitään. Kunnilla on kiire tehdä jotain. Kuntien tulee tarjota harjoittelu- ja tukityöpaikkoja myös kunnan omilta työpaikoilta eikä yksinomaan työpajoilta. Mielestäni kuntiin

pitäisi perustaa oma nuorisosiaalityön virka tai jonkun hankkeen puitteissa palkata tähän projektiin oma työntekijä, joka keskittyisi vain ja yksinomaan nuorisotakuun toteuttamiseen.

Sosiaalialan asiakastyöhön kuuluvat tärkeänä osana asiakkaan ohjaus ja neuvonta. Sosiaaliohjaus painottuukin suunnitelmalliseen ja tavoitteelliseen asiakkaan huolenpitoon, ennalta ehkäisevään neuvontaan ja ohjaukseen, edistämällä selviämistä tekemällä muun muassa taloustilanteisiin liittyviä suunnitelmia. (Mäkinen ym.2009, 123- 124.) Palveluohjaus kuvaa hyvin sosiaalityössä annettavaa ohjausta ja neuvontaa. Tyypillinen neuvonnan ja ohjauksen tarpeessa oleva asiakas ei tiedä asioista välttämättä niin paljon, että osaisi tehdä tilanteessaan parhaita valintoja. Palveluohjauksessa määritellään asiakkaan yksilölliset palvelutarpeet ja sen avulla järjestetään monitahoista palveluiden joukosta asiakkaan selviytymistä tukeva kokonaisuus. Yksilökohtaisessa palveluohjauksessa asiakkaalle tuttu ja läheinen ihminen tukee ja rohkaisee asiakasta. Tämän kaltainen asiakaslähtöisyys on ihannetila, joka harvoin toteutuu sosiaalitoimiston sosiaalityössä.

Palveluohjauksessa yksilön tarpeet ovat keskiössä, jolloin yksilökohtaisen työn välineinä ovat organisaatiot, etuudet ja palvelut. Työskenneltäessä moniongelmaisten asiakkaiden kanssa yksilökohtaisessa palveluohjauksessa on olennaista toimia asiakkaan asianajajana ja puolestapuhujana tavoitteena vahvistaa asiakkaan omia voimavaroja (Raunio 2009, 174- 177.) Julkisen sosiaalihuollon alueella laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista (asiakaslaki) säätelee sosiaalityön asiakkaiden asemaa. Siinä todetaan muun muassa: ”asiakkaalla on oikeus saada laadultaan hyvää sosiaalihuoltoa sosiaalihuollon toteuttajalta ja hyvää kohtelua ilman syrjintää” ja ”sosiaalihuoltoa toteutettaessa on otettava ensisijaisesti huomioon asiakkaan oma mielipide ja toivomukset ja muutoinkin kunnioitettava hänen itsemääräämisoikeuttaan” (Jokinen ym.2008,71.) Sosiaalityössä tulee säilyttää asiakaslähtöisyys ja ammatilliset lähtökohdat. Sosiaalityössä kohdataan usein vaikeuksissa ja haavoittuvissa elämäntilanteissa olevia yksilöitä. Sosiaalityössä tulisi ottaa huomioon jokainen asiakas yksilönä, arvostaen tämän erilaisuutta osoittamalla hyväksyntää ja välittämistä. Sosiaalityössä tulee ylläpitää ja tiedostaa yhteiskunnassa eettisesti hyväksyttävät arvot (Banks 2006,184.)

1990-luvun alun lamaa pidetään taloudellisen eriarvoisuuden kasvun konkreettisena juurena ja sen myötä syntyneenä rakenteellisen työttömyyden ongelmaa (Jokinen ym.2008,67). Nämä nuoret ovat pääsääntöisesti syntyneet lamavuosina eli eivät mielestäni osaa itse pohtia työttömyyttä tätä kautta, vaikka ovatkin aktivoinnin kohteina. Yksityisen vastuun diskurssi koostuu monista elementeistä, jotka ovat toisiinsa kietoutuneita. Sen peruspilareina ovat uusliberalistiset ja kommunitaristiset yhteiskuntaideologiat. Diskurssin ihannekansalainen tulee olla aktiivinen ja vastuullinen. Sosiaalityön

tehtävä jäsentyy tätä kautta vastuullistamiseksi ja aktivoinniksi. Sosiaalityöntekijöiden tulisi olla vaikuttavia tuloksia aikaan saava ammattiryhmä. Sosiaalityön asiakkaiden ongelmia tarkastellaan yksityisen vastuun diskurssissa yksilölähtöisesti (Jokinen ym.2008,49.)

Mikäli työtön osallistuu työvoimakoulutukseen tai opiskelee työttömänä omaehtoisesti, on hänellä mahdollisuus saada Kelasta ylläpitokorvausta koulutuksen aikaisiin matka- ja ylläpitokustannuksiin. Ylläpitokorvaus maksetaan koulutusajalta maksettavan peruspäivärahan tai työmarkkinatuen lisäksi. Työharjoittelijalle, joka kuuluu työmarkkinatukijärjestelmän piiriin, maksetaan harjoittelun ajalta täysi työmarkkinatuki. Tietyin edellytyksin hän on oikeutettu myös työmarkkinatuen korotusosaan. Työharjoittelusopimus voidaan tehdä enintään puoleksi vuodeksi saman toimenpiteen järjestäjän kanssa. Matka- ja muiden ylläpitokustannusten korvaamiseksi on mahdollista saada valmennukseen osallistumispäiviltä ylläpitokorvausta 9 euroa päivältä verotonta etuutta.(Työelämävalmenusesite).

Toimeentulotukilain 1.9.2011 voimaan tullut muutos antaa kunnan sosiaalitoimelle mahdollisuuden velvoittaa työtön toimeentulotukiasiakas ilmoittautumaan työttömäksi työnhakijaksi toimeentulotuen alentamisen uhalla.(Kuntouttavan työtoiminnan käsikirja, 20.)Toimeentulotuessa perusosan suuruutta voidaan alentaa enintään 20 prosenttia sellaisen henkilön osalta, jonka toimeentulotuen tarve aiheutuu siitä, että henkilö on ilman perusteltua syytä kieltäytynyt sellaisesta julkisesta työvoimapaalvelusta, joka kohtuullisen pitkän ajan turvaisi hänen toimeentulonsa, tai hän on laiminlyönnillään aiheuttanut sen, ettei työtä tai julkista työvoimapaalvelua ole voitu tarjota taikka ammatillista koulutusta vailla oleva, täysi-ikäinen alle 25-vuotias on keskeyttänyt koulutuksen tai kieltäytynyt koulutuksesta niin, että hän ei ole työttömyysturvalain 2 luvun 13 tai 14 §:n perusteella oikeutettu työttömyysetuuteen. (Toimeentulotukilaki, 98.) Olen itse huomannut työssäni sosiaalityöntekijänä, iten turhaa toimeentulotuen tilapäinen alentaminen on. Toimeentulotuen alentaminen edellyttää monissa kunnissa asiakassuunnitelman tekoa, miten tällaisesta elämän tilanteesta edetään, tarkoituksena yleensä aktivoida nuorta muun muassa kuntouttavaan työtoimintaan. Monilla on syytä kieltäytyä tukityöstä, mikäli tukityöhön on pitkä matka ja kulkuyhteydet mahdottomia esimerkiksi ilman oman auton käyttömahdollisuutta.

Toomas Kotkas (27.08.2010) kirjoittaa Helsingin Sanomissa, miten syrjäytymisen ehkäisy voi olla näennäistä. Aktivointi ja osallisuuden lisääminen ovat hänen mielestään hyviä keinoja syrjäytymisen ehkäisyssä, mutta mikäli niitä toteutetaan yksilöllisin ”näennäisoikeuksin”, tulos saattaa olla päinvastainen. Työmarkkinoiden ja perherakenteen muutokset ovat synnyttäneet sosiaalisia riskejä, joista merkittävimpinä on pysyvä syrjäytyminen. Syrjäytymisen riskiryhmään kuuluvat koulutta-

mattomat nuoret sekä pitkäaikaistyöttömät. EU-maissa tavoitteena on köyhien ja syrjäytyneiden oikeus ihmisarvoiseen elämään ja täysipainoiseen yhteiskunnalliseen osallistumiseen. Tämän lisäksi tavoitteena edistää yhteisvastuuta, yhteenkuuluvuutta ja osallisuutta. Kyseiset ”oikeudet” ovat kuitenkin ongelmallisia. Oikeus työnhaku- tai aktivointisuunnitelmaan ei kuitenkaan tarkoita, että työttömällä olisi oikeus työhön tai työllistämistä edistäviin palveluihin. Laissa todetaan, että työvoimatoimistojen on järjestettävä työllistymistä edistävät palvelut niiden määrärahojen puitteissa, jotka ovat osoitettu työvoimatoimistojen käyttöön. Toiseksi työttömällä on oikeus osallistua työnhaku- ja aktivointisuunnitelman laatimiseen. (Sosiaalitoimen sosiaalityöntekijät ry:n julkaisu.) Oikeus työhön ei kuitenkaan toteudu, koska työmarkkinoiden sääntely ei ole yksittäisen valtion eikä edes Euroopan unionin käsissä.

4.2 Voimaantumisen mahdollisuus

Valtautuminen, englanniksi empowerment on sosiaalityön intervention tapa, joka on keskeisin väline osallistavassa sosiaalityössä. Englanninkielinen käsite on suomennettu mm. sanoilla voimavarautuminen, voimaantuminen, valtauttaminen ja valtautuminen. Suomenkielisessä tekstissä käytetään monesti pelkkää empowerment-käsitettä. Valtautumisen (empowerment) käsite kertoo, että tässä on kyse vallan siirrosta. Valtaa tulisikin antaa niille, joilla sitä ei ole tai niille, joiden pitäisi sitä ottaa. Valtautuminen määritellään keinoksi, jonka avulla yksilöt, ryhmät tai yhteisöt kykenevät kontrolloimaan omia olosuhteitaan saavuttaen omia päämääriään auttaen tätä kautta itseään ja muita saavuttamaan parhaan mahdollisen elämän laadun. Kaikilla ihmisillä on vahvuuksia ja kykyjä, jotka täytyy tunnustaa. Niitä on kehitettävä ja vahvistettava, jotta ne voivat toimia pohjana toiminnalle yksilön, perheen, yhteisön ja muilla tasoilla. (Juhila 2006,120-121.) Työttömien kuunteleminen on tärkeää, jotta voidaan ottaa käyttöön ne keinot, joilla voimaantuminen on mahdollista.

Empowerment-ajattelu on itseapua eli sen kautta ihmisillä on oikeus ja mahdollisuus osallistua tarpeelliseksi kokemiansa palvelujen suunnitteluun (Payne 2005, 302-303). Empowermentin ajattelu valtautumisena on lähinnä asiakkaan valtaa suhteessa omaan elämäänsä. Jokaisella ihmisellä on kuulluksi tulon oikeus, oikeus kontrolloida omaa elämäänsä sekä tehdä valintoja. Empowerment saattaa auttaa asiakasta ratkaisujen tekemisessä ja vaikuttamisessa omaan elämäänsä. Voimaantumisen ja valtaantumisen avulla ihmisen itseluottamus, kyvykkyys ja jo olemassa olevat voimavarat kasvavat. Empowermentin määrittelyn sosiaalityön näkökulmasta on esittänyt Robert Adams (1996, 5), jonka mukaan empowermentin avulla yksilöiden, ryhmien ja yhteisöiden on mahdollista

vaikuttaa elinolosuhteisiinsa, muuttaa niitä, saavuttaa haluamia asioita, kohentaa elämänlaatua ja auttaa myös muita näissä pyrkimyksissä. Tämä määritelmä kattaa empowermentin toimija- ja toimintatasoja kuten yksilön, ryhmät ja yhteisön sisältäen ajatuksen prosessista: empowerment on keino aikaansaada muutosta. Määritelmässä on lisäksi läsnä päämäärä, jota kohti prosessi etenee. Määritelmään kuuluu toimijoiden kollektiivisuus ja omaehtoisuus sekä prosessin tavoitteellisuus. (Adams 1996, 5.)

Rostila (2001, 15) puhuu empowerment –käsitteestä tarkastellessaan tavoitteellisuudesta ja muutostyöstä sosiaalityössä. Hän toteaa asiakkaan tilanteen paranemisen perustuvan asiakkaan omiin voimavaroihin ja toiveisiin. Sosiaalityössä on löydettävä keinoja saada asiakkaan oma asiantuntemus käyttöön ja asiakkaan toimintavoima kasvamaan. Siitosen (1999) mukaan voimaantunut ihminen löytää omat voimavaransa. Voimaantumisprosessissa toinen ihminen ei voimaannuta toista, vaan hänen pitää tulla itse voimaantuneeksi. (mt., 93.) Toimintaympäristön olosuhteet ovat merkityksellisiä voimaantumisen prosessissa ja voimaantuminen on jossain ympäristöissä todennäköisempää kuin toisessa (mt., 14.) Rautakorpi (2009) tutki pro gradu-tutkielmassaan, onko ihmisen voimaantuminen mitattavissa ja osoitettavissa ja kehitti tähän työhön tarkoitettua mittaria. Tutkimuksen mukaan kuntouttavan työtoiminnan kvantitatiivisten tulosten perusteella osa nuorista ei hyötynyt kuntouttavasta työtoiminnasta ollenkaan. Kuitenkin kvalitatiivinen tarkastelu osoitti, että kuntouttava työtoiminta auttoi eteenpäin myös heitä, jotka eivät määrällisten tilastojen valossa näyttäneet työtoiminnasta hyötynneen.

Aktivoinnin tavoitteena on kansalaisen vastuullistuminen omassa elämässä. Kaikkein selvimmän aktivoiva ote näkyy erityisesti kuntouttavassa työtoiminnassa. Aikuissosiaalityössä toteutettava työttömien aktivointi perustuu vuona 2001 voimaan tulleeseen lakiin kuntouttavasta työtoiminnasta. Aktivoinnilla tarkoitetaan toimia, joissa oikeus vähimmäisturvaan kytketään entistä tiiviimmin työn tekemiseen. (Jokinen ym. 2008, 53.) Aktivointitoimenpiteet kohdistuvat erityisesti työelämästä syrjäytymisvaarassa oleviin alle 25-vuotiaisiin työttömiin sekä yli 25-vuotiaisiin pitkäaikaistyöttömiin. Nuoret tulevat lain toimenpiteiden piiriin varhaisemmassa vaiheessa työttömyyttä kuin vanhemmat työttömät. Aktivointitoimenpiteet tarkoittavat aktivointisuunnitelman laatimista sekä kuntouttavaa työtoimintaa. (Jokinen ym. 2008, 54.)

Vuonna 2006 tuli voimaan aktivointia, vastikkeellisuutta, velvollisuutta ja sanktioita vahvistava työmarkkinatuen uudistus. Työmarkkinatukea passiivisena etuutena saanut velvoitetaan hänelle tarjottuihin aktiivitoimiin. Mikäli hän ei osallistu näihin toimiin, työmarkkinatuki voidaan lakkaut-

taa ja henkilö jää toimeentulotuen varaan. Aktivointipolitiikka tähtää itseään huolehtivaan, hyvän elämänhallinnan omaavaan, mieluiten palkkatyön kautta yhteiskuntaan liittyneisiin kansalaisiin ja näin ollen yksityisen vastuun lisäämiseen. Aktivointi ja kuntouttava työ sopivat hyvin tähän pyrkimykseen. Aktivoinnin avulla selvitetään, mistä tilanteesta asiakkaan kanssa lähdetään liikkeelle ja kuntouttamisen kautta voidaan edetä kohti ihannetilaa. Aktiivinen asiakas tietää, millaisiin sosiaalietuuksiin ja -palveluihin hän on oikeutettu. (Jokinen ym. 2008, 55.)

Koska kilpailukyky- ja kannustamisyhteiskunta nojaavat aktiivisen ja vastuunsa kantavan kansalaisen ihanteeseen, myös sosiaalisia ongelmia jäsenetään yksilölähtöisesti. Ongelmiin tartutaan yksilölähtöisin menetelmin, kuten kannustamalla, aktivoimalla, yksilöllisiä suunnitelmia tekemällä ja velvoittamalla niiden toteuttamiseen. Mikäli nämä menetelmät eivät pure, pitäisi jäädä miettimään missä on vika ja keskittyä kuuntelemaan työtöntä itseään. Ongelmista ei niinkään puhuta rakenteellisina tai sosiaalisina ongelmina. Hyvinvointivaltioon on syntynyt aivan uusi asiakasryhmä eli kaikkein vaikeimmat tapaukset. Vaikeuden alkuperä kohdistuu asiakkaaseen yksilönä, joko hänen hankalasti käsiteltäviin toimintatapoihinsa tai luonteenpiirteisiinsä. Vaikeiksi määritellyt kansalaiset saattavat pudota hyvinvointivaltion suojaverkon läpi ja palvelujärjestelmien ulkopuolelle siten, että toisinaan voidaan puhua jopa heitteille jätöstä (Jokinen ym. 2008, 58-59.)

Vähitellen ”sulavaan” vaikeasti työllistyvien ytimeen kuuluu lähemmäs 100 000 henkeä. Vasta laman jälkeen Suomessa alettiin tuntea pitkäaikaistyöttömyys sosiaalisesti ongelmaksi saakka. Laman jälkeen Suomessa on ollut ongelmia pitkäaikaistyöttömien ja muiden vaikeasti työllistyvien, kuten vajaakuntoisten, mielenterveys- ja päihdeongelmaisten ja huonosti koulutettujen suhteen. Ongelman ratkaisuksi on tarjottu monitahoista aktivointipolitiikkaa, jonka yhtenä keinona toimivat määräaikaiset tukityöt, välityömarkkinat ja myös työnteko sosiaaliturvan vastineeksi kuntoutuksen tai harjoittelun nimellä (Julkunen 2008,111.) Useimpien ihmisten mahdollisuus paeta työstä väliaikaisesti tai lopullisesti nojaa hyvinvointivaltion tarjoamaan mahdollisuuteen saada toimeentulo korvauksena esimerkiksi äitiys-, vanhempainvapaasta, sairaus-, työttömyys- tai työkyvyttömyysajalta, vuorotteluvapaalta tai eläkeajalta (Julkunen 2008, 300.)

Työttömyydessä ei ole aina ensisijaisesti kysymys yksilön työllistymiskyvyistä, vaan laajemmasta huono-osaisuudesta, sekä rakenteellisen työttömyyden joillekin työttömille työnhakijoille aiheuttamista melkein toivottomista työllistymisnäköymistä. Muun muassa ongelmilla, kuten työttömyys, köyhyys, asunnottomuus on aina myös rakenteellinen perustansa, minkä tunnistaminen on ongelmien ratkaisemisy yrityksissä tärkeää (Jokinen ym. 2008, 62.) On perusteltua, että esimerkiksi sosiaali-

set järjestöt pystyttävät projekteja tarjotakseen apua ja palveluja niille, jotka eivät niitä saa riittävästi esimerkiksi kunnallisessa aikuissosiaalityössä.

Suomalainen yhteiskunnalla on vahva sidos palkkatyön ensisijaisuuteen. 2000-luvun yhteiskuntapolitiikka pyrki aktivoimaan ja liittämään passiivisia, hyvinvointivaltiosta riippuvaisia ja marginaalisia olevia työttömiä ihmisiä palkkatyötä kohti. Työttömiä ja köyhiä kohtaan annettu ymmärrys on vähentynyt, eikä työttömyyttä enää pidetä oikeutettuna. Kunnan kansalaiseksi ihminen katsotaan vain palkkatyön kautta (Karjalainen ja Lahti 2005, 288- 290.) Suhde työhön ja työpaikkaan on muuttunut ongelmallisemmaksi, mutta silti työnteko on säilyttänyt keskeisen asemansa ihmisten elämän ja yhteiskunnan organisoitumisessa. Työn ja turvamekanismien kytkös on silti hallitsevaa, vaikka se ei enää hallitsekaan murskaavan ylivoimaisena mallina. Työpaikka ratkaisee yhä edelleen väestön valtaenemmistön sosiaalisen kohtalon eli vaikka työ ei ole menettänyt merkitystään, se on kuitenkin menettänyt osan siitä vakaudestaan, johon sen suojeluskyky on perustunut (Julkunen 2008, 60.) Työ voi olla rutiinia, liikkuvuutta, tylsyyttä ja kiinnostavuutta, valvottua ja vapaata, osittettua tai kokonaista, ammattien harjoittamista ja ammattien jatkuvuutta. Siinä joko viihdytään tai siinä kärsitään. Työ on sukupuolistunutta, rodullistunutta, se on erilaista eri paikoissa, yhteiskuntaluokissa, miehillä ja naisilla (Julkunen 2008, 20.)

5 Aineiston keruu ja analyysi

Opinnäytetyöni tarkoituksena on selvittää nuorten pitkäaikaistyöttömien subjektiivisia kokemuksia pitkäaikaistyöttömydestään. Tutkimukseni koskee nuoria työttömiä, jotka ovat työelämän sekä koulutuksen ulkopuolella. Tutkimustehtäväni on hakea vastausta siihen, mitkä tekijät selittävät nuorten pitkäaikaistyöttömäksi joutumisen. Haluan selittää ja ymmärtää nuorisotyöttömyyden ilmiötä nuorten yksilöllisestä näkökulmasta sekä kerätä nuorten subjektiivisia kokemuksia asiasta. Olen kiinnostunut siitä, miten nuoret itse kokevat oman työttömyytensä, miksi he mielestään ovat työttöminä ja onko työttömyys heille oma valinta, prosessi, kohtalo vai ilmiö, onko nuoret jämähtäneet tähän tilanteeseen ja onko siitä helppo päästä pois. Nuoret ovat parhaita henkilöitä kuvaamaan sitä arkea, jota he elävät, omia taustojaan ja nykytilannettaan sekä mahdollisia tulevaisuudensuunnitelmiaan. Mahdollisuus työhön kuvaa pitkäaikaistyöttömien kokemuksia elämäntilanteestaan.

Haastateltavista 6 oli miestä ja 4 oli naisia. Kaikki haastateltavat oli työttömiä ja saivat joko työmarkkinatukea tai olivat pelkällä toimeentulotuella. Pohjakoulutukseltaan yhdeksän oli peruskoulun käyneitä ja vain yksi oli suorittanut ammattikoulun loppuun. Iältään haastateltavat olivat alle 25 -vuotiaita. Otin yhteyttä haastateltaviin puhelimitse. Haastattelua sopiessamme kerroin tutkimuksen aiheesta. Lähes kaikki suostuivat haastattelupyyntöön. Lähetin vahvistuksen sovitusta haastatteluajankohdasta ja paikasta kirjeellä. Vapaaehtoisuus tutkimukseen osallistumisessa tarkoittaa käytännössä sitä, että jokainen tutkittava on tavalla toisella motivoitava tutkimukseen mukaan. (Kuula 2006, 155.) Tutkimukseen osallistumisen kieltäytyminen voi olla pitkälle kiinni tutkimuksen aiheesta. Tässä yhteydessä voi miettiä, kuinka paljon haastateltavia kannattaa motivoida haastatteluun osallistumiseen. (Eskola ym. 2008, 37.)

5.1 Tutkimusmenetelmä

Tutkimus oli luonteeltaan kvalitatiivinen tutkimus. Kvalitatiivisen eli laadullisen tutkimuksen lähtökohtana on kohdata elämää mahdollisimman kokonaisvaltaisesti. Laadullisen tutkimuksen tarkoituksena on mielummin paljastaa tosiasioita kuin todentaa jo olemassa olevia väittämiä. Monitasoisuus ja kompleksisuus ovat kvalitatiiviselle aineistolle ominaista. Laadullinen haastattelu mahdollistaa esimerkiksi selventävien jatkokysymysten teon. Näin olen myös tutkittavan näkökulmat pääsevät mahdollisimman hyvin esille. Laadullisen tutkimuksen kohdejoukko valitaan usein tarkoituksenmukaisesti niin kuin tässäkin tutkimuksessa. (Hirsjärvi ym. 2009, 161–164; Metsämuuronen 2006, 88.) Kvalitatiivisen tutkimuksessa aineistoa tarkastellaan monipuolisesti ja yksityiskohtaisesti. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa tiedon keruu on kokonaisvaltaista, koska aineistoa kootaan todellisissa tilanteissa. Tutkimukseen kuuluvat tutkijan omat havainnot ja tutkittavien kanssa vuorovaikutustilanteessa saatu tieto. (Hirsjärvi ym. 2000, 165.)

Laadullisessa tutkimuksessa aihepiirit ovat usein henkilökohtaisia ja tutkimuksen lähtökohtana on ihminen, hänen elämänsä sekä siihen liittyvät merkitykset (Kylmä & Juvakka 2007, 20). Hirsjärven ym. (2000, 127-128) mukaan tutkimukset voidaan jakaa tarkoitusten tai tehtävän luonteen mukaan tyyppeihin. Tutkimusten tyyppejä ovat kartoittava, kuvaileva, selittävä ja ennustava. Tämä tutkimus oli luonteeltaan sekä selittävä että kuvaileva pyrkien selittämään työttömyyteen johtaneita syitä. Kuvailevaa se puolestaan on siinä mielessä, että siinä tutkitaan työttömien kertomuksia menneisyydestään, arjestaan nykypäivänä, toiveistaan ja haaveistaan. Tutkimuskohteena olivat pitkäaikaisesti työttömät nuoret ja heidän yksilölliset ja ainutlaatuiset kokemuksensa työttömyydestä. Tutkin nuor-

ten kokemuksia suhteessa syrjäytymisen käsitteeseen, nuorten syitä työttömyydelleen. Selvitän myös, mikä on aktivoinnin paikka nuorten elämässä. Nuoret työttömät ovat parhaita henkilöitä kuvaamaan sitä arkea jota he elävät, omia taustojaan ja nykytilannetta, sekä mahdollisia tulevaisuudensuunnitelmiaan.

5.2. Teemahaastattelu aineistonkeruun menetelmänä

Tutkimus oli luonteeltaan teemahaastattelu. Teemahaastattelu on eräänlainen keskustelu, joka tapahtuu tutkijan aloitteesta ja usein tutkijan ehdoilla, mutta tutkija pyrkii vuorovaikutuksessa saamaan selville haastateltavalta häntä kiinnostavat asiat, jotka kuuluvat tutkimuksen aihepiiriin. (Eskola & Vastamäki 2001, 24.) Teemahaastattelussa haastattelun aihepiiri on etukäteen määrätty. Menetelmässä ei ole strukturoidulle haastattelulle tyypillistä tarkkaa kysymysten muotoa ja järjestystä. Teemahaastattelun ja syvähaastattelun välille on vaikea vetää selvää rajaa, koska myös teemahaastattelussa voidaan päästä todella syvälle käsiteltäviin teemoihin. (Eskola ym. 2001, 27.)

Mielestäni pääsin haastattelussani syvälle asioihin ja teemakysymysten lisäksi tein paljon tarkentavia kysymyksiä. Teemahaastattelu on eräänlainen keskustelu, joka tapahtuu tutkijan aloitteesta ja usein tutkijan ehdoilla, mutta tutkija pyrkii vuorovaikutuksessa saamaan selville haastateltavalta häntä kiinnostavat asiat jotka kuuluvat tutkimuksen aihepiiriin. Teemahaastattelussa haastattelun aihepiiri on etukäteen määrätty. Menetelmässä ei ole strukturoidulle haastattelulle tyypillistä tarkkaan kysymysten muotoa ja järjestystä.(Eskola ym.2001, 24- 26.) Minulle syntyi tunne, että pääsin läheiseen keskusteluyhteyteen henkilöiden kanssa. Teemahaastattelussa haastattelun aihepiiri on etukäteen määrätty. Teemahaastattelun ja syvähaastattelun välille on vaikea vetää selvää rajaa, koska myös teemahaastattelussa voidaan päästä todella syvälle käsiteltäviin teemoihin. (mt., 27.)Teemahaastattelussa oleellista on, että haastattelu etenee jonkun teeman varassa, jolloin tutkitavat saavat hyvin äänensä kuuluviin. Teemahaastattelussa pyritään korostamaan ihmisten omia tulkintoja ja merkityksiä asioista.. (Hirsijärvi & Hurme 2009, 47–48; Tuomi & Sarajärvi 2003, 75.) Mielestäni pääsin haastattelussani syvälle asioihin ja teemakysymysten ympärille tuli paljon tarkentavia kysymyksiä. Teemahaastattelu on avoin tilanne, jossa vastaaja saa puhua aiheestaan vapaamuotoisesti. Metsämuurosen (2006, 115) mukaan teemahaastattelu on sopiva menetelmä niissä tilanteissa, joissa halutaan selvittää arvostuksia, ihanteita ja perusteluja. Työttömyys ja syrjäytyminen ovat mielestäni arkoja aiheita ja niihin liittyy paljon asioita, jotka johtuvat menneisyydestä, nykyi-

syydestä, arvoista, kokemuksista, kasvatuksesta jne. Tutkimuksessa pyrin asiakasnäkökulman selvittämiseen.

Tutkimuksessani tutkimusmenetelmänä toimii laadulliselle tutkimukselle tyypillinen menetelmä sekä aineiston keruussa että aineiston analyysissä. Teemahaastattelu on avoin tilanne, jossa vastaaja saa puhua aiheestaan vapaamuotoisesti. Metsämuurosen (2006,115) mukaan teemahaastattelua pidetään sopivana menetelmänä niissä tilanteissa, joissa halutaan selvittää heikosti tiedostettuja asioita kuten arvostuksia, ihanteita ja perusteluja. Työttömyys ja syrjäytyminen ovat mielestäni arkoja aiheita ja niihin liittyy paljon asioita, jotka johtuvat menneisyydestä, nykyisyydestä, arvoista, kokemuksista, kasvatuksesta jne. Haastateltavat ikään kuin ”edustavat itseään”. Tutkimuksessa pyrin asiakasnäkökulman selvittämiseen. Ajattelin, että asiakkaiden työttömyyskokemukset ja kokemukset syrjäytymisestä saan selville kysymälle heiltä suoraan asiasta.

Haastattelu on kvalitatiivisen tutkimuksen päämenetelmä. Haastattelu mahdollistaa suoran vuorovaikutuksen tutkittavan kanssa, joten sen etu on esimerkiksi joustavuus aineistoa kerätessä. Haastattelu mahdollistaa myös vastausten tulkinnan esimerkiksi kyselylomakkeen antamaa tietoa paremmin. Valitsin haastattelun tähän tutkimukseen muun muassa siitä syystä, että haluan korostaa tutkittavan tapauksen mahdollisuutta tuoda esille itseään ja tutkimuksen kohdetta koskevia asioita mahdollisimman vapaasti. Vastausten suuntaa on vaikea tietää tarkasti etukäteen. Haastattelun avulla haastateltavan on myös mahdollista kertoa itsestään ja kokemuksistaan laajemmin kuin muilla tiedonkeruumenetelmillä. Haastattelun aikana haastateltavalle on aina mahdollista tehdä selventäviä ja täydentäviä kysymyksiä, joiden avulla voin paneutua tutkimuksen aiheeseen vieläkin syvällisemmin. (Hirsjärvi ym. 2009, 204–207.) Haastattelun teemoilla varmistin sen, että kaikkien vastaajien kanssa käsittelin samoja aihepiirejä, kysyin samoja kysymyksiä, vaikka haastattelut olivatkin erillisiä, itsenäisiä keskusteluja minun ja haastateltavan välillä.

Teemahaastatteluaineisto analysoidaan joko teemoittelemalla tai tyypittelemällä. Teemoittelu on aineiston jäsentämistä teemojen mukaisesti, jonka jälkeen aineisto pelkistetään.(Eskola ym. 2001,41.) Haastatteluni teemat liittyivät työttömyyden ja syrjäytymisen kokemuksiin. Aloitin haastattelut kysymällä taustakysymyksiä eli iän, koulutuksen, työkokemuksen, siviilisäädyn. Jokainen teema puolestaan sisälsi omat kysymyksensä, jotka muotoilin tilanteen mukaan. Joidenkin haastatte- luissa painotus oli kouluun liittyvissä asioissa, toiset puolestaan keskittyivät kertomaan arjestaan, toiveistaan ja esteistään unelmille. Kysyin heiltä muun muassa miten he kokevat voivansa tällä hetkellä, miksi he eivät ole hakeutuneet jatko-opintoihin, sekä syytä työttömyyteen. Kysyin myös ko-

kivatko he olevansa syrjäytyneitä ja minkälainen on heidän mielestään syrjäytynyt nuori. ori. Kaikkia kysymyksiä en kysynyt sanasta sanaan, vaan annoin haastateltavan puhua siitä mitä hän koki tärkeäksi. Jokainen teema tuli kuitenkin käsiteltyä haastateltavien kanssa.

Haastattelut olivat melko erilaisia. Suurin osa haastateltavista halusi kertoa mahdollisimman vapaasti omista kokemuksistaan. Annoin haastateltaville tilaa kertoa asiansa omin sanoin ja omassa järjestyksessään vuorovaikutuksellisessa haastattelussa. Haastattelujen jälkeen kirjoitin haastattelut puhtaaksi eli litteroin ne. Kerätyn aineiston analyysi, tulkinta ja päätelmien tekeminen ovat tutkimuksen ydinasioista. Se, miten aineistoa analysoidaan ja tulkitaan, riippuu tutkimusongelmista. Kvalitatiivinen analyysi sopii tutkimusongelmiin, joiden pohjalta pyritään kuvamaan ja ymmärtämään tutkittavan asiaa ja ilmiötä. Tulokset käsitellään kuvailemalla ja luokittelemalla aineisto sanallisesti. (Järventausta ym. 1999, 56- 57.)

Tutkimukseni tavoite on kerätä nuorten työttömien kokemuksia työttömyydestään ja siihen liittyvistä syistä sekä kokemuksia ja ajatuksia syrjäytymisestään ja syrjäytymisestä yleensä. Strukturoitu teemahaastattelu on joustava korostaen haastattelun osallistujan subjektiivisuutta. (Hirsjärvi ym. 2000, 192.) Toteutin haastattelun tutkimukseen osallistuvan haastateltavan ehdoin, jotta haastateltavat saivat kuvata kokemuksiaan vapaasti. Lisäksi ajattelin haastateltavien käsittelevän haastatteluisia asioita, joita en itse huomannut etukäteen kysyä. Minulle oli jotenkin itsestään selvää että tekisin juuri haastattelun, jotta voisin olla varma siitä että saan vastauksia juuri tutkimuksen kannalta olennaisimpiin asioihin ja teemoihin. Minulle oli helppo saada haastateltavia, joten halusin olla varma, että saan kerättyä riittävän määrän materiaalia työhöni. Tästä syystä haastattelin kymmentä työtöntä. Kvalitatiivisen tutkimuksen aineistokeruun yhteydessä syntyykin kysymys, joka koskee aineiston kokoa: paljonko aineistoa tulee kerätä, että tutkimus olisi tieteellistä. Kvalitatiivinen tutkimus on harkinnanvaraista, teoreettista poimintaa tai harkinnanvaraista näytteenottoa. Tutkimus perustuu tällöin suhteellisen pieneen tapausmäärään. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa pyritään ymmärtämään tiettyä toimintaa tai kuvaamaan jotain tapahtumaa eli kvalitatiivisessa tutkimuksessa aineiston koolle ei ole välitöntä merkitystä eikä vaikutusta tutkimuksen onnistumiselle. Aineiston koon määrittämiseksi ei ole olemassa sääntöjä. Aineiston tulee auttaa tutkijaa ymmärtämään tutkittavaa ilmiöstä. (Eskola, Suoranta 1998, 60–63.)

Tutkimushaastattelun etuna on se, että siinä ollaan vuorovaikutuksessa tutkittavan kanssa, jolloin tarkennuksia on hyvä tehdä. Hyvä puoli tutkimushaastattelussa on se, että haastattelun edetessä voidaan tehdä tarkennuksia ja syventäviä kysymyksiä. (Hirsjärvi ym. 2000,192.) Haastattelussa keski-

tyin erityisesti siihen, miten työttömät kokivat työttömyyden ja syrjäytymisen. Oli mielenkiintoista tutkia, miten nuoret kertoivat arjen kokemuksistaan ja siitä, miten he näkivät syrjäytymisen ja itsensä suhteessa syrjäytymiseen. Tutkielmani tarkoituksena oli kuvata työttömien subjektiivisia kokemuksia työttömän itse kokemana. Ensisijainen tutkimuskysymykseni oli mitkä tekijät selittävät nuorten pitkäaikaistyöttömäksi joutumisen.

Tarkoitukseni oli kuvata niitä seikkoja jotka nuorten kertomana ovat pitkäaikaistyöttömyyden syyinä. Työttömien kokemuksia tarkastelemalla pyrin saamaan tietoa, mitkä seikat ovat mahdollisesti syinä pitkäaikaistyöttömyyteen ja kokevatko nuoret itse olevansa syrjässä. Lisäksi hain vastausta siihen, mitä syrjässä olo heidän mielestään on. Tutkin nuoria työttömiä, jotka ovat työelämän sekä koulutuksen ulkopuolella. Halusin selittää ja ymmärtää nuorisotyöttömyyden ilmiötä nuorten yksilöllisestä näkökulmasta. Olin kiinnostunut siitä, onko työttömyys näille nuorille valinta, prosessi, kohtalo vai ilmiö, minkälaisiin tilanteisiin nuoret mahdollisesti jämähtää ja miksi siitä ei ole helppoa päästä pois.

5.3 Aineiston analyysi

Teemahaastatteluaineisto usein analysoidaan joko teemoittelemalla tai tyypittelemällä. Teemoittelu on aineiston jäsentämistä teemojen mukaisesti ja tämän jälkeen sen pelkistämistä, kun taas tyypittelemisessä kyseessä on erilaisten tyyppikuvausten konstruoinnista aineistosta. (Eskola ym. 2001,41.) Aineiston voidaan järjestää litteroinnin jälkeen uudestaan teemoittelemalla eli siten että jokaisen teeman alla on kaikkien haastateltavien vastaukset yhteen teemaan ja niin edelleen. Näin on helppoa analysoida aineisto teemoittain eli ensin otetaan yksi teema ja sen sisältä antoisimmat vastaukset ja katsotaan mitä se sisältää. (Eskola ym. 2001,41.)

Nauhoitetut haastattelut litteroin tarkasti. Litteroidut tekstit ryhmittelin yksitellen keskeisimpiin teemoihin, jotka nousivat haastattelussa esiin. Säilytin jokaisen 10 haastattelun omana tekstinään, mutta ryhmittelin tekstit haastatteluille yhteisiin teemoihin. Supistin aineistoa aina vain suppeampaan muotoon, samalla etsien haastattelun kannalta oleellisia sisällöllisiä teemoja. Litteroiduista teksteistä lajittelin puheen aiheiden mukaisesti aiheet, josta syntyi eniten puhetta. Aiheiksi nousivat asuinympäristöä, koulutusta, syrjäytymistä, sosiaalisia ongelmia, sekä taloudellisuutta ja arkea koskevat asiat. Puhetta syntyi paljon myös vanhempien ja koulun tuesta ja sen puuttumisesta. Säilytin jokaisen 10 haastattelun omana tekstinään, mutta ryhmittelin tekstit haastatteluille yhteisiin kategorioihin. Luin tekstiä lukemattomia kertoja ja löysin sieltä kerta kerran jälkeen aina uusia, merkittä-

viä teemoihin liittyviä aiheita. Pelkistin aineistoa aina vain hallittavampaan muotoon ja samalla etsin haastattelun kannalta oleellisia sisällöllisiä aineistoja

Aineistoa käsiteltäessä pyrin kokonaisnäkemykseen. Tarkoituksena oli kohdata aineisto sellaisena, kun se on ilman ennakkokäsityksiä. Keräsin aineistosta merkitysyksiköt, jotka ilmensivät tutkittavan ilmiön kannalta olennaisen. Seuraavana käänsin jokaisen yksikön yleiselle tutkijan tieteenalan yleiselle kielelle. Ensin keräsin esimerkiksi koulukiusaamiseen liittyvät asiat, seuraavaksi oppimisvaikeudet ja kolmantena otsikoin koulun keskeyttämisasiat oman otsikon alle. Seuraavaksi muodostin yksilökohtaisen merkitysverkoston eli tiivistin aineiston samankaltaiset merkitysyksiköt sijoittamalla ne sisällöllisesti yhteen. Esimerkiksi nämä kaikki yhdistin otsikkoon: kouluun liittyvät asiat. Viimeisenä siirryin siis yksilökohtaisesta merkitysverkosta yleiseen, joka sisälsi jokaisen tutkittavan yksilökohtaiset merkitysverkostot, jolloin ilmiön merkityksiä käsitellään yleisellä tasolla. Tärkeää oli säilyttää yhteys yksilökohtaisiin merkitysverkostoihin. (Virtanen 2006, 175-180.)

Aineistosta nousi esiin myös muita teemoja, joita en nostanut esiin. Näitä olivat muun muassa vanhempien ero ja yksinhuoltajuus, mutta päätin jättää nämä teemat pois aineistosta, koska näitä teemoja esiintyi selvästi vähemmän tai en kokenut asioita merkittäviksi.. Eniten sain tekstiä teemasta koulu ja siihen liittyvät asiat, kuten koulukiusaaminen. Aineiston käsittelyn jälkeen tutkin vielä teemoja suhteessa tutkimuskysymykseen. Viimeisenä nousi esiin selviytymiseen ja elämänhallintaan liittyvät teemat ikään kuin ”piilossa olevina” eli nämä eivät olleet suorissa sitaateissa tekstissä. Mikäli kvalitatiivisen aineiston luenta perustuu enemmän siihen, mitä on rivien välissä kuin siihen mitä on riveillä, se perustuu ymmärtämispyrkimykseen. Koodaus perustuu siihen, mitä tutkija tulkitsee ilmauksen tarkoittavan eikä niinkään sen sanalliseen ulkoasuun. (Kortteinen ym. 1998,190.)

Haastatteluni teemat liittyivät työttömyyden ja syrjäytymisen kokemuksiin. Aloitin haastattelut kysymällä taustakysymyksiä eli iän, koulutuksen, työkokemuksen, siviilisäädyn. Jokainen teema puolestaan sisälsi omat kysymyksensä, jotka muotoilin tilanteen mukaan. Joidenkin haastatteluissa painotus oli kouluun liittyvissä asioissa, toiset puolestaan keskittyivät kertomaan arjestaan, toiveistaan ja esteistään unelmille. Jokainen teema tuli kuitenkin käsiteltyä haastateltavien kanssa. Haastattelut olivat melko erilaisia. Suurin osa haastateltavista odotti että kysyn kysymyksiä johon he voivat vastata, mutta osa taas halusi kertoa mahdollisimman vapaasti tarinaa eteenpäin ilman että keskeytän heitä kysymyksilläni. Pyrin olemaan joustava ja antamaan haastateltaville tilaa kertoa

asiansa omin sanoin ja omassa järjestyksessään. Pyrin keskustelunomaiseen haastatteluun ja mielestäni onnistuin siinä hyvin.

Kvalitatiivisessa tutkimuksessa aineiston käyttö ja tulkintojen teko ovat jatkuvassa vuorovaikutuksessa ja tutkimuksessa aineiston keruu ja analysoiminen tapahtuvat ainakin osittain yhtä aikaisesti (Metsämuuronen 2006, 122). Vaikka osa oli minulle asiakkaana tuttuja, en kokenut mitään eroa haastateltavien välillä siinä, miten he asioitaan kertoivat. Mielestäni yhtä lukuun ottamatta kaikki kertoivat minulle hyvin avoimesti aiheesta sen mitä kokivat. Vaikka osa oli minulle ns. kasvotuttuja, en ollut koskaan kuullut heidän suustaan mitään syvällistä ajatusta siitä, mitä he oikeasti ajattelivat omasta tilanteestaan.

Koska teemahaastattelusta puuttuu kysymysten tarkka asettelu ja kyseessä on vain teema josta keskustellaan, haastattelijan tehtävänä oli varmistaa, että kaikki etukäteen päätetyt teemat käydään haastateltavien kanssa läpi, vaikka niiden laajuus ja järjestys voivat vaihdella eri haastateltavien välillä. Teemat muodostavat konkreettisen kehyksen, jonka avulla haastatteluaineistoa voidaan lähestyä jäsenytyneemmin. (Eskola & Suoranta 1998, 87–89.) Apukysymyksiä on hyvä miettiä etukäteen, joilla on hyvä johdattaa keskustelu takaisin teemaan tai mikäli haluaa tarkentaa joitain osaamisen alueita. Apukysymysten avulla eri haastatteluissa on mahdollista saada vastauksia samoista näkökulmista teemaan. Tutkimuksessa tutkittavien kertomus selvästi ”rönsyili” ja lähti helposti aiheen ulkopuolelle eli tehtäväni oli pitää puhe teemassa. Teemahaastattelu on eräänlainen keskustelu, joka tapahtuu tutkijan aloitteesta ja usein tutkijan ehdoilla, mutta tutkija pyrkii vuorovaikutuksessa saamaan selville haastateltavalta häntä kiinnostavat asiat jotka kuuluvat tutkimuksen aihepiiriin. (Eskola ja Vastamäki 2001, 24.)

Vaikka teemahaastattelussa tutkittava saa vapaasti kertoa oman näkemyksensä asiasta, se ei välttämättä tarkoita sitä, että tutkittava olisi täysin rehellinen ja avoin. Tästä syystä olisi hyvä tehdä vastaava tutkimus esimerkiksi lomakekyselynä. Kvalitatiivinen analyysi sopii tutkimusongelmiin, joiden pohjalta pyritään kuvamaan ja ymmärtämään tutkittavan asiaa ja ilmiötä. Tulokset käsitellään kuvailemalla ja luokittelemalla aineisto sanallisesti. (Järventausta ym. 1999 56- 57.) Kvalitatiivisessa tutkimuksessa aineiston käyttö ja tulkintojen teko ovat jatkuvassa vuorovaikutuksessa ja tutkimuksessa aineiston keruu ja analysoiminen tapahtuvat ainakin osittain yhtä aikaisesti (Metsämuuronen 2006, 122). Valitsin analyysimenetelmäksi teema-analyysin, koska se on mielestäni johdonmukainen analyysi verrattuna muihin metodistisiin valintoihin ja vastaa parhaimmin omaan tutkimukseeni. Käsittelin aineistoa pelkistetysti siten, että jokaisen teeman alle kokosin kaikkien haastatelta-

vien vastaukset kyseiseen teemaan. Teemoittelun avulla järjestetään aineisto teemojen mukaan, jonka jälkeen aineiston analysointi on näkyvämpää, koska aineisto on tiivistetty luetumpaan muotoon. (Eskola ja Vastamäki 2001, 41- 42.) Aineistosta nousi selvästi teemoja, joita olivat mm. kouluun liittyvät asiat, syrjäytymisen teemat, arkeen liittyvät asiat, sosiaalsiin ongelmiin, kuten päihteisiin liittyvät asiat.

Tutkimuksen alussa kysyin haastateltavilta taustatietoja, kuten koulutusta, työttömyyden kestoa, perhetaustaa, asumismuotoa ym. Kysyin heitä muun muassa miten he kokevat voivansa tällä hetkellä, miksi he eivät ole hakeutuneet jatko-opiskeluihin, sekä syitä nykyiseen työttömyyteen. Yhtenä teemana oli se, miten ja mistä nuorten arki koostuu. Kysyin myös sitä, kokevatko he olevansa syrjäytyneitä ja minkälainen heidän mielestään on syrjäytynyt nuori. Kaikkia kysymyksiä en kysynyt sanasta sanaan vaan annoin haastateltavan puhua, vaikka puhe ei noudattanutkaan minun ennalta ajattelemaani järjestystä tai muotoa. Mikäli kvalitatiivisen aineiston luenta perustuu enemmän siihen, mitä on rivien välissä kuin siihen mitä on riveillä, se perustuu ymmärtämispyrkimykseen. Koodaus perustuu siis siihen, mitä tutkija tulkitsee ilmauksen tarkoittavan eikä niinkään sen sanalliseen ulkoasuun. (Kortteinen ym. 1998,190.)

6 Tutkimusetiikka ja tutkimuksen luotettavuus

Eettiset kysymykset ovat tärkeitä, kun teemme tutkimusta. Asiakkaita kohdatessa ja heidän kertoessaan elämästään ja tilanteistaan on osattava toimia oikein. Etiikan pitää olla tietoista ja sellaista, että siitä voidaan välittää tietoa, vaikka se ei olisikaan papereihin kirjoitettua tai ääneen lausuttua. Etiikka auttaa tekemään moraalialia käsitettävämmäksi ja johdonmukaisemmaksi. (Koskinen 1995, 29.) Syrjäytyminen ja työttömyys tutkimuksen aiheena ovat yhteiskunnallisesti merkittäviä ja syrjäytymisen ehkäisy on tärkeä asia. On myös tärkeää selvittää, mitkä tekijät selittävät pitkäaikaistyöttömyyden syitä. Tutkielman tekijän pitää sitoutua tutkimuksessaan erilaisiin eettisiin sääntöihin. Nämä koskevat muun muassa taustakirjallisuuden käytön ja lainaamisen lisäksi aineiston keruun luotettavuutta, tutkittavien henkilöiden anonymiteetin takaamista. Tämä tulee toteutua tutkimuksen eri vaiheissa aina raportointiin ja aineiston säilyttämiseen asti. (Kalaja ym.2011, 22.)

Tutkimusaihe oli jo valintana eettinen. Joka tieteenalalla on omat arvolähtökohtansa, ihmiskäsityksensä ja toiminnan tavoitteensa, jotka ohjaavat tutkimuskohteen määräytymistä tieteenalalla. (Tuomi ym. 2004, 126-127.) Tutkimuskohteeni oli nuoret työttömät ja aihe käsitteli paljon syrjäytymistä ja syrjässä oloa. Aloittaessani tutkimusta, mietin, voinko kysyä syrjäytymisestä leimaamatta tutkittavia syrjäytyneiksi. Kuitenkin jo ensimmäistä haastattelua tehdessäni huomasin, ettei tämä ole vaikeaa. Nuoret kertoivat minulle paljon henkilökohtaisia asioitaan, kipeitäkin kokemuksia menneisyydestään, nykyisyydestään. Haastattelujen nauhoitus helpotti vastausten analysointia, koska nauhalta kuulin myös äänenpainotukset, ja miten haastateltavat asiansa sanoivat.

Mietin paljon aiheen eettisyyttä, jo ennen tutkimuksen tekoa. Myönnän alussa ajatelleeni näitä nuoria syrjäytyneinä nuorina, mutta pyrin kuitenkin ennakkoluulottomaan ja tiedonantajien tulkintoja arvostavaan haastatteluun ja aineiston käsittelyyn, vaikka minulla oli ennakkokäsityksiä ja tietoja joistain haastateltavista. Noin puolet haastateltavista tunsin entuudestaan sosiaalitoimiston asiakkuudesta ja toinen puoli oli täysin tuntemattomia, eli tapasin heidät haastattelutilanteessa ensimmäistä kertaa. Haastattelutilanne on samanlainen kohtaaminen kuin jokin muu sosiaalinen tilanne. Haastattelijan tulee miettiä etukäteen, miten hän voi itse vaikuttaa sosiaalisen tilanteen onnistumiseen esimerkiksi millaista kieltä käyttää, miten mennä asiaan ja niin edelleen. Ennen haastattelua puhuin opiskelustani, työstäni ja tutkimuksestani. Ns. esipuheen tehtävänä onkin riittävän vapautuneen ja miellyttävän ilmapiirin luominen keskustelijoiden välille eli tarkoituksena on luottamuksen luominen. (Eskola ym. 2001,30.)

Tutkimukseni keskiössä on myös julkinen keskustelu nuorista ja varsinkin nuorisotakuu lähtee ajatuksesta, että nuoret ovat syrjäytymisvaarassa. Yhteiskunnalla on huoli nuorista, jotka ovat jääneet tai jäämässä työ- ja koulutusmarkkinoiden ulkopuolelle. Yhteiskunta selvästi näkee nämä tutkimuksessa olevat nuoret syrjäytymisuhan alaisena tai jopa jo syrjäytyneinä, kun taas itse haluan vastata siihen, että ovatko nämä nuoret todella syrjäytyneitä. Itsekin myönnän, että ajattelin näistä nuorista ennen tutkimusta eri tavalla kuin tutkimuksen jälkeen. Minusta tuntuu, että tämän tutkimuksen jälkeen voin puolustaa näitä nuoria, enkä lähteä yhteiskunnan linjalle leimata heitä. Nämä nuoret kokivat elämänsä melko tyydyttäväksi ja olivat onnellisia huolimatta kaikista vastoinkäymisistä ja siitä että, heillä ei ollut työtä. Heillä oli kuitenkin mahdollisuus työhön olemassa. Yhteiskunta tarjosi näille nuorille lähinnä kuntouttavaa työtoimintaa, eikä muuta. Pitkien työttömyysjakojen väliajalle tarjottiin työtä, jotta työmarkkinatuki olisi voinut jatkua pidempään, ilman karensseja. Nuoret kertoivat melko ristiriitaisia kokemuksia yhteiskunnan tuesta, lähinnä aktiivoinnin merkitysten muo-

dossa. Yhteiskunta odotti näiltä nuorilta yksilöllistä voimaantumista. Näin myös itse sosiaalityöntekijänä odotin ja ihmettelin, miksi voimaantumista ei tapahdu.

Kerroin jokaiselle tutkittavalle riittävästi tietoa tutkimuksen luonteesta ja tavoitteista. Julkistettaessa tutkimustuloksia, tutkijan tulee huolehtia luottamuksellisuudesta ja anonymiteettisuojasta eli on huolehdittava siitä, että tutkittavien henkilöllisyys ei paljastu.(Eskola, Suoranta 1998, 56–59.) Yksityisyyden kunnioittaminen tarkoittaa tutkimuksessa sitä, että ihmisillä itsellään on oikeus määrittää se mitä tietojaan he tutkimuksessaan antavat. (Kuula 2006, 64). Sain tehtyä haastattelut mielestäni hyvin ja luontevasti. Aloitin kysymällä taustatietoja kuten ikää, koulutusta, perhesuhteita. Huumori oli erinomainen keskustelun avaaja jota käytin apuna silloin, kun keskustelu tuntuu jumittuvan tai jos aihepiiri tuntuu liian raskaalta tai vaikealta haastateltavalle. Tietyt asiat, kuten päihteiden käyttö, mielenterveysongelmat tai haastateltavan tunteista puhuminen olivat aiheenakin vaikeita. Moni asia saatettiin kokea häpeällisenä asiana, jolloin haastattelijan ajateltiin suhtautuvan negatiivisesti. (Eskola ym. 2001,31.)

Asioiden arkaluonteisuuden määrittely oli hyvä jättää tutkittavalle itselleen. Aiheen arkaluonteisuus ei ollut esteenä tutkimuksen tekemiselle, mutta arkaluonteisia asioita tuli tutkia tutkimuseettiset normit tuntien ja tutkittavien oikeuksia ja yksityisyyttä kunnioittaen. (Kuula 2006,135-136.)

Kaiken tutkimuksen luotettavuutta ja pätevyyttä tulee arvioida eri tavoin. Tutkimusmenetelmän tulisi mitata juuri sitä mitä sen on tarkoituskin ja tutkimuksen tulosten tulisi olla toistettavissa. Kvalitatiivisen tutkimuksen luotettavuutta kohentaa tutkijan tarkka selostus tutkimuksen toteuttamisesta, muun muassa haastatteluun vaikuttaneista häiriötekijöistä, haastatteluun käytetystä ajasta ja virhetulkintojen mahdollisuudesta (Hirsjärvi, Remes ja Sajavaara 2003, 213–214.)Opinnäytetyön luotettavuutta voidaan mitata niin kutsutuilla luotettavuuskriteereillä, joita ovat uskottavuus, vahvistettavuus, reflektiivisyys ja siirrettävyys. Uskottavuus kertoo siitä, että tutkija kykenee osoittamaan tutkimuksen ja tutkimustulosten uskottavuutta. Tutkimustulosten tulee olla yhteneväiset tutkittavien kokemusten kanssa. Vahvistettavuus puolestaan on sitä, että toinen tutkija kykenee seuraamaan tutkimusprosessin kulkua onnistuen pääsemään jopa samoihin tutkimustuloksiin. Tämä saattaa olla ongelmallista, koska tutkimustulosten tulkinta voi olla erilaista.(Kylmä ja Juvakka 2007,127- 143.)

Tutkimustulokset tulee olla kaikkien käytettävissä, mutta kunnia annetaan hänelle, kenelle se kuuluu. Tämä saattaa tapahtua alkuperäiseen lähteeseen viittaamalla, jolloin lukija näkee, mistä ajatus on otettu. Tutkijan tulisi raportoida tutkimuksensa puutteet eli hänen tulisi olla tutkimuksensa ensimmäinen kriitikko. Tutkimustulosten raportoinnille voidaan asettaa myös muita eettisiä vaatimuksia. Tutkijan tulee pyrkiä selkeästi erillään varsinaiset tulokset ja niihin liittyvät omat tulkintansa ja suosituksensa. Hänen tulee selostaa käyttämänsä tietojenkeruu sekä analyysimenetelmät tiedeyhteisön yleisesti edellyttämällä tavalla. Tutkija on myös velvoitettu pohtimaan tutkimukseen liittyviä eettisiä näkökulmia. (Uusitalo 2001, 32-33.)

Ihmistieteissä tutkijan on vaikea saada tutkimuksessaan täysin objektiivinen totuus. Jokainen ihminen on yksilö, jolla on todellisuudesta omat käsityksensä ja tulkintansa. (Hirsjärvi ja Hurme 2001,17). Tästä syystä tutkimuksen tekijän on pyrittävä olemaan mahdollisimman objektiivinen, ilman ennako-oletuksia. Opinnäytetyön tuloksia analysoidessani yritin olla kaunistelematta vastauksia. Haastattelujen nauhoitus helpotti vastausten analysointia, koska nauhalta kuulin myös äänenpainotukset, ja miten haastateltavat asiansa sanoivat. Tutkijalta vaaditaan ennen kaikkea ammattitaitoa, ammattietiikkaa ja herkkyyttä, jotta voidaan tunnistaa ja välttää eettisten ongelmien olemassaolo. (Eskola & Suoranta 2009, 59). Mielestäni jokaisessa tutkimuksessa on oma eettisyytensä huomioonotettavana eli ei ole olemassa menetelmää joka olisi eettisesti neutraalia, varsinkin jos tutkitaan ihmisiä. Ihmisarvo ja arvokkuus pitää säilyttää. Työttömien nuorten kertomusten avulla sain kokemuksia syrjäytymisestä ja siitä miten he kokevat itsensä suhteessa syrjäytymisen käsitteeseen. Näin ollen nuoret kuvasivat syrjäytymisen ilmiötä kokemustensa kautta (Laitinen 2010, 64-65.)

7 Työllistymistä mahdollisesti estävät syyt

7.1 Kokemuksia koulusta

Seitsemää kymmenestä haastateltavasta oli aikoinaan kiusattu koulussa. Lisäksi yksi haastateltavista oli itse aikanaan ollut kiusaaja. Osalle tämä kiusaaminen oli ollut traumaattinen kokemus jättäen jälkeensä pelon uudelleen kiusatuksi tulosta. Tämä pelko saattoi olla niin syvä, ettei nuori halunnut enää edes kokeilla työelämää missään muodossa. Kiusaaminen oli aihe, josta nuoret kertoivat vuolaasti ja mielelläänkin. Tämä auttoi minua ymmärtämään, miksi nuori ei ehkä ole helpolla aktivoitavissa. Koulukiusaamisella voi olla radikaalit seuraukset opintomenestyksen lisäksi myös jatkokoulutukseen pääsemiselle, sekä syrjäytymiskehityksen alkamiselle. Nuori kokee, että kiusaaminen

pitkäkestoisena jatkuessaan voi alentaa tämän itsetuntoa, millä puolestaan on vaikutusta suoriutumiseen opinnoissa ja muualla elämässä. (Sutela 2005, 67.)

M6: ”Siis kyllähän mä lähdin suoraan peruskoulusta, lähdin ammattikouluun mut siel tuli koulukiusaaminen vastaan ja sitte kotiolut oli huonot, niin emmä pystynyt niitte molempien kans sit yhtä aikaa tappelee.”

M4: ”Eli siis kaikki tällanen uus ja vieras ainakin mulla ittellä oli se et en mä uskaltanut ihan tuntemattomien seuraan, et varmaa johtu just niistä nuoruuden tapahtumist kouluajoista ja ihan ekaluokasta lähtien oon ollu koulukiusattu aina tähän päivään saakka. Ammattikoulussakin, kun kävin siellä, edelleenkin koulukiusaus oli, niin sitä niiku välttää uusia tuntemattomia paikkoja.”

M1: ”No onhan sitä kiusatuks joutunu tulee”

M6: Aina jos se työkkäri mulle jotain, no oliski tarjonnut työpajaa edes ylipäättään. Kyl mä sinne olisin lähtenyt heti. Mut kunnei mulle tarjottu mitää, pistettiin heti ammatinvalintapsykologille ja väkipakolla johonkin kouluun, mut kun mä en halunnut mennä kouluun just sen kiusaamisen takia, et mä vähän yritän karttaa juuri niitä kouluja, just sen takia et mä en halua taas kokea sitä uudestaan.”

Oppimisympäristön tulisi olla turvallinen. Perusopetuslain (1998, 29§) mukaan jokaisella oppilaalla tulee olla oikeus turvalliseen oppimisympäristöön. Opetussuunnitelman yhteydessä tulee opetuksen järjestäjän laatia suunnitelma oppilaiden suojelemiseksi kiusaamiselta, häirinnältä ja väkivallalta. Opetuksen järjestäjän tulee myös valvoa suunnitelmaa toimeenpanon jälkeen. Koulussa tulee olla järjestyssäännöt, joilla edistetään muun muassa koulun sisäistä järjestystä ja kouluuyhteisön turvallisuutta (Perusopetuslaki 1998, 48d§). Nuoret toivoivat puuttumista koulun taholta ja halusivat opettajia, jotka kuuntelivat nuorten asioita aidosti.

N3: ”Haukku joo ulkonäöllisesti koko kouluajan. Lähes koko yläasteen kolme vuotta.”

H: ”Missä vaiheessa sua kiusattiin?” M1: ”No ihan alusta loppuun.”

H: ”Mitä seurauksia sillä kiusaamisella oli?” M1: ”Se voi olla osasy miks mä sairastuin ja joo, syy siihen miksei ninku viihry muiden seuras kauheesti.”

H: "Haitko sä siihen mitää apuu, kerroik sä kenellekään?" M1: "Juu, kyl mää kotona puhuin , mut eipä se sille nyt mihinkää vähentyny et se oli varmaan osasy miksemmä mihinkää ammatillisee koulutukseenka hakenu. No oli vähän semmone. En oskaltanu lähte ottaa riskii ni ei tarvi sit keskeyttää."

M1:"Olin nuorten työpajalla ja jossakin siel tehtiin taulunkehyksiä ja en tykänny olla, ko siel oli kiusaamist yhtälailla . Se oli jo varmaan siel jo tosi, kun mä en viihtynyt mutte seuras ja mää olin niinku yksin siel tottunut siihen ni, sä olit vetäytyvä. Vähän vaikee se on jutella oudol jota ei tunne ni mää olin hiljaa vaan tein hommiani ja lähirin kotii. Se piilovittuulu tuli siitä kun et mennyt niitten seuraan. No sitä mää epäilen. Olisko ne kaverit ottanut siihen mukaan jos sää olisit mennyt? No en mää kyl hallnutkaa mennä sen puolee."

H: "Ootko sää ollut koulukiusattu koulussa?" M2: "En. Oon itte kiusannu. En mä varmaan kovin paha . Kyl mää enemmä oon itte kiusannu kun mua on kiusattu . Ei mua ny nii kauheena koulukiusaajana pidetä."

M1: "On se kiusaaminen osasy miksei niinku viihry muiden seuras kauheesti"

H:"Ootko kokenut koulussa olessa koulukiusaamista?" N2: "Joo koulukiusaamista oon kokenut."

Nuoret toivoivat puuttumista koulukiusaamiseen. He esittivät myös keinoja, miten pitää koulussa toimia koulukiusaamisen ehkäisemiseksi. Yksi toistuva aihe oli varhainen puuttuminen. Ennalta ehkäisevää työtä ei voi liikaa korostaa. Haastateltavista moni korosti varhaista puuttumista. Koulussa tapahtuva ennaltaehkäisevä työ koettiin erityisen tärkeänä.

N3: "Enemmän otettu asiaa esiin, että mun mielestä ja sitte niinku kiusaaja olis niinku sil olis niinku enemmän tehty sil asial jotakin, että ei sitä olis vaan jätetty siihen, puheeksiottamista. Koulukuraattori olis voinut enemmän puuttua, onko sil kiusaajal ittel jotakin siel taustalla et enemmän pitäis puuttua."

M5: "Mahdoton sitä koulukiusaamista on vallon saada pois, mä luulisin näin, mut kyl sitä toisaalta vaikee on estääkin, mut tietysti opettajien valvonta, valvontaa lisäämällä sitä pystyttäis estään, mutta esimerkiksi välitunnilla yleensä en mä tiä millai isommilla paikkakunniilla mut täällä ainakin ni on yksi välituntivalvoja ja alue on kuitenkin suuri, ni eihä se yksi valvoja nää ko jonkin tietyn alueen ja jää paljon huomaamatta asioita jota siel tapahtuu . Ei siihen koulukiusaamiseen puututa siel ihan sillai tarpeeks."

M6: "Sit heti seuraavana päivänä se kiusaaminen ja, eli sen asian eteen ei tehty yhtään mitään. Ei tehty mitään lastensuojeluilmoitusta, ei kutsuttu poliiseja, ei ilmoitettu

meen vanhemmille, ei mitään tällaista. Se oli vaan sellanen koulun sisäinen nopee, äkkii pois alta. Ja lakastiin maton alle koko homma. Tää tapahtu yläasteella.”

M6: ”No siihenhän pitää puuttuu, heti kun siitä ilmoitetaan tai jos semmosta nähdään, mää olisin ainakin toivonut sillon omalla kohdallani, koska se oli aivan päivän selvää, että kaikki seillä näki et mua kiusataan ja heitellään vaatteet mihin vaan ja kun sitä oli kaikkeen pienin porukasta ni sitä oli kaikkeen helpoin kiusata. Ei sitä mitä mahda isoille ihmisille, mut se pitää ottaa se kiusaamistilanne opettajien ja vanhempien osalta haltuun heti. Eikä vain kävellä ohi ja naureskelle niinkun mulle tehtiin. Opettajat vaan katto vierestä kunnes mää yksi päivä räjähdin oikeesti siellä koulussa, kun mää en enää jaksanut sitä, ei siitäkään sit kyl mitää.”

N4: ”Must tuntu siltä, että kun asuit maalla ja sun vanhemmat tiedettiin et mitä ne tekee et ne on maatilan hoitajii, niin sää oot sillon köyhästä perheestä. Se tuntu ihan siltä, että kun määkin kuljin, mää kuljin vaatteissa misä millonkin et mul oli ihan sama mitä mää pistin päälleni kun mää menin kouluun niin mua kiusattiin sit taksis siitä ja koulussa kans.”

N4: ”Periaattees mun koulukiusaaja oli opettaja. Se oli semmone et se ei suosinu kuin tiettyjä oppilaita ja se oli viel meen luokanvalvojaki niin kun kaiken lisäksi niin se vähän oli hankala tapaus.”

Koulumenestys on toinen kouluun liittyvä aihe, joka nousi tutkimuksessa esiin kaikkien haastatteluisissa. Lähes jokaisen kohdalla oli jossain vaiheessa ollut vaikeuksia koulussa joko ryhmään kuumisessa tai oppimisessa. Koulu ei ollutkaan kaikille mukava paikka eli siellä ei viihdytty. Nuorten aikuisten sosiaalista kehitystä suuntaavat voimakkaasti koulutus ja työ lisäten turvallisuutta, vakautta ja valinnanmahdollisuuksia elämässä. Valintojen tekeminen esillä olevista työuran vaihtoehtoista ja työelämän nopeaan kehitykseen sopeutuminen edellyttävät nuorilta hyvää elämäntilannetta. Koveneva kilpailu vapaista työpaikoista vaatii vankkaa osaamista. Lisäksi työpaikan löytäminen vaatii työllistymistaitoja sekä oikeanlaista luottamusta itseensä (Johansson ja Vuori 1999, 5.) Suurin osa näistä nuorista oli pelkän peruskoulun käyneitä. Vain kaksi nuorta oli suorittanut ammatikoulun loppuun.

Tutkittavissa oli nuoria, joilla oli ollut huono koulumenestys tai huono opiskelumotivaatio ja he olivat nuoria ilman ammatillista tutkintoa. Koulun keskeyttäminen peruskoulun aikana on vähäistä, mutta yksilötasolla se vaikeuttaa jatko-opintoihin pääsyä. Yleensä koulun keskeyttäminen tapahtuu 9. luokalla. Koulun keskeyttämisen yleisimpiä syitä ovat opiskeluhaluttomuus, perheen vaikea elämäntilanne sekä sopeutumisvaikeudet. Pahimmillaan opintojen keskeytyminen voi johtaa nuoren

syrjäytymiseen koulutuksesta ja myöhemmin koko yhteiskunnasta. Mikäli nuorella ei ole ammattikoulutusta, myös työpaikan saanti vaikeutuu. Työpaikan saamisen puute puolestaan voi johtaa pitkäaikaiseen työttömyyteen, joka kaventaa valinnanmahdollisuuksia elämässä (Liimatainen-Lamberg 1996, 6–9.) Julkisissa keskusteluissa koulupudokkaat nuoret määritellään usein syrjäytyneiksi. Tämä on mielestäni aika loukkaavaa, koska kaikki ilman ammattitutkintoa olevat nuoret eivät millään voi olla syrjäytyneitä. Yhteiskunnan näkökulmasta katsoen nuorten tila on marginaalissa eli reunalla. Nuorella itsellään kuitenkin voi olla aivan erilainen tapa suhtautua omaan tilaansa (Aho ja Vehviläinen 1997, 115.) Selvää syytä siihen, miksi koulu lakkasi kiinnostamasta, ei kerrottu.

N1: ”Kun koulu lakkaa kiinnostamasta, on hirveen vaikea jatkaa.”

Yhteiskuntatakuu takaa opiskelupaikan nuorelle. Tässä on riskinä se, että nuoren on pakko hakea jonnekin. Tultuaan valituksi tiettyyn opiskelupaikkaan, saattaa edessä olla keskeytys motivaation puuttumisen vuoksi. Tästä puolestaan on seurauksena bonuspisteiden menetys, josta taas seurauksena se, että nuori ei pääse jatkossa uudelleen opiskelemaan. Tämän lisäksi koulutuksen piirissä on paljon sellaisia aloja, joihin ei yksinkertaisesti löydy työpaikkoja. Urasuunnittelulla on tärkeä merkitys nuorten ohjaamisessa oikeaan koulutukseen. Opiskelupaikkavalinta ei ole nuorelle helppoa, koska eri oppilaitoksia eri puolella Suomea on lukemattomia ja tämän lisäksi löytyy erilaisia aloja ja väyliä kouluttautua.

N2: ”Mää en oo oikeastaan keksinyt mitä mä haluaisin sitte tehdä.”

”Peruskoulusta elämäkouluun” -tutkimuksessa on tutkittu ammatillisesta koulutuksesta syrjäytymisvaarassa olevien nuorten aikuisia peruskoulusuhteesta ja elämäkulusta peruskoulun jälkeen. Tutkimuksen perusteella peruskoulun koulusuhteen kategorioiksi muodostui jo ala-asteella jännittäjiksi tai levottomaksi leimatut, kiusatut ja yläasteella kyllästyneet luovuttajat tai suorittajat. Monilla vaikeudet alkoivat jo ennen koulua ja jatkoivat kasaantumistaan jo ala-asteella. Monilla oli elämäntaidollisia ongelmia, joiden kohtaamisessa elämä kriisiytyi. Ikävät koulukokemukset liittyivät mm. epäonnistumisiin, leimautumiseen, kiusaamiseen, ilmapiiriin vähäiseen puuttumiseen sekä opettaja-oppilassuhteisiin. Elämäkulut kuvattiin edistyviksi tai epävakaisiksi ja ne rakentuivat selviytymis- ja kasvukertomuksina (Kuronen 2010, 6.) Vain harvalla tutkittavista oli tietoa siitä mikä olisi

peruskoulun jälkeen oikea ja kiinnostava paikka. Tämän tutkimuksen mukaan töihin haluttiin, mutta ei tiedetty mihin työhön.

M2: ”En mä oikee viel tiedä, mikä mua kiinnostas.”

M4: ”Kai mä koitan johonkin töihin mennä.”

Joillakin nuorista oli ollut hölmöilyä jossain opiskelun vaiheessa, eli koulun käynnistä ei tahtonut tulla mitään. Kuitenkin myöhemmin nuoret olivat niin sanotusti järkiintyneet. On nuoria, jotka aloittavat monta projektia, mutta myös keskeyttävät yhtä monta. Tällaiset tapaukset haastavat opettajat, opinto-ohjaaja ja työvoimaneuvojat miettimään keinoja, mitä näille nuorille pitäisi tehdä. Koulun olisi pitänyt pitää kiinni näistä nuorista, eikä päästää menemään. Toisilla oli ongelmia opettajien kanssa, toisilla oppilaiden kanssa selviytymisessä.

N1: ”Niin kun olin siel ammattikoulu en mä tullut opettajien kans toimeen et se on varmaa en mä tiä. Mää oon itte sit niin kauhee hankala, et mun kans on että on siihen aikaa ollu päällä se jotain en mä tiä.”

Koulutuksen yksi tärkeimmistä tehtävistä on nuoren sosiaalistaminen, sillä sosialisointia avulla voidaan turvata kulttuurin säilyminen ja kehittyminen. Yksilö sosiaalistuu prosessin omaisesti yhteiskunnan toimintajärjestelmiin vuorovaikutuksessa ympäristön kanssa. Paljon on puhetta siitä, huomioiko koulu yksilöllisyyden ja erilaisuuden sosialisointiprosessissaan. Tavallisesti koulu palauttaa tietynlaisesta toivotusta käytöksestä tai rankaisee siitä poikkeamisesta. Myös edelleen nähdään sukupuoliroolit koulussa muun muassa siten, että tytöiltä ja pojilta odotetaan tietynlaista käytöstä. Näin ollen yksilön tausta ja ulkopuoliset asiat voivat vaikuttaa edelleen koulun sosialisointiprosessiin (Antikainen 1998, 97- 99.) Kuka olisi pitänyt puuttua eli missä olivat vanhemmat ja koulun tuki tässä tilanteessa? Olisiko nuoresta voitu pitää kiinni? Nuoret kertoivat, miten he olivat myöhemmällä iällä ikään kuin tulleet järkiinsä ja kertoivat, että heillä oli moninaisia syitä koulun keskeyttämiseen.

M3: ”No tuli luvattomia poissaoloja ja muutenki et meni vähän sillee et ei kiinnosta tyylillä. No se oli siinä et ei jaksanut olla tunnilla, et teki mielelläs muuta.”

N1: ”Mää olin enemmän niinko hälläväliä tyyppi siihen aikaan, se on kyllä kostautunutkin hyvin sitte, et tota, et ei kiinnostanut sillon, niin sitten en oo saanu ittekkään selvyyttä siihen et miks koulut jää kesken. ”

M4: ”No ei se misää kohtaa mikää periaattees mikään koulutusongelma ollu, se oli vaan enemmän se et on tullut vaan tehty kaikenlaista.”

M2: ”No saatto ol välil sillee et menin kouluu ja olin keskellä päivää kaks tuntia pois ja menin takasi kouluun No joko mentii kaverin kans sen työ ni tai sit mentii kylille tai jotain vastaavaa.”

Koulussa viihtymättömyydellä voi olla varsin kauaskantoisia seurauksia ja työmarkkinoiden epävaikastuminen onkin tehnyt koulun keskeyttämisestä varsin uhkarohkean päätöksen, sillä kiinnittyminen työmarkkinoille ilman koulutusta on lähes mahdotonta. Toiseksi, koetut työttömyysjaksot yleensä kasvattavat työttömyysriskiä myös tulevaisuudessa. Kolmanneksi, kynnyks palata koulunpenkille takaisin voi muodostua liian korkeaksi, mikäli työmarkkinoille on kerran siirrytty (Nyys-sölä ja Pajala 1999, 56). Koulun keskeyttäminen on moninainen ilmiö, johon on moninaisia syitä eikä siis vaan yhtä syytä.

N1: ”Mä en oikeen ittekkän päässyt selvyYTEEN et miksi ei kiinnosta.”

M4: ”En mä usko et ne kauheen moni oppilas puhu keskeyttämisestään. Ennen vasta kun on tehnyt sen lopullisen päätöksen eli sit vaan häipyy vähin äänin.”

M1: ”Mut kun mullakin on noita oppimisvaikeuksia niin, ehkä lopetin sen vuoksi ”

Näille oppilaille tulisi olla monia eri vaihtoehtoja tai polkuja koulutukseen, henkilökohtaisia ohjelmia, joita pitkin he pääsisivät eteenpäin. Nuorille tulisi räätälöidä oman näköinen polku koulutukseen. On myös niitä nuoria, joilla ei ole selkeää päämäärää opintojen suhteen, mutta osallistuvat silti säännöllisesti koulutukseen. Jotkut nuorista oli jossain vaiheessa hakenut työvoimatoimiston aloitteesta opiskelupaikkaan haaveena tietty ammatti. Siinä vaiheessa, kun tuli valituksi toiselle paikkakunnalle, ei rohkeutta kuitenkaan löytynyt lähteä muuhun kaupunkiin pois tutusta ympäristöstä.

Näin ollen kouluun meno jäi. Kaksi henkilöä oli laittanut hakemuksen koulutuspaikkaan, mutta kumpikaan heistä ei tullut valituksi haluamaansa kouluun.

Tutkimuksessa, jossa tutkittiin nuorten valikoitumista kouluttamattomiksi työttömiksi, pohditaan ennaltaehkäisyä. Tutkijat ovat sitä mieltä, että nuoret kärsivät kotitaustansa aiheuttamasta koulusopeutumattomuudesta, mikä taas johtaa myöhemmin työttömyyteen. Nuorilla saattaa olla ongelmia myös yleisessä elämänhallinnassa ja näin ollen pelkkä työvoimahallinnon tarjoama tukitoimi ei ole riittävää. Tutkijat kehottavat yhteiskuntaan toimimaan ennaltaehkäisevästi heikompien tukemiseksi ja rakentamaan heille toimivat tukiverkot, joiden avulla on mahdollista ehkäistä nuoriin kohdistuvaa karsintaa ja nimeämistä eli sitä monimuotoista syrjintää, joka tekee heistä kouluongelmaisia ja myöhemmin ehkä syrjäytyneitä (Kivinen ym.1998, 90- 91.)

Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen 2012 tekemän tutkimuksen mukaan koulutukseen hakeutuminen saattaa olla pulmallista terveydentilan ja/tai sosiaalisten ongelmien vuoksi. Tällöin tarvitaan ensin hoitoa ja arkielämään kuntoutumista. On myös olemassa yhä enemmän nuoria, joilla on oppimisvaikeuksia. Saattaa olla, että näitä vaikeuksia ei ole kartoitettu missään oppilaitoksessa, eivätkä nuoret ole saaneet asianmukaista diagnoosia eivätkä tarpeellista kuntoutusta tai tukea. Matalan kynnyksen oppimispaikkoihin on selvästi tarvetta, samoin sosiaalityön ja koulujen välisen yhteistyön lisäämiseen (Palola ym. 2012, 50.) Kymppiluokka saattoi olla myös mahdollisuus parantaa numeroita ja miettiä mihin seuraavaksi jatkaisi.

N4: ”Mä kävin yläasteen jälkeen kymppiluokan sen takia, kun mää en tietänyt yhtää mihin mää menisin ja sit mul suositeltiin sitä mun todistuksen takia, et mä voisin mennä parantaa sitä.”

Satakunnan Kansa kirjoittaa 31.12.2012, miten heikko lukutaito lisää nuorten syrjäytymistä. Viidesluokkalainen oli väittänyt opettajalle, että ”Ulosotto on ulkotilassa oleva pankkiautomaatti. Nuoret saavat ehkä selvää sanoista, mutta eivät aina ymmärrä lukemaansa. Vähän pidempi teksti saattaa tuottaa osalle vaikeuksia. Neljäsluokkalaisten suomalaislasten motivaatio lukemisessa on tuoreessa 45 maan vertailussa kaikkein huonoin. Suomi on ollut oppimistuloksia vertailevien kansainvälisten tutkimusten kärkipäässä lukutaidossa. Mutta tämä ei ole koko totuus. Tutkimusten mukaan kahdeksalla prosentilla suomalaisista kahdeksasluokkalaisista on heikko lukutaito ja näistä kaksi kolmasosaa on poikia. Yliopistonlehtori Sari Sulkusen mukaan huono lukutaito on yksi syrjäytymisriski,

koska heikko lukutaito hankaloittaa opiskelua edelleen toisella asteella. Mikäli ei osaa lukea kunnolla tai ei ymmärrä tekstiä, heikentäähän se motivaatiota, hän kertoo. Vaikeuksia saattaa olla myös matematiikassa ja muissa aineissa. Koulukielteisyys saattoi olla niin suurta, ettei kouluun enää haluttu.

N4: ”Ei mul ei oo matikkapäätä yhtään, juu mä kokeilin kassan käyttöä ja se on jostain aivan hebreaa. Ei se menny mun päähäni.”

M6: ”Sitä yritetään saada väkisin mua kouluun tai jonnekin työharjoitteluun - aina niinko kouluun tai työharjoitteluun tarjotaan, mutta miksei tarjota mitää töitä. Niinku ihan suoraan töitä.”

Vapaaehtoisesti koulutuksen ulkopuolelle jääneet ovat pieni, mutta yhteiskunnan kannalta kiusallinen ryhmä. Uusille sukupolville opetetaan koulutuksen avulla työn merkitys ja siihen liittyvä yhteiskunnan arvomaailma. Ahkeruuden, tunnollisuuden ja työmoraalin oppiminen on osa aikuistumista. Työllä ja koulutuksella on paljon samoja piilofunktioita eli niiden avulla muokataan ympäristöä asettaen ihmiset sosiaaliseen rooliin sekä antaen elämään päämäärän ja tarkoituksellisuuden (Silvennoinen 1993, 64.) Opiskelusta haetaan vaihtoehtoja työn puuttumiselle eli koulutus voi korvata niitä työnteon funktioita, jotka suurtyöttömyyden oloissa eivät voi toteutua (Nyyssölä & Pajala, 1999, 64). Horjuvus ja epävarmuus koulutuksen ja työelämään siirtymisen kentille ilmenee koulutuksen keskeyttämisinä, työttömyysjaksoina sekä normaalien työsuhteiden lähes täydellisenä puuttumisena. Työvoimapolitiittisen statuksen mukaiset osakentät ovat työttömyys, työvoimapolitiittiset toimenpiteet sekä kouluttautuminen. (mt., 144.)

Nuoret odottavat selvästi mahdollisuuksia, missä heiltä ei odoteta mitään muuta kuin omia mahdollisuuksia kehittyä. Urasuunnitelma tai tehtäväsuunnitelma on keskeinen väline siihen, minkälaisia palveluja nuori saa jatkossa opiskelun vastikkeeksi. Mielestäni tärkeää on myös suunnitelman jälkeinen aika eli suunnitelmaa pitää tarpeen mukaan tarkistaa ja seurata, onko suunnitelma toteuttanut sen velvollisuudet. Koulun keskeyttämiseen ei ollut yhtä ainoaa syytä. Jotkut niistä liittyivät perheeseen, kouluun tai omaan itseen. Näkyviä syitä koulun keskeyttämiseen olivat oppimisvaikeuksien lisäksi poissaolot, sairaudet ja epäsosiaalinen käytös. ”Työmarkkinakelpoisuuden” säilyttämisessä opiskelu ja kouluttautuminen ovat keskeisiä keinoja (Tuomisto 2003, 72.) Sosiaalitoimi olisi voinut avustaa kouluun loppuun saattamisessa, mikäli koulusta tuli kustannuksia. Miksi kukaan ei tarjonnut apua?

N4: ”Se oli aivan liian kallis (koulu) ja väärä ala. Ei mun pussi venynyt siihen kouluun.”

M5: ”Ei mun asioita oo oikeen kukaan siel koulussa ajanut.”

Nuoret odottavat selvästi mahdollisuuksia, missä heiltä ei odoteta mitään muuta kuin omia mahdollisuuksia kehittyä. Urasuunnitelma tai tehtäväsuunnitelma on keskeinen väline siihen, minkälaisia palveluja nuori saa jatkossa opiskelun vastikkeeksi. Mielestäni tärkeää on myös suunnitelman jälkeinen aika eli suunnitelmaa pitää tarpeen mukaan tarkistaa ja seurata, onko suunnitelma toteuttanut sen velvollisuudet.

Miestäni työn tekeminen tulevaisuudessa on yhä rankempaa. Kilpailu koulutuspaikoista on kovaa ja mikäli onnistut saamaan opiskelupaikan, sinun pitää opiskelun ohella hankkia työkokemusta, jotta sitten joskus valmistuttuasi sinulla on takana riittävästi työkokemusta. Tämä on mahdollista ainoastaan siten, että opiskeluaikana teet alusta alkaen alan töitä, jotta saat kokemusta. Lisäksi jossain välissä perustat perheen, jotta olet valmis ottamaan työn vastaan. Tämän jälkeen alkaa lisäkoulutautuminen, jotta pysyt työelämän muutoksissa mukana. Ennen vanhaan ammatit siirtyivät ikään kuin verenperintönä nuoremmille polville. Näitä ammatteja olivat muun muassa suutari, räätäli ja maanviljelijä. Tänä päivänä ei niin välttämättä enää ole. Vaikka nuorella olisi rikkaat vanhemmat ja hyvä taloudellinen tausta, se ei kuitenkaan takaa hyvää ammattia. Tilastokeskuksen (2009) mukaan lasten koulutus riippuu pitkälti vanhempien koulutuksesta. Tulosten mukaan etenkin äidin koulutuksella oli suuri vaikutus siihen, hankkiiko nuori korkeakoulututkinnon. Sama tutkimus on saanut tuloksia siitä, että maatalouden, taiteen tai liikenteen harjoittajan toimiminen ei edellytä välttämättä koulutusta, eli ammatti voi tulla perintönä eli maatilana tai yrityksenä (Tilastokeskus 2009.)

Näiden nuorten työttömyys johtuu osittain kouluttamattomuudesta. Myös näiden nuorten vanhemmillä oli alhainen koulutustaso. Nuoren koko elämä on ollut tavalla tai toisella kytkettävissä valintaan jo pitkään. Nuoret olivat lähtöisin perheistä, jossa lasten koulunkäynnille ei asetettu korkeita odotuksia. Koulutusta ei arvostettu, eikä pitkää koulutusta koettu tavoittelemisen arvoisena asiana. Koulun merkitys vanhempien mielestä kytkeytyi työntekijäammatin hankintaan ja työmarkkinoille sijoittumiseen lähes mihin ammattiin tahansa. Myös nuorten vanhemmillä oli lyhyt koulutus taka-

naan ja osalla ei ollut muuta koulutusta kuin kansakoulu. Vanhemmat ovat aikanaan päässeet peruskoulun jälkeen suoraan töihin ja luulevat sen olevan nykypäivänä yhtä yksinkertaista.

Nuoret kertovat, että vanhemmat kannustivat töihin, mutta ei opintoihin. Vanhemmat eivät kanta-neet huolta siitä, että nuoret olivat työttömiä ja he saattoivatkin antaa ohjeita nuorille että tämän ei kannata enää koulua käydä. Nuorten mahdollinen negatiivinen asenne koulua kohtaan saattoi joh-tua matalan koulutustaustan omaavien vanhempien omista negatiivista koulukokemuksista. Mallina saattoi toimia myös vanhemmat sisarukset, jotka ovat onnistuneet itse samaan työpaikan pienellä koulutuksella. Suvun työttömyysmalli näkyi selvästi, joku nuorista saattoi olla jo kolmannen polven työtön. Heidän perheessä ei ole koskaan ehkä totuttu, että aamulla lähdetään töihin.

Täytyy muistaa, että tänä päivänä on yhä vähemmän niitä työpaikkoja, joihin on mahdollista hakea pelkällä peruskoulutodistuksella, sillä lähes kaikkiin työpaikkoihin vaaditaan vähintään opistotason koulutus. Vaikka nykynuoret siirtyvät työmarkkinoille koulutetumpina kuin vanhempansa, on hei-dän työmarkkina-asemansa aikuisväestöä epävarmempi. Nuorten työurien epävakautumisesta on puhuttu 1990-luvulta alkaen ja on arveltu että työurat koostuvat aiempaa enemmän työssäolo-koulutus- ja työttömyysjaksojen yhdistelmistä. (Järvinen & Vanttaja 2003, 155.) Yksi ryhmä on ne ylioppilaat, jotka eivät jatka missään ylioppilaaksitulon jälkeen. He ovat periaatteessa tutkinnon suorittaneita, mutta eivät kuitenkaan omaa sellaisia taitoja kuin esimerkiksi ammattikoulun käyneet nuoret. Mietin, miten motivoida oppilaita takaisin koulun penkille, mikäli koulunkäyntiin on van-hemmillakin kielteinen asenne vai onko historialla vaikutusta?

NI: ”Meen äiti sano et niin hänki on menny peruskoulusta töihin ja niin munkin pitäis se sano, et kyl töitä tekeväälle löytyy.”

NI: ”No äiti on sitä mieltä et niinko et yrität vaan töitä hakee, et älä sinne kouluun enää mee, kun siit ei mitään tuu-se kans tietää miten mun on käyny tällai ja ne on kans kun mul on kolme isoveljeä joist yks on käyny ammattikoulun, et kaikki on kuitenkin työelämäs. Kaikki on menny peruskoulun jälkeen töihin.”

7.2 Arjen elämänpiiri

Tänä päivänä vanhemmat saattavat olla yhä enenevässä määrin enemmänkin nuorten kavereita kuin kasvattajia. Turvallinen ja kasvattava perhe saattaa olla katoamassa ja seurauksena saattaa olla selkiytymätön ja epävarma nuori. Nuoret pitivät selvästi ”päänsä” omissa asioissaan eivätkä kuunnelleet paljon ohjeita läheisiltään.

M1: ”Ei oo patistanut mihinkään, mä oon aina saanut tehrä mitä mää oon halunnu”

N1:” Kyl mee äiti on sanonut mulle monta kertaa et mieta ny viäl et haluuskää oikeesti lopettaa sen ja mut ei sit ko mää sain se pään et mää en sit sinne mee”

M6: ”Kyllähän veli koittaa mua välillä potkii mut ei se niinko sillai ei se tuputa väkisin et mee nyt jo töihin et se niinku.”

M6:”No en mää oikeen tiä sillai et ei siinä jos kotona on huono olla ni sit on muualakin huono olla et se on mun mielestä tosi et sitä olis pitänyt kotoo lähtee purkamaan se kaljan pyörittely pois sieltä niin se olis voinut siitä lähtee niinko nousuu.”

Näistä kymmenestä haastatellusta vain kaksi oli suorittanut ammattikoulun, osa oli aloittanut, mutta keskeyttänyt. Kaikki sen sijaan olivat suorittaneet peruskoulun loppuun saakka. Peruskoulutodistuksen keskiarvo vaihteli haastateltavilla kuutosesta yli kahdeksikkoon eli kaikilla ei voinut olla oppimisvaikeuksiakaan. Syyt huonoon koulutodistukseen saattoi olla muualla. Se miten vanhemmat suhtautuivat nuoren koulunkäyntiin ja sen tukemiseen saattoi riippua vanhempien taustasta eli suurin osa haastatelluista oli lähtöisin työväestöön lukeutuvista perheistä.

M6: Mun keskiarvo oli jotain kuutta piste kolmee, mut sitte mää pääsin rippikouluun ja siellä rippikoulu tapsin yhden emännän jonka kanssa mää aloin seurusteleen ja päättötodistuksen keskiarvoks tuli 7,25 ja mää sain stipendin.”

M3:” Mul oli aika heikot paperit. Ei oikeen kiinnostanut. ”

Eräällä pojalla oli äiti ollut yksinhuoltaja- alkoholisti, joka oli osaltaan vaikuttanut heikentävästi koulunkäyntiin. Pojan äiti oli kuollut tämän ollessa pieni, jolloin veli oli ottanut vanhemman roolin. Vanhemmat, joilla oli heikot voimavarat, eivät jaksaneet kannustaa lapsiaan koulunkäynnissä. Onko

siis niin, että alemmista sosiaaliluokista tulevat vanhemmat eivät tue lastensa koulunkäyntiä samalla tavoin kuin ylemmistä sosiaaliluokista olevat vanhemmat. Mikäli siis näin on, olisi tärkeää, että ennaltaehkäisy tapahtuisi vanhempiin vaikuttamalla. Koulun keskeyttämisen ehkäisyssä on tärkeää yhteistyö koulun ja kotien välillä. Pienillä interventioilla voitaisiin puuttua merkittäviinkin asioihin.

H9: ”Siis kyllähän mä lähdin suoraan peruskoulusta, lähdin ammattikouluun mut siel tuli koulukiusaaminen vastaan ja sitte kotiolut oli huonot niin emmä pystynyt niitte molempien kans sit yht aikaa tappelee. Sillai ku olet kotona niin sä kuulet siel koko ajan kun leuat käyt ja äiti haukuu sut pystyyn ja siit sä lähdet kouluun ja luokkatoverit sielä tökkii ja kiusaa.”

M6: Kyllä siitä niinko sillee oli apua et joku ninko jakso kuunnella ja neuvoa et mitä sitä siinä vois tehdä. Kun ketään muuta ei kiinnostanut.”

Nuorten kokema sosiaalinen tuki jaetaan emotionaaliseen, informatiiviseen ja välineelliseen tukeen. Emotionaalinen tuki on luottamusta, välittämistä ja empatiaa. Informatiivinen tuki taas on neuvontaa ja opastusta, ja välineellinen tuki puolestaan on esimerkiksi aikaa ja rahaa. Sosiaaliseen tukeen kuuluu myös rakentava henkilökohtainen palaute, jota nuori saa. (Korkiamäki & Ellonen 2010, 20.) Ihminen tarvitsee lähipiirin hyväksyntää, arvostusta ja rakkautta. Tämä on sosiaalista tukea, joka perustuu ihmisen yleiseen turva- ja arvostustarpeeseen tyydyttäen sosiaalisen olennon biologisia perustarpeita. Sosiaalinen tuki voi olla huolenpitoa ja avunantoa. Tiedon välittäminen sisältäessään yksilölle tarpeellista huolenpitoa luetaan myös sosiaaliseen tukeen. (Hyypä 2002, 56.)

M5: ” Vanhemmat pitäis tukee enemmän sit jos meinaa keskeyttää koulun Mun mielestä se aika pitkälti riippuu niinko vanhemmista no riippuen tietysti vähän tilanteesta, mutta aika pitkälti vanhemmista.”

M6: ”Mun isä on asunut Porissa ja mä en oo siihen pitänyt yhtään mitään yhteyttä sen jälkeen kun se meen äitistä eros kun mä olin pieni.”

Tutkimuksen mukaan perheeltä ja suvulta saatavan tuen mahdollisuudet vaikuttavat olennaisesti yksilön selviytymiseen eri elämäntilanteissa. Syrjäytymistä ja selviytymistä selittävinä tekijöinä perheen merkitys nousi erityisesti esille. Perhe-elämän ongelmat ja puuttuva lähiyhteisön tuki ovat nuorten syrjäytymisen riskien keskeinen määre. Nuorten syrjäytymisen riskitekijöitä ovat vanhempien päihteiden käyttö, mielenterveysongelmat sekä niihin liittyvät puutteet lasten hoidossa sekä

kasvatuksessa. Monet perheen ongelmat kuten vanhempien työttömyys tai perheen taloudellisten resurssien niukkuus tai puutteet perheen sosiaalisissa tukiverkoissa lisäävät osaltaan syrjäytymisriskiä (Lämsä 2009,198-202.) Tämän nuoren kohdalla apu tuli liian myöhään. Haasteena on pitää kiinni näistä nuorista ja tukea koulutuksen loppuun saattamisessa. Nuorelta saattaa puuttua rohkeus lähteä muualle maailmaan opiskelemaan. Syitä tähän saattaa olla monia. Syy arkuuteen saattaa joutua vanhemmista, jotka eivät yksinkertaisesti uskalla päästää nuorta pois paikkakunnalta

H9: ”No sit tuli semmonen ammatt,i et mä ä ajattelin et mä ä haluun oikeesti kokeilla sitä metsäkoneen kuljettajaa, kävin sitä kokeilemassa sitte ja mut se sitte mun omaa laiskuuttani tökkäs näyttöihin. ”

*M6:”Ensimmäisenä kysytään ajokortti ja se tökkää siihen kun et sä pääse kulkee”
Ei sit jaksä lähtee edes yrittää, kun ne kysyy ajokorttii tai työkokemusta ni ei se kuitenkaan auta, se täytys just melkeen olla niin et ne tulee kotoon hakemaan se taitamaton nuori sieltä töihin.”*

M3”Ja kun mulla nyt ei oo hirveesti sillee itseluottamusta ja rohkeutta lähtee firmoja kiertää ja kysyy töitä. Kai sitä sit taas tulee jäätyä kotia..

M6:”Ei sit jaksä lähtee edes yrittää, kun ne kysyy ajokorttii tai työkokemusta ni ei se kuitenkaan auta, se täytys just melkeen olla niin et ne tulee kotoon hakemaan se taitamaton nuori sieltä töihin.”

Nuoret kertoivat hyvin avoimesti arjestaan ja toimistaan. Nuoren elämä ei ollut jatkuvaa juhlimista vaan hyvin yksikertaisia asioita. Arkea kuvattiin hyvinkin yksityiskohtaisesti siitä alkaen kun aamulla herätään ja miten siitä päivä etenee. Nuorilla esiintyi paljon vanhan ihmisen elämään verrattavissa olevaa elämää, joka oli melko säännöllistä.

N2: ”No kyl mä ä nukun aika pitkään -tänäänkin nukuin kymmeneen , mä yritän rakentaa sen päivän silla et rauhassa heräilen ja sitten teen noita kotitöitä.”

M1:”Kahvia keittelen ja poltan tupakan, pistän television auki ja odottelen postia. Se on samanlainen rutiini päivästä toiseen Sen verran käyn ulkona et kauppaan kuljen ja meen takasi kotia. Kotona oon ja juon jos tekee mieli. Päivät on samanlaisia onko sit viikko tai viikonloppu. Televisioo katselles mennee suurin osa aikaa.”

M4: ”No ei ny enää tuu niin paljon juotuakaan mut kyl se on melkeen joka viikonloppu. Nyt viime viikonloppuna en kylä lähtenyt mihinkää. No en mää kauheesti baareissa käy et yleensä josai vaan autolla ja kavereilla otetaan viinaa.”

Perheen merkitys vaihtelee haastateltavasta riippuen paljonkin. Yhdellä haastateltavista äiti on kuollut ja isän hänellä ei ole mitään suhdetta. Toiset nuoret eivät tavanneet omia vanhempiaan, varsinkin mikäli vanhemmat asuivat muualla. Toisilla oli runsaasti ja lämpimiä sukulaissuhteita, joita ylläpidettiin säännöllisin tapaamisin ja muin yhteydenpidon keinoin. Lehtosen (1993) mukaan sukulaisuudella on ihmissuhteena itseisarvo, minkä vuoksi sitä ei aina välttämättä aktiivisesti ylläpidetä. Tästä johtuen sukulaisuuteen saattaa liittyä helposti myös negatiivisia merkityksiä, koska loukkaukseen käytöksen vuoksi sukuyhteisön jäseniä ei eristetä sen ulkopuolelle. Sukulaisuuden tuomaan pysyvyyteen ja itseisarvoon perustuvat myös Lehtosen listaamat perheen ja suvun merkitykset, joita ovat jatkuvuus, ennustettavuus ja identiteetin kehittyminen. Perhe ja suku ovatkin usein turvasatamia tai eräänlaisia ”huoltopisteitä” kovassa maailmassa niin fyysisessä, henkisessä kuin sosiaalisessakin mielessä. Perhe koetaan toisaalta yhteiskunnan jatkuvuuden turvaavana instituutiona. Toisaalta se koetaan henkilökohtaisiin ja usein läheisiin suhteisiin perustuvana ihmisten yhteisönä. Perhe-käsite käsittää haastateltavien mukaan myös yksinhuoltaja- ja uusioperheet sekä avoliitot. Tässä tutkimuksessa tuonut esiin oliko nuori eronneen perheen vanhempi, koska huomasin, että vaikka nuoren vanhemmat olivatkin eronneet, nuori saattoi pitää yhteyttä vanhempiansa samalla tavoin kuin nuori, jonka vanhemmat asuivat samassa osoitteessa..

N1: ”Niin sillä tavalla tuun toimeen että niinko et oon tosi paljon helpottaa ja annan tosi paljon arvoa et mä voin käydä esimerkiks kotona syömäs tai mun kotona äitin ja isän luona saan ruokaa.”

N2: ”Mää käyn usein baarilla kahvilla ja aika usein meen äitin ja isän luo ku isä on eläkkeellä”

N1: ”Viikonloppuisin on sit se että lauantaisin on saunapäivä ja mun isovelji ni sillo on semmonen kaksivuotias lapsi ni sit me mennään niiten kans aina tohon meen äitil ja iskal”

Myös harrastustoiminnan katsottiin tuovan päivärytmiä ja mielekkyyttä ja rutiinia arkeen ja monilla oli säännöllinen harrastus. Yleensä harrastus oli sellainen, joka ei kuluttanut paljoa rahaa. Harrastuksina näillä nuorilla oli liikuntaharrastus tai kalastus. Kuitenkaan ketään nuorista ei harrastanut nuorille tyypillistä kuntosalitoimintaa. Harrastuksesi oli selvästi valikoitunut edullinen harrastus, joka ei vaatinut pääomaa. Asuinpaikkakunnalla oli myös suuri merkitys harrastusmahdollisuuksiin tai niiden puuttumiseen. Pitkät välimatkat kotoa harrastusmahdollisuuksiin koettiin olevan este lähtemään mukaan ryhmätoimintaan. Harrastukseksi luettiin myös kavereiden luona oleminen ja heidän kanssaan liikkuminen.

M6 : ”Kyllä niissä päivissä jotain vaihtelua tietty, kun me harrastetaan kalastusta aika paljo.”

N1: ”En käy paljon missään joskus ihan näissä lähibaareissa.”

M2: ”Välillä oon baaris.”

H: ”Onko kaikki päivät samanlaisia vaiko erilaisia?”

M6: ” Kyllä niissä jotain vaihtelua tietty, ku me , toiminta sit täyttää päivää, tai ainakin kesällä ainakin todella hyvin, et me ollaan tuossa, luonnossa liikutaan kuitenkin.”

H: Onk sul harrastuksii?

M3: ” Ei ny sulle oo mitää harrastuksii, mutta pikkuveljen kans vähän funtsittu että voit aloittaa tyyliin niinku vois ruveta käymään salilla tai jotakin. ”

M1 ”Mitä sä harrastat?”

M2: ”No en mä oikeastaan mitään.”

N3: ”Tällä hetkellä mul ei oo edes harrastuksii niin päivä on aika pitkä”

Nuorten kantavana voimana tuntuivat olevan kaverit, joiden kanssa vietettiin aikaa. Tapaamisympäristöllä ei tuntunut niinkään olevan väliä, missä kavereita tavattiin, vaan kokoontumispaikka saattoi olla kylällä tietty paikka. Nämä nuoret eivät korostaneet esimerkiksi netin käyttöön ja itselleni jäi sellainen tunne, että nettiä tärkeämpää oli tavata ystäviään kasvotusten.

N3” Mulla on kavereita enkä oo yksinäinen sil taval. ”

M1: ”Mitä tukiverkoston sulla on?” ” Äiti oikestaan on ainoo.”

N2”No enemmän vois olla just noita sosiaalisia kontakteja että vois olla enemmän ihmisiä kenen kans viettää aikaa.”

M1: ”Ei mulla oo ees nettii, en ees tarvii sellast.”

N2”Me ollaan kavereiden kans kylällä.”

N3:”Oon kavereiden kanssa sit ja käyn baareissa.”

Kaikilla nuorilla asioiden tärkeysjärjestys ei ole samanlainen. Kun toiselle ajatus perheestä kuulostaa kaukaiselta ajatukselta, voi se taas toiselle olla toivelistalle ensimmäisenä. Nuoret pitivät työtä tärkeämpänä asiana perheen perustamista ja puolison löytämistä. Perheen perustaminen oli lähes kaikille ykköstoiveena jossakin elämänvaiheessa työn hankinnan jälkeen. Perhe oli tärkeä asia erityisesti tytöille.

N1:”Mul on kauhee haave et mä saisin perheen ittelleni, mut se on.”

Sosiaalisilla taidoilla ja kyvyillä on suuri merkitys siihen, miten nuoret selviytyvät ihmissuhteissa kodin ulkopuolella. Vanhempien tuella ja kannustuksella moni nuori lähtee jatkamaan opintojaan. Mikäli vanhemmat eivät arvosta kouluttautumista, jää nuori helposti hakeutumatta jatko-opiskelupaikkaan. Vielä jos tämä opiskelupaikka sattuu olemaan fyysisesti asuinpaikkakunnan ulkopuolella, on nuoren vaikea lähteä ”uuteen maailmaan”. Tämä vaatii luonteelta rohkeutta ja määrätietoisuutta. Monesti myös huoli toimeentulosta saattaa olla syy tämän vaihtoehdon valitsematta jättämiseen. Tuki ja neuvonta ovat entistä tärkeämpää nuorten ohjaamisessa eteenpäin. Aktivointihetket sosiaalityöntekijän kanssa koettiin tarpeellisiksi, koska siinä tilanteessa tuli pohdittua juuri nuoren omia asioita ja aitoa kiinnostusta heidän asioihinsa pidettiin tärkeänä. Vaikka suvun merkitys niin konkreettisen arkisen avun antajana kuin henkisen pääoman kasvattaja-

na on vähentynyt, ei sidos "luonnollisiin" yhteisöihin ja alueeseen ole kuitenkaan menettänyt merkitystään.(Korkiamäki ym.2008, 11.)

N1: ”Sillain niinko oikeesti tykkään näistä päivistä sillai et aamulla oikeesti niinko tietää mitä tekee et aamusta täytyy mennä jonnekin et täytyy herätä, et tulee semmone rytmi.”

Nuoret haluavat arkeensa selkeän päivärytmin ja päivärytmiin paluu koettiin hyvänä asiana. Päivärytmiin paluu saattoi tapahtua esimerkiksi siitä syystä, että puoliso aloitti kuntouttavan työtoiminnan ja joutui heräämään aamuisin työpajalle. Puolison säännöllinen päivärytmi palautti myös toisen osapuolen päivärytmin ns. normaaliksi. Viikonlopun arki ei juuri poikennut muusta arjesta rytmiltään tai toiminnaltaan. Samat asiat ja rutiinit tehtiin aina samaan aikaan ja samalla tavalla.

N2: ”mutta ottamista on nyt vähennetty sitte ko avopuoliso aloitti sen työelämävalmennuksen ni on se munkin arkeeni ihan positiivisesti vaikuttanut”

M2: ”Tai no ennen oli vähän enemmän semmosta et tuli otettua sitä kuppia enemmän Mut nykyään on vähän eri kun mä oon viikonloppuisin tyttöystävän luona. Se pitää viinasta pois.

Paikallisilla toimijoilla on tärkeä rooli nuorten terveen kehityksen turvaajana. Osoittamalla vanhempien merkityksen ne lisäävät huolta perinteisen perheenrakenteen murenemisen vaikutuksista nuorten hyvinvointiin nostaten esiin muita merkitseviä tahoja kuten kaveri, asuinympäristö ja koulu. Nämä ovatkin osa nuoren sosiaalista elinympäristöä antaen edellytykset terveelle kehitykselle. Tärkeimpiä nämä ovat niille lapsille ja nuorille, joiden lähtökohdat ovat vaikeimmat perhetausta huomioon ottaen. (Ellonen 2008, 189.)Perheellä ja vanhempien ajatusmaailmalla oli suuri vaikutus nuorten ajatteluun työelämästä yleensä. Nuorten vanhemmat olivat sitä sukupolvea, jotka nuorena hankitun tutkinnon jälkeen olivat eläkkeelle jäämiseen asti yhdessä ja samassa työpaikassa. Tänä päivän työn luonne on muuttunut lyhyempijaksoiseksi ja tavanomaista on, että ihminen on työikänsä aikana useassa eri työpaikassa, jopa useassa eri ammatissa. Vanhemmat ovat aikanaan päässeet peruskoulun jälkeen suoraan töihin ja luulevat sen olevan nykypäivänä yhtä yksinkertaista. Nuoret kertovat, että vanhemmat kannustavat töihin , mutta eivät opintoihin. Mallina saattaa toimia van-

hemmat tai sisarukset, jotka ovat onnistuneet samaan aikaan työpaikan peruskoulusta valmistutuaan.

N2:Mutta ottamista on nyt vähennetty sitte ko avopuoliso aloitti sen työelämävalmennuksen ni on se munkin arkeeni ihan positiivisesti vaikuttanut”

N1 Siis kyllä välillä tietysti tulee se niinko et välillä et ei helvetti on tän ikäinen eikä oo niinko saanu mitää aikaseks.

M6:”Kyl määhän hyvin voin, mut paremminkin vois mennä. Ehkä. Työ-se ois kiva asia.

M5:” Ainakin mull ittelletä taitis olla semmonen työ mikä ois ittelletä mieluisa.

Elämänhallinnan tuntu joutuu yhä vain kovemmalta koetukselle kun elinympäristö muuttuu monimutkaisemmaksi, epätyypillisten työsuhteet ovat yleistyneet ja työn koettu epävarmuus lisääntyy sekä elämänhallinnan tuntu joutuu entistä suuremmalle koetukselle. Määräaikaiset työsuhteet ja työelämän ennakoimattomat muutokset ovat syitä siihen, että ihmiset joutuvat elämän jatkuvassa muutoksessa ja epävarmuudessa, mikä taas vähentää mahdollisuuksia suunnitella ja hallita elämää pidemmällä tähtäimellä. (Keltinkangas- Järvinen 2000, 29.)Työ muodostaa tärkeän kentän myös aikuisen psykososiaaliselle kehitykselle perheen ohella. Yleinen yhteiskuntapolitiikka taas asettaa makrotasolla yksilön kasvulle tärkeitä reunaehtoja yksilön toimintakentästä riippumatta. Työ tarjoaa mikrotasolla ihmisen henkilökohtaisten tavoitteiden kannalta toimeentulon lisäksi kehyksiä tulevaisuuden suunnittelulle mahdollistaen toiminnan sosiaalisessa vuorovaikutuksessa muiden ihmisten kanssa. (Kirjonen 1995, 381-382.)

N3:Joo niinko oon työpaikkoihin lähetetty, mut harvemmin niist edest tulee mitää vastausta , niin varmaan on se vähän jo niinko negatiivinenki suhtautuminen jo siihen työnhakuun että ko kouluihinkin määhän lähettelin silloin hakemuksia..”(H1)

M6”Se täytyy just melkeen olla niin et ne tulee kotoon hakemaan se taitamaton nuori sieltä töihin. ”

Taloudellisuus oli asia, josta syntyi puhetta paljon. Köyhyys tuntui olevan epämääräinen käsite, ja nuorten taloudellisuuden kokemukset poikkesivat toisistaan merkittävästi. Toiset kokivat köyhyyttä kun taas osalle nykyinen tukijärjestelmä takasi turvatun toimeentulon. Työttömyydellä on todettu olevan taloudellista toimeentulotukea heikentävä vaikutus. Tässä tapauksessa kuitenkin suurin osa nuorista ei kärsinyt taloudellisista vaikeuksista vaan kertoivat etuuskien riittävän elämiseen. Nuoret olivat lisäksi elämäänsä varsin tyytyväisiä huolimatta työttömyydestään ja taloudellisesta tilanteestaan. Toimeentulotuki koettiin itsestään selvyytenä jokapäiväisessä elämässä taloudellisena tukena. Osa nuorista sai työmarkkinatuen ja asumistuen lisäksi toimeentulotukea ja osalta oli työmarkkinatuki katkennut eli saivat vain asumistukea ja toimeentulotukea.

Nuoret kokivat että toimeentulotuki on heille kuuluva etuus eikä toimeentulotuella elämisessä ollut mitään hävettävää. Toimeentulotuen lisäksi monet saivat käyttörahaa vanhemmiltaan tai kävivät säännöllisesti vanhempiensa luona syömässä. Monet nuoret olivat nuoresta iästään huolimatta velkaantuneet pahasti. Usealla oli ulosottoja. Kuntouttavasta työtoiminnasta saatu yhdeksän euron päiväkorvaus oli monille iso raha ja jopa työmarkkinatuki oli joillekin riittävä toimeentulo kuukaudessa, jonka vuoksi työnteko ei kiinnostanut, koska osa tuloista olisi annettava ulosottovelkoihin. Tulonjakon perusteella kansalaiset jakautuvat pieni-, keski- ja suurituloisiin. Erityisesti leipäjonon ja ruoka-avun yleistyminen 1990-luvun alussa antaa aiheita puheisiin kansan kahtiajaosta huono- ja hyväosaisiin. (Raunio 2003, 2012.) Toimeentulo-ongelmien kärjistyminen 1990-luvulla johti ”nälkäongelman” syntyyn. Ihmiset hakivat apua nälkäongelmaansa omaisiltaan ja ystäviltään tai erilaisilta vapaaehtoisjärjestöiltä. Sukulaisten ja ystävien merkitys ruoka-avun hankkimisessa oli merkittävää, kun taas avustusjärjestöjen osuus oli vähäisempää. (Raunio 2003, 204- 205.)

NI: ”Koen, koen todellaki olevani köyhä”.no siis sillä tavalla tuun toimeen että niinko et oon tosi paljon helpottaa ja annan tosi paljon arvoa et mä voin käydä esimerkiks kotona syömäs tai mun kotona äitin ja isän luona saan ruokaa. ”

NI: ”Mut just sillai ko jos ne lähtee johonki nii mua stressaa kun mä en tuu kun mul ei oo mitää rahaa.”

Kaikki tutkittavat olivat toimeentulotukiasiakkaina. Osa heistä sai toimeentulotuen lisäksi työmarkkinatukea, mutta osalla ainoa tulo oli toimeentulotuki. Palolan ym. (2012) tutkimuksen mukaan Helsingin sosiaalitoimi ei ole käyttänyt paljon lakimuutoksen antamaan mahdollisuutta alentaa alle 25-

vuotiaille maksettavaa toimeentulotukea, mikäli he kieltäytyvät koulutuksesta tai keskeyttävät sen. Sosiaalityöntekijät toivat tässä tutkimuksessa esiin lakimuutoksen taustalla olevan ”keskiluokkaisen” ajatusmaailman, joka sopii huonosti sellaisen nuoren elämään, jolle perhe voi olla taakka eikä rahaa opintoihin ole. Sosiaalityöstä katsottuna nuorten toimijuuteen suomalaisessa yhteiskunnassa avautuu varsin karu ja hahmoton näkymä eli näyttää siltä että hyvää tarkoittava auttamisjärjestelmämme voi toimia syrjäyttävänä tekijänä rajoittamalla asiakkaidensa toimintavapautta parantaa omaa elämäntilannettaan. Tutkimuksen mukaan taloudellisella pakottamisella uhkaaminen ei ole hyvä keino ohjata nuoria koulutukseen. Koulutuksen aloittaminen tarkoittaa usein opintolainan ottamista. Moni toimeentulotuella elävä nuori haluaa välttää velkaantumista koska heillä on heikko luottamus koulutuksen jälkeiseen työllistymiseen. Moni toimeentulotuella elävä työtön haluaa suoraan työhön tai mahdollisuuden yhdistää työ ja koulu. Kuitenkin vaihtoehtoja on olemassa vain vähän. (Palola ym. 2010, 312.)

M2: ”No aika tommosella minimaalisilla tuloilla kuitenkin mennään et kyl se aina stressaa et miten ne rahat riittää.”

Nuoria toimeentulotuen saajia on eniten kaupunkimaisissa kunnissa. Tämä on tulosta nuorten muuttoliikkeen suuntautumisesta kaupunkiin. Nuorille tarve toimeentulotuen saamiseen syntyy usein työttömyyden tai palkan pienuuden vuoksi. Tämän lisäksi opiskelu on nuorille yleinen syy toimeentulotuen saamiseen. Palkan pienuus nuorilla saattaa johtua siitä, että nuorille ylipäänsä maksetaan pientä palkkaa, mutta myös töiden epätyypillisyydestä, joka tarkoittaa sitä, että työt ovat pätkätöitä tai osa-aikatöitä. Nuorten suuri määrä ja osuus toimeentulotuen saajissa on yhteydessä muiden toimeentulolähteiden epävarmuuteen sekä asenteellisen kynnyksen mataluuteen tai korkeuteen. Nuorilla ikäluokilla on positiivisin kuva toimeentulotuen saajista. Toimeentulotuen hakemiseen nuoret suhtautuvat vanhempia ikäluokkia rationaalisemmin. Nuoret pitävät toimeentulotukea sosiaalisena oikeutenaan ja käyttävät sitä siinä missä muitakin tukimuotoja, kuten opintotukea tai asumistukea ilman suurempia pohdintoja leimaantumisen taakse. (Raunio 2003, 119-120.) Työmarkkinatuki on etuutena isompi määrältään kuin esimerkiksi opintotuki. Onko tämä houkutin jäädä työttömäksi työnhakijaksi mieluummin kuin olla opintotuella?

N1: ”Sitä rahaa saisi tietenkin enemmän olla mut muuten mää oon , asiat on tosi hyvin.”

H: ” Oletko kokenut olevasi köyhä?”

M6: ”Joo siis edelleen koen olevani köyhä eli se ei tuu riittämään , ei se oikeen sillai jos pitäis jotain muutakin tehdä kun syödä eli jos pitäis vähänkin jotain harrastaa niin totta kai harrastukset viä rahaa ja mulla viet toi kalastus, nielee sen verran kun tarvii tarvikkehankintoja tehdä ni, ei se siin täytyy oikeesti niinku laskee et mitä voi hommata vaikka ensi kuussa ja mistä sää syöt ja kys se niinko koko ajan semmosta kitumista on.”

Hyvinvointivaltion sosiaalipoliittisen järjestelmän näkökulmasta köyhinä on totuttu pitämään toimeentulotukeen eli viimesijaiseen sosiaaliturvaan turvautuvia.. Oletettavasti ihmiset, jotka putoavat tämän viimesijaisen virallisen turvaverkon läpi, ovat entistä syvemmin köyhiä. Mikäli yhä useampi ihminen joutuu hankkimaan osan toimeentulostaan virallisen vähimmäisturvan ulkopuolelta vapaaehtoisen avustuksen piiristä, on melko aiheellista puhua yhteiskunnassa esiintyvät köyhyyden syvenemisestä. (Raunio 2000,205.)

H: ”Koetko olevasi köyhä?”

M5: ”No en varsinaisesti. Mä koen elämässäni jossain vaihees epäonnistunut kautta epäonninen.”

H: ”Mistä se epäonnistumisen kokemus on tullut?”

M5: ”En mä tiä mistä se on tullu. Jotenkin se on vaan tullut, se on vaa mielessä, ne raha-asiat.”

Nuorten joukossa tärkeänä ryhmänä toimeentulotukiluukulla voidaan mainita työmarkkinoille huonosti valmentautuneet nuoret. Osalle nuorista on ominaista työnteon ja tähän perustuvan toimeentulon kyseenalaistaminen tavalla, jota ei ole esiintynyt yhtä laajasti vanhemmilla sukupolvilla. Viranomaiset hyvinvointivaltiossa ovat huolestuneita nuorten jäämisestä tai jättäytymisestä työn ja koulutuksen ulkopuolelle ja tästä seuraavasta yhteiskunnallisesta syrjäytymisestä. Huolenaiheena ei ole pelkästään työttömien nuorten sosiaaliturvan aiheuttamat kustannukset, vaan myös se, että nuorille ei kehity työmarkkinoille osallistumiseen tarvittavia valmiuksia eli heidän työpanoksensa jää pysyvästi pois tuotannollisesta toiminnasta. Tämän lisäksi joutenolon pelätään lisäävän tilaisuuksia poikkeavaan käytökseen, joka puolestaan aiheuttaa yhteiskunnalle kustannuksia, mutta myös entiseltään vaikeuttaa nuorten sijoittumista työmarkkinoille. (Raunio 2003,120-121.)

M6: ”Ni et ensin täytyis saada velat pois ja vapaa alusta mistä lähtee liikkeelle”

M5: ”Vouti vie bonukset päältä.”

M6: ”Ne ulosotot tuli oikeastaan siinä heti siinä vaiheessa kun mun äiti kuoli ja mää lähdin itte armeijaa et esimerkiksi toi puhelinliittymä oli mun nimillä meen äitiltä ja sittä armeijassa sää saat sen viiskyt kaks euroo kahdes viikos sillon ni ei siin paljon laskuja maksettu ja sitten kun mistään ei saanut oikeen tietoo et millai ne pystyis hoitamaan ja mullahan meni sitte myös ulosottoon tää opintolaina korkojen takia. ”

N4: ”No mulle työharjoittelusta tuo työmarkkinatuki sen on iso raha ko mää oon ennen ollut pelkäl sossutuella niin se on pieni raha. Ni se on pieni raha. se on oikeesti. Ei sil kauheen pitkäl pärjää.”

”Aikaa olis, rahaa ei” on pro gradu tutkielma, jonka avulla on selitetty, kokivatko työttömät itsensä tai elämäntilanteensa poikkeavaksi muista, työssäkäyvistä ihmisistä ja kokivatko työttömät työttömyyden normalisoinnin arjessaan. Tulosten mukaan työttömyyteen positiivisesti orientoituneet työttömät kokivat heikon taloudellisen tilanteen mahdollisuudeksi muuttaa kulutustottumuksiaan sekä arvojaan kulutukseen liittyen. Myös tässä tutkimuksessa syntyi kuva siitä, miten nuoret ovat suhteuttaneet menonsa pieniin tuloihin eli heillä ei esimerkiksi ollut kalliita, rahaa vieviä harrastuksia. (Leinonen, 2010.)

7.3 Sosiaalisten ongelmien merkitys

Elämönhallinta on käsitteenä monimutkainen ja laaja ja sen juuret ovat yhteiskuntatieteissä ja psykologiassa, vaikka siihen liittyvää tutkimusta on tehty useilla eri tieteenaloilla ja useasta eri näkökulmasta. Elämönhallinta tieteellisenä käsitteenä on melko jäsentymätön, on siihen viittaavia käsitteitä kuitenkin esiintynyt eri tieteenaloilla jo kauan useissa eri merkityksissä. (Riihinen 1996, 16-18.) Elämönhallinta käsitteenä voidaan ymmärtää laajuudeltaan eri tavoin ja sen tutkimisessa onkin esiintynyt kahdenlaisia tutkimussuuntauksia. Elämönhallinnalla voidaan tarkoittaa suppeammassa merkityksessä kognitiivisia ja toiminnallisia tapoja eli coping- mekanismeja, joiden avulla yksilö yrittää selviytyä stressaavista tilanteista yrittäen tulla toimeen uhkaaviksi kokemiensa ulkoista ja sisäisten tekijöin kanssa (Savolainen 1993, 75-76.) tiivistää elämönhallinnan laajemmassa merkityksessä viittaamaan ihmisen mahdollisuuksia tehdä mielekkäitä valintoja päättäen omaehtoisesti olemisestaan ja tekemisistään.

M5: ”No kyl se vähän tuntu siltä et elämä potkii päähän, mutta pakko oli koittaa jak-saa eteenpäin ja kun ei ollut oikeen intoo lähtee mihinkää ”.

Keltinkangas- Järvisen (2000, 41-42.) mukaan psykologiassa elämänhallinnasta puhui ensimmäisenä Maslow, jonka mukaan itsensä toteuttava ihminen on elämänhallinnan mestari. Myös Schultzin mukaan psykologisesti terveet henkilöt hallitsevat ja kontrolloivat tietoisesti omaa elämäänsä tietäen keitä ja mitä he ovat se tuntien omat vahvuutensa ja heikkoutensa. (Riihinen 1996, 22.) Elämänhallinta jaetaan mm. J-P Roosin (1987, 206-207) mukaan sisäiseen ja ulkoiseen elämänhallintaan ja hänen mielestään ulkoinen elämänhallinta on sitä, että mitään odottamatonta ja mullistavaa ei ole tapahtunut ja monimutkaisimmillaan sitä, että ihminen kykenee toteuttamaan elämälleen asettamansa tavoitteet jokseenkin katkeamattomana. Ulkoisessa elämänhallinnassa on kyse siitä, että yksilö on turvatussa asemassa taloudellisesti ja aineellisesti. Tähän vaikuttavat sukupolvi, sukupuoli, koulutus ja ammatti. Hänen mielestään ulkoisen elämähallinnan tavoittelu on yksi elämän tärkeimpiä tekijöitä. Ulkoista elämähallintaa on muun muassa se, että ihminen kykenee käyttämään esimerkiksi sosiaaliturvaa tai muiden ihmisten tukea selviytyäkseen kokemistaan vaikeuksista (Raitasalo 1995, 12.) Myös psykologiassa käsitteet sisäinen ja ulkoinen kontrolli on erotettu toisistaan. Näillä on kuvattu elämänhallintaa ihmisen omana ominaisuutena. (Keltinkangas- Järvisen 2000, 42.) Nuoret olivat kokeneet kovia kohtaloita, mutta olivat kuitenkin selvinneet niistä. Ajattelenkin näistä nuorista siten, että he ovat selviytyjiä enkä ole läheskään niin huolissani heistä kuin tutkimusta aloittaessani.

M6: ”Sitä mää ihmettelenkin etten mää oo masennukseen sairastunut tämän historiani aikana.”

Koulutukseen hakeutuminen saattaa olla pulmallista terveydentilan ja/tai sosiaalisten ongelmien vuoksi. Tällöin tarvitaan ensin hoitoa ja arkielämään kuntoutumista. Yhä enenevässä määrin on nuoria, joilla on oppimisvaikeuksia. Saattaa olla, että näitä vaikeuksia ei ole oppilaitoksessa missään vaiheessa kartoitettu eikä nuori ole saanut asianmukaista diagnoosia eikä tarpeellista tukea tai kuntoutusta. Matalan kynnyksen oppimispaikkoihin on selvästi kysyntää, samoin sosiaalityön ja koulujen välisen yhteistyön tiivistämiseen. (Palola ym. 2012, 50.) Usealla nuorella oli jossain elämänsä vaiheessa ollut mielenterveysongelmia tai huumeiden käyttöä. Näistä oli selvitty ja vaikeudet olivat näiltä osin takanapäin. Kuitenkaan voimavaroja ei vielä ollut työssäkäyntiin. Nuorilla ei ole voimavaroja ole lähteä kouluun, työhön tai muuhun energiaa vaativaan muutokseen. Kuitenkin uskoa muutokseen oli, vaikka tarkkaa tietoa siitä, mikä olisi muutokseen auttavana tekijänä. Päihteiden käyttö vaikuttaa väistämättä nuorten ongelmiin ja raha-asioihin. Päihteiden ongelmakäyttäjät ajautuvat usein myöskin muihin ongelmiin elämässään. Päihteiden käyttöön liittyvät myös sellaiset ihmissuhteet ja verkostot, joissa muutkin käyttävät päihteitä. Välit läheisiin voi olla koetuksella

nuorten päihteidenkäytön vuoksi. Jotkut nuoret velkaantuvat päihteidenkäytön vaikutuksesta ja jatkuvat juhliminen saattaa aiheuttaa joillekin hädän asunnosta. Mielenterveysongelmat ovat yleisiä päihteiden käyttäjillä Runsas päihteiden käyttö voi aiheuttaa masennusta, mutta ihminen voi myös masentuneena hoitaa pahaa oloaan päihtymällä. (Kemppainen 2009, 53.)

M4: ”Mää käytin päihteitä, huumeitaki. No sit mul kaikennökäistä siin diagnosoitiin ja vakava masennus ja oon pari kertaa ollu Harjavallas ja nyt ja sit tos päiväosastolla jonkun aikaa. Nyt viiminen vuosi on aika hyvä kyllä, olin viime vuoden tammikuuss silloin viimesen kerran muutaman viikon siel osastol ja nyt mul on hyvät lääkkeet et ne vanhat oli huonot et mä en tykännyt itte yhtää. Nyt on ihan hyvät lääkkeet ja tää vuosi on mennyt ihan rauhallisesti. ”

M1: ”Niin no joskus saattaa olla viikos enemmän noita juopuneita päiviä kun selviä mutta kyl mun pääni kestää kaksikin viikkoa etten ota viinaa”

Huumeiden käytön syynä voi olla yksilö-, perhe tai ympäristösytyt. Perhetaustasta on löydetty monenlaisia syitä sille, miksi nuori päätyy asosiaalisten nuorten ryhmään. Tärkein niistä on nuoren suhde vanhempiin. Nuoren suhde vanhempiin saattaa olla heikko, hänen edesottamuksistaan ei olla kiinnostuneita, eikä hänen tekemisiään tai menemisiään valvota. (Sinkkonen 2010, 215.) Kouluterveyskyselyn tutkimuksen mukaan myös asenteet huumeiden satunnaista tai pysyvää käyttöä kohtaan ovat sallivampia kuin aiemmin 2000-luvulla. (Raisamo ym.2011, 46- 47.) Nuorten huumeiden käyttö on kuitenkin melko vähäistä niin kokeilujen kuin käytönkin osalta, kun sitä verrataan alkoholin ja lääkkeiden käyttöön sekä näiden sekakäyttöön. (Luopa ym. 2006, 10.)Päihteet aiheuttavat häiriökäyttäytymistä, koulumenestyksen laskua, ihmissuhdeongelmia, masennusta ja elämänrytmin muuttumista. (Korhonen 2011, 12-14.)

No sen jälkeen kun mä valmistuin, niin siitä on jo puoltoista vuotta aikaa, niin mää olin aika paljon sairaana siinä et mää oon muutaman semmosen pienen pätkän ollut töissä. H: Ootko työkykyinen tällä hetkellä? Periaatteessa joo tällä hetkellä oon työkykyinenl, mut mul on ollut masennusta jossain vaiheessa .

Oleellista muuttuvassa työelämässä on työkyvyn merkitys. Lisäksi työkyvyn käsitteen sisältö on määrittynyt uudelleen. Kuntoutuksella on tärkeä rooli työikäisten työmarkkinakansalaisuuden vahvistamisessa, työssä jaksamisessa, työkyvyn ylläpitämisessä ja vamman tai sairauden jälkeisessä työhön palaamisessa. Keskeinen haaste kuntoutukselle on, miten kuntoutustyössä luodaan ajanmukainen suhde meneillään olevaan työelämässä tapahtuvaan muutokseen.(Kinnunen 2009.176.) Mie-

lenterveysongelmat ja masennus olivat syitä, jotka vaikuttivat siihen, miksi päivärytmiin pääsy tuotti vaikeuksia. Näin ollen se oli myös este koulutukseen hankkiutumiseksi ja työn etsimiselle. Huono-osaisuuden kasautumisen taustalla on oletettavissa kierre, jossa erilaiset tekijät vahvistavat toinen toisiaan.

Työttömyyden ja sairastavuuden välinen yhteys ei näytä selittyvän ainakaan pääosin sitä kautta, että sairastavat valikoituvat työttömiksi. Kortteisen ja Tuomikosken (1998) mukaan pitkäkestoinen työttömyys itsessään lisää sairastavuutta. Yhteisöllisellä kannattelulla ja yhteisyyssuhteilla on heidän mukaansa keskeinen merkitys siinä vaikutusyhteydessä, jossa työttömyys tuottaa sairastavuutta. Tutkimuksen mukaan ihmiset, joiden yhteisöllinen ankkuroituminen on heikkoa, sosiaalisuhteet ovat niukat, eivät tahdo kestää työkykyisinä jouduttuaan syrjään työelämästä. Tämä koskee niin fyysistä kuin psyykkistä terveyttä. Tämä huomio ei kuitenkaan vielä kerro siitä, mistä pitkäaikaistyöttömien sairastavuus johtuu, koska huono yhteisöllinen ankkuroituminen tuskin sellaisenaan aiheuta sairastavuutta. (Raunio 2000, 87- 88.) Työkyvyn yhteiskunnan sosiaalinen järjestys asettaa ihmisten selviytymiselle ja uudenlaisia haasteita. Työkyky on yhä enemmän yksilöllisen aktiivisuuden ja henkilökohtaisen vastuunoton projekti. Ihmisen elämä on yhä enenevässä määrin työkyvyn vaalimista, osoittamista ja kehittämistä, jossa keskeisenä on vastuu omasta hyvinvoinnista sekä terveydestä. Työkyky-yhteiskunnassa on tärkeää, että ihminen osoittaa oikeaa asennetta, aktiivisuutta, ulospäin suuntautuneisuutta, sosiaalista ja kommunikatiivista ketteryttä sekä terveitä elämäntapoja. Yhteiskunta hyödyntää ihmisen kaikki ulottuvuudet: kyvyt, tiedot ja taidot omaan tarpeisiinsa. (Kinnunen 2009,175.)

N2: ”No, sen jälkeen kun mä valmistuin niin siitä on jo puoltoista vuotta aikaa niin mä olin aika paljon sairaana siitä, et mä oon muutaman semmosen pienen pätjän ollut töissä. Joo tällä hetkellä oon työkykyinen, mut mul on ollut masennusta jossain vaiheessa.”

Heponiemen ym.(2008) mukaan työttömät ovat sairaampia kuin työssä käyvät ja näin ollen voivat huonommin. Työttömyyden vaikuttaa tutkimuksen mukaan haitallisesti terveyteen ja hyvinvointiin ja vastaavasti huonon terveyden on todettu vaikeuttavan työllistymistä. (Saikku 2009,13.)Nuori saattoi vähätelläkin sairauksiaan tai koki itsensä terveeksi, vaikka jossain kohtaa oli saanut diagnosoita mielen sairaudesta. Aina ei voi sanoa onko sairaus työttömyyden syy vai seuraus. Työttömyys vaikuttaa ihmiseen kokonaisvaltaisesti. Muun muassa epäonnistuneet työnhakuyritykset voivat heikentää ihmisen itsetuntoa johtaen stressiin ja heikkenevään terveyteen (Koistinen 1999, 188.) Mi-

käli työtön kokee työttömyytensä suurena elämänmuutoksena, joka uhkaa hänen elämänhallintaansa tai mikäli hän vielä yrittää kovasti saada työtä epäonnistuen ja kokien, että omat mahdollisuudet ovat vähäiset, on todennäköistä että hän jossain määrin masentuu. Psykkistä pahoinvointia lisäävät taloushuolien määrä ja vähäiset työllistymisodotukset. Voidaan kuitenkin sanoa, että vaikka aktiivinen työnhaku lisää lyhyellä tähtäimellä masennuksen tunnetta, se saattaa oikein suunnattuna parantaa tilanteen hallintaa lisäten työllistymisodotuksia. Tämä puolestaan vähentää psyykkistä pahoinvointia. (Pietiläinen 2005, 104.) Usein työttömiksi valikoituvat heikoimman työkyvyn omaavat henkilöt. Sairastavuutta saattaa lisätä vastaavasti pitkäaikainen työttömyys. Sosiaalisen tuen puutteet, taloudelliset ongelmat ja heikkenevä terveys kytkeytyvät työttömyyden pitkittymiseen. (Kortteinen & Tuomikoski 1998, 175.) Sairaus saattoi olla syynä koulun keskeytykseen tai koulussa jatkamattomuuteen.

M4: ”Yksi vaikea vai vakava masennus ja kaikkia piirteitä ny oli kaikkea mitä hypomaanisia piirteitä ja sit oli jotain kakssuuntaisen mielialahäiriön piirteitä. Kaikkia näitä, mut ei nyt kuitenkaan mitään sen isompaa loppuviimeksi.”

Työkyvyn yhteiskunnan sosiaalinen järjestys asettaa ihmisten selviytymiselle ja suoriutumiskyvyille uudenlaisia haasteita. Työkyky on yhä enemmän yksilöllisen aktiivisuuden ja henkilökohtaisen vastuunoton projekti. Ihmisellä on vastuu omasta hyvinvoinnistaan ja terveydestään ja elämä onkin yhä enenevässä määrin työkyvyn vaalimista, osoittamista ja kehittämistä. Työkyky-yhteiskunnassa on tärkeää, että ihminen osoittaa oikeaa asennetta, aktiivisuutta, ulospäin suuntautuneisuutta, sosiaalista ja kommunikatiivista ketteryyttä sekä terveitä elämäntapoja. Yhteiskunta hyödyntää ihmisen kaikki ulottuvuudet: kyvyt, tiedot ja taidot omaan tarpeisiinsa. (Kinnunen 2009, 175.)

Vain yksi nuorista asui vielä vanhempien taloudessa. Kaikki muut osallistujat asuivat vuokra-asunnossa. Asuinpaikalla tuntui olevan merkittävä vaikutus työttömän omaan elämään. Nuoret kertoivat, että ei ole helppoa löytää vapailta markkinoilta vuokra-asuntoa, varsinkaan mikäli luottotiedot ovat menneet. Tällöin on otettava asunto sieltä mistä saa, eli monesti nämä ovat niitä yhteisöjä, joissa asuu muitakin työttömiä. Heillä ei ollut monestikaan varaa valita asuinpaikkaansa ja näistä taloyhtiöistä sai asunnon ja vielä ilman vuokratarkuita, koska vapailta markkinoilta ei ollut tarjolla. Lähiön kerrostalosta oli saanut helpolla asunnon ja vielä ilman vuokratarkuita.

M5: ”Ne oli just sillai että se oli niinko samaa perhettä olis ollu se koko kerrostalo. ”

Yksi työttömistä kertoi asuvansa pienellä paikkakunnalla kerrostalossa, jossa lähes kaikki asukkaat ovat työttömiä. Tässä lähiössä kaikki tunsivat toisensa. Näitä ihmisiä yhdisti asuminen samassa kerrostalomiljöössä. Koko taloyhtiö saattoi olla pääosin niitä asukkaita, jotka eivät käyneet missään töissä. Näin ollen elämä ja arki rakentui muiden ehdoilla. Taloyhtiössä yöt valvottiin, pidettiin yhteisiä juhlia ja ryhmä piti yhteisiä illanviettoja jonkun asunnolla olutta juoden, tupakoiden ja tv:tä katsoen. Tällaisesta yhteisöstä oli vaikea irrottautua työelämään tai opiskelemaan. Ryhmä ikään kuin vei mukanaan. Vain harva kävi viikonloppuisin baarissa tai muissa sosiaalisissa tapahtumissa. Yksi syy tähän oli taloudelliset seikat. Mikäli yksi talon työttömistä sattui pääsemään työmarkkinoille, oli kateus tosiasia, jota ei voinut välttää. Tämä yksin töissä käyvä joutui muuttamaan päivärhythmiään ja olemaan poissa kuvioista päivät.

M4: ”Siin kerrostalos oli just sillai et ne oli vähän varmaa kaikki syrjäytyneitä et niil ei varmaan ulkopuolisia kavereita paljon ollu, että ne kaikki jotka oli siin kerrostalosa

Naapurustotyöstä tuli yhdyskuntatyössä yksi keino edistää asukkaiden keskinäistä vuorovaikutusta ja yhteistoimintaa ja näin kohdistaa viranomaisten ennaltaehkäisevät toimenpiteet alueille, joilla oli suuria sosiaalisia ongelmia ja joilla asui ”huono-osaisia ja vaarannettuja ihmisiä”(Satka 1994, 326 – 327.)Nuorille on tärkeää yhteisöllinen kuuluminen. Nuorten arkea leimaavat yhteisöjen moninaisuus ja vaihtoehtoisuus. Tila, aika ja sosiaalinen vuorovaikutus jäsentävät merkittävällä tavalla tätä moninaisuutta. Kulttuurista yhteisyyttä pidetään sekä tilallisesti, ajallisesti että kontekstisidonnaisen diskurssin avulla.(Korkiamäki 2010, 189.)Nuoret tunsivat jopa pelkoa asuinaluettaan kohtaan. Asuinalueella tapahtui väkivaltaa, metelöintiä ja häirintää. Lähiöitä on nimitetty suhteellisen maltillisesti ”suuren epävarmuuden ja jännitteiden vyöhykkeeksi, jolla ihmiset eivät tiedä kuuluvatko he in-vai out-joukkoon. Tietyillä alueilla saattaa asua muita enemmän työttömiä, joiden elämänrytmi on erilaista kuin työssäkäyvien ihmisten. Kaikki lähiöt eivät ole samanlaisia; tutkimuksissa ja mielipidemittauksissa niistä on löydetty tyytyväisiä ihmisiä ja toimivia sosiaalisia verkostoja. (Helne 2002, 148.)

N2: ”Ne pihallakin grillaili ja juopotteli siinä pihalla ja tämmöstä ja sitte siellä oli usein ambulanssii ja poliisiautoo ja siitäki kuuluu yllättävän hyvin kun mä asun siinä kerrostalos , ni kaikki huudot kuulu kesäisin mun kämppäni eli kyllä sitä tuli monta yötä itteki valvottua ja jos olis aamulla pitänyt töihin lähteä.”

N2: Ja sitten kun asuu vielä tollasella seurulla missä nyt asuu aika paljon semmosia ihmisiä jotka myöskin ottaa, niin si sitä on tullut sellanen tapa et voi keskellä viikkookin ottaa..”

Asuinpaikkakunnalla ja yhteyksillä oli selvä vaikutus siihen, oliko paikkakunnalla esimerkiksi teollisuutta tai yleensä työpaikkoja. Mikäli nuorella ei ollut autoa, oli mahdotonta osallistua esimerkiksi kuntouttavaan työtoimintaan, jota oli tarjolla naapuripaikkakunnalla. Lisäksi opiskelupaikkakunnat saattoivat olla kaukana asuinpaikkakunnasta, mikä puolestaan olisi vaatinut muuttamista pois omalta paikkakunnalta. Myös työpaikat ja kuntouttavat työtoiminnan paikat saattoivat sijaita kymmenien kilometrien päässä asuinpaikasta. Oli vaikeaa lähteä paikkakunnalta minnekään, mikäli ei ollut omaa autoa käytössään. Lisäksi kulku julkisilla kulkuvälineillä oli hidasta ja hankalaa ja linja-autovuorot ajoivat harvakseltaan. Nuoret tiedostivat hyvin sen, ettei omalta asuinpaikalta välttämättä löydy työpaikkaa ja selvästi pohtivat omaa tilannettaan ja mahdollisuuksiaan työmarkkinoilla. Haastattelussa nuoret joutuivat myös pakosti pohtimaan näitä asioita.

N2: ” No, mää toivoisin niin et mää olisin joko opiskelemassa, kun mulla nyt on jo tässä vaiheessa tietynlaisia haaveita, et mää kouluttaisin itteeni lisää , mut tällä hetkellä asun sen verran pienellä paikkakunnalla et täältä on aika hankala käyrä koulussa.”

M6: ”Ensimmäisenä kysytään ajokortti ja se tökkää siihen kun et sä pääse kulkee”

M6: ”Täytyy joku ammatti olla et sit saiski niitä töitä melkeen ainakin täälläpäin.”

Asuinalueen sosiaalisesta merkityksestä kansainvälisessä keskustelussa voidaan erottaa kaksi pääsuuntausta. Toisen suuntauksen mukaan asuinpaikka on menettänyt merkitystään huomattavasti, kun taas toinen pitää sen merkitystä olennaisena yksilöiden syrjäytymiskehityksessä, myös tämän integroitumisen kannalta. Muun muassa yhdysvaltalaisessa kirjallisuudessa korostetaan asuinympäristön merkitystä ja nimenomaan sen negatiivisia vaikutuksia. (esim. Wilson 1987). Lähtökohtaha-

vaintona on se, että esimerkiksi ghetoissa elävien työttömien sosiaaliset kontaktit ja päivittäisen toiminnat rajoittuvat paljolti omaan asuinalueeseen. Asuinalueella pysyväisluonteisesti työttömyys ja köyhyys lisäävät riskiä toimeentulon hankkimiseen sellaisin keinoin, jotka eivät ole sosiaalisesti hyväksyttäviä. Omaksutaan ei-toivottuja roolimalleja, sillä muunlaisia malleja asuinympäristöönsä kiinnittyneet eivät näe. Tämän näkemyksen mukaan syrjäytyminen on lähtöisin yhteiskunnan rakenteista, voimistuen asuinympäristössä vallitsevien normien ja roolimallien vaikutuksesta. (Karjalainen ym.2002, 255.)

N2: ”Meen talos oli paljon työttömiä ja yhes vaiheesa siin kesäll oli ahdistava asuinpaikka kun siel asu oikeen niitä kunnan alkoholiongelmaisii aika paljon, sekin varmasti vähän vaikutti kun jossain vaiheessa pelotti lähtee siel ulos. Siel sattu ja tapahtu kaikenlaista.”

8 Kokemukset turvallisuudesta ja syrjässä olosta

Nuoren elämä on monen tekijän tulosta eli siihen vaikuttavat koti, koulu, kaverit, media ja koko maailma. Jotenkin en ole ollenkaan huolissani näistä tutkimuksen kohteena olevista nuorista, vaan haluan ajatella niin, että tämä työttömyyden vaihe on vain välivaihe heidän elämässään, vaihe, jolloin nuoret voivat elää ja ”bilettää”. Nuoret itse eivät ole kovin huolissaan mistään, vaan he kokevat, että mikäli heillä on tietyt tukipilarit ympärillään kunnossa, he kokevat olemisensa jokseenkin turvalliseksi. Turvallisuus on seikka, joka nousee tutkimuksessani esiin. Turvallisuutta elämässä tekee vanhemmat, ystävät, kaverit, ympäristö ja jonkin asteinen toimeentulo. Vaikka ylimääräistä rahaa ei jää pakollisten menojen jälkeen, on elämä kuitenkin jokseenkin säännöllistä ja normaalit arkirutiinit pyörii. Tämä luo turvaa nuoren elämään.

Kuitenkin nuori odottaa, että joku tuo heidän elämäänsä muutoksen ja tarjoaa heille töitä eli nuori sinänsä on itse passiivinen oman elämänsä muuttajana. Turvallisuuden takaa on vaikea lähteä hakemaan muutosta, koska se saattaa tuoda epävarmuutta, muutosvastarintaa ja pelkoakin. Yllätyin tutkimusta tehdessäni siitä, että nuoret eivät koe olevansa syrjäytyneitä, mutta kaipaavat elämäänsä turvaa ja turvallisuutta. He ovat omaksuneet turvallisen elämäntavan, säännöllisyyden elämäänsä, tukiverkoston. Haastattelua tehdessäni ja aineistoa analysoidessani yllätyin siitä, miten rohkeasti nuoret kertoivat omasta historiastaan ja nykytilanteestaan. Mieleeni tuli miten vanhat miehet, kuten

oma isäni kertoivat mielellään sotakokemuksiaan. Samoin nämä nuoret kertoivat omista koulu-kiusaamiskokemuksistaan värikkäästi ja mielellään tarinoita siitä, mitä he olivat kohdanneet koulussa. Turvallisuutta toivat luottamus ihmisiin ja sosiaaliset suhteet.

Mietin miten nuoruus pitäisi olla turvallista, helppoa ja huoletonta aikaa elämässä. Kuitenkin monet olivat nuorella iälläään kokeneet jo paljon ja rankkojakin vaiheita. Nuori oli kokenut kiusaamista, läheisen menetystä, oppimisvaikeuksia, koulun keskeyttämistä, työttömyyttä ja köyhyyttä. Kuitenkin he olivat jaloillaan kaikesta tästä huolimatta. He olivat sankareita ja selviytyjiä siitä huolimatta, että heiltä puuttui yhteiskunnan ja läheisten tuki, eikä heillä ollut tietoa mihin suuntaan pitäisi lähteä. Turvallista oli vain olla ja jämähtää tähän tilanteeseen, kunnes jokin asia saisi muutoksen aikaan ja ikään kuin poluttaisi heidän eksyksissä olevan elämänsä. Nuorilla on kuitenkin vielä aikaa tehdä paljon uusia asioita.

Niemelän (2002, 23-24) mukaan turvattomuuteen liittyvät riski, uhka, vaara ja pelko. Riski sisältää erilaisia ulottuvuuksia kuten mahdollisuus riskin havainnointiin, riskin pelottavuus sekä mahdollisuus hallita ja vähentää riskiä. Uhka on käsitteenä epämääräinen ja liittyy yleensä tulevaisuuteen. Uhka on ei-toivottu asia, jonka toteutumista yritetään estää. Vaara sen sijaan on konkreettinen ja havaittavissa objektiivisesti. Pelko on käsitteenä psykologinen ja sillä tarkoitetaan reaktiota uhkaan. Lahikaisen (2000, 61-77) mukaan käsittämättömän ja ylivoimaisen kohtaaminen on turvattomuutta ja sen suhteen tunnetaan voimattomuutta, avuttomuutta ja neuvottomuutta. Turvattomuus kuvaa ihmisen pienuutta suhteessa suureen maailmaan. Turvattomuus on samaa ahdistusta, jota pieni vauva kokee, mikäli joutuu äidin kohdusta ulkomaailmaan. Turvattomuus on ikään kuin residuaalikoemus; siitä halutaan eroon välittömästi vaikka sitä ei aina kyetä torjumaan. Turvattomuutta lisäävät työelämän radikaalit muutokset, kuten esimerkiksi työpaikkojen väheneminen ja työn muuttuminen pätkätyöksi.

Nuorena opimme, mikä edustaa kulttuurisesti kunnan kansalaisuutta ja toivottavaa elämäntapaa. Kulttuurinen odotus kasvamisesta ja edistymisestä liittyy nuoruuteen eli nuorten tulisi opiskella, saada työpaikka ja perustaa perhe. Itsekin myönnän, että ajattelen siten, että näiden nuorten tulisi vielä olla koulussa ja pohdin, miksi he eivät siellä ole. Toisaalta nämä nuoret vasta harjoittelevat itsenäistä elämää, osa jo kotoa pois muuttaneena ja osa vielä vanhempiensa taloudessa asuvana. Näille nuorille saattaa jo pelkkä arjen hallinta ja arjen taitojen opettelu viedä aikaa ja voimiakin. Esimerkiksi talouden hallinta, laskujen maksaminen ja oman rahan käyttö voi olla monelle nuorelle uusia asioita. Emme kenties tule ajatelleeksi, miten suuri muutos nuorelle on omaan talouteen muut-

to. Lapsuudesta vastuulliseen aikuisuuteen siirtyminen on nuorella vahvasti kulttuurinen ja yhteiskunnallinen ilmiö. Nuorten elämänhallintaa tuotetaan ensisijaisissa kasvatusinstituutioissa, joita ovat esimerkiksi koulut, kirkko ja nuorisojärjestöt. Toissijaisissa kasvatusinstituutioissa nuorten elämänhallintaan voidaan puuttua tehokkaammin ja samalla nuori määrittyy ”erityisnuoreksi”, joka tarvitsee erityisiä interventioita. Instituutiot, jotka tukevat nuorten elämänhallintaa voidaan siis jakaa karkeasti yleiseen ja korjaavaan työhön. (Paju & Vehviläinen 2001, 129-130, Raitakari 2004, 56.)

Nuoret kaipaavat hyväksytyksi tuleamista, hyviä suhteita vanhempiinsa, jatkuvuutta ja pysyvyyttä elämän peruspilareissa. Nuori kaipaa rajoja ja ilman niitä nuori kokee itsensä turvattomaksi. Turvallisuutta elämään luo arjen rutiinit, tavat ja tottumukset. Nuoren elämä saattaa näyttää välillä vanhuksen elämältä omine tapoineen ja sääntöineen. Nuoret eivät tarvitse mitään erikoista arkeensa vaan ihan normielämää ystävineen ja tukiverkostoineen. Harrastukseen ei pidä olla pakkoa eikä suoritusta vaan sen pitää olla vapaaehtoista ja kivaa. Nuori kaipaa normaaleja asioita kuten perhettä, lapsiakin jossain elämänvaiheessa, mutta nyt ei vielä ole niiden aika. Vertaistensa parissa nuori kokee kuuluvansa johonkin eli tämäkin on osa turvallisuuden tuntua. Vielä kun arkeen saisi mahduttettua päivittäisen työn, se oli nuoren mielestä kiva asia. Aikaisempia tutkimuksia syrjäytymisestä on mm. tutkimus, jossa on tutkittu syrjäytymiskiarteeseen joutuneita nuoria, jotka ovat myöhemmin saaneet uudelleen elämästä kiinni. Tuloksena oli, että syrjäytymisvaaraan joutumiseen ovat mukana seuraavat tekijät: läsnä olevan aikuisen puute, elämähallinnan tunteen puute ja kyvyttömyys itseilmaisuuksiin. Syrjäytymisestä ulospääsyyn auttavan tekijöinä olivat välittävä aikuinen ja vuorovaikutus nuoren ja aikuisen kesken. Aikuinen, joka ohjaa nuoren elämää ja ajattelua oikeille raiteille antaen lapsen olla rauhassa lapsi, eikä kasaa lapsen päälle aikuisen ongelmia. Elämänhallintaan opettaminen ja aikuisen läsnäolo olivat tutkimuksen päätulokset.

Eri elämänvaiheiden turvattomuus on luonteeltaan sekä taloudellista että yksityisyyden menettämisestä. Taloudellisesti turvattomien ryhmän turvattomuusprofiili on erityisesti nuorten aikuisten turvattomuutta. Luotaessa itsenäistä perhe-elämää työn ja toimeentulon kysymykset nousevat keskeisinä esiin. Kyseessä on toimeentuloa ja selviytymistä eri tavoin koskevat tekijät. Niemelän (1997) tutkimuksen mukaan taloudellinen huoli leimaa erityisesti nuoria perheitä. Suomalaisen yhteiskunnan häpeäpilkuna on edelleen se, että laman jälkeistä ylivelkaantumisongelmaa ei ole vielä hoidettu kuntoon. Lisäksi varhaisaikuisuuteen liittyvänä keskeisinä huolenaiheina ovat ihmissuhdekysymykset, jotka aiheuttavat myös turvattomuutta. Lapsuuteen ja nuoruuteen liittyvät erilaisten kyky-

jen hankkiminen, kun taas nuoreen aikuisuuteen liittyy kaikenlainen saavuttaminen, kuten muun muassa puolison valinta ja lasten hankkiminen (Laitinen & Pohjola ym. 2003, 89- 91.)

8.1 Kokemuksia palvelujärjestelmän tuesta ja merkityksestä

Kuntouttava työtoiminta on sosiaalityön uusimpia työmuotoja, jossa sosiaalityö yhdessä eri tahojen, kuten työvoimaviranomaisten kanssa pyrkii aktivoimaan ja tukemaan henkilöitä, joilla ei ole mahdollisuuksia päästä normaalitietä työhön. Nuorille järjestetään ”työpajatoiminnan” lisäksi erilaisia aktiviteetteja. Tekemisen sosiaalisella ulottuvuudella nousevat esiin yhteistyön kysymykset sekä yhdessä tekemisen ja työyhteisön kysymykset. Työyhteisö tarjoaa merkittävän yhteisön ja viiteryhmän nykyajan ihmisille. Työyhteisö voi olla ihmiselle rakentava voima ja tuki. Työtovereiden keskinäinen tuki ja yhteistyö ovat varsin tärkeitä asioita ihmisille. Tällä sosiaalisella ulottuvuudella sosiaalityön tehtävään on edistää asiakkaittensa mahdollisuuksia osallistua yhteiskuntaan. (Niemelä 2009, 227- 228.) Nuorille ei välttämättä ollut tarjottu edes kuntouttavaa työtoimintaa, vaan kokemus oli, että nuorten toiveita ei kuunneltu.

H: ”Mitä sä ajattelit siis työpajatoiminnasta ennen kun sulle tarjottiin tätä työpajamahdollisuutta? Oliko se mielestäsi hyvä juttu?”

M6: ”Aina jos se työkkäri mulle jotain, no oliski tarjonnut työpajaa edes ylipäättään. Kyl mä sinne olisin lähtenyt heti. Mut kunnei mulle tarjottu mitää , pistettiin heti ammatinvalintapsykologille ja väkipakolla johonkin kouluun, mut kun mä en halunnu mennä kouluun just sen kiusaamisen takia , et mä vähän yritän karttaa juuri niitä kouluja , just sen takia et mä en halua taas kokea sitä uudestaan.”

H: ”Mitä ajattelet nuorten pajatoiminnasta?”

M5: ”Kaikkii ei voi väkisin laittaa tekeen uistimia. Se on sama kun mua yrittäis väkisin laittaa kenkätehtaaseen niin mua ei kiinnostais hiukkaakaan. Kiinnittää kengänpohjia. Jos monipuolistais tätä työpajaa, se vois auttaa.”

Työpajaakaan ei kaikki pidä hyvänä paikkana. Itse olen huomannut sosiaalityöntekijänä, miten vaikeaa on aktivoida nuoria nimenomaan pajatoimintaan mukaan. Haastattelu auttoi minua ymmärtämään syitä, miksi nuori ei halua työllistyä pajalle. Pajatoiminta koettiin paikaksi, jossa ollaan tietty aika ja jonka jälkeen palataan taas lähtötilanteeseen eli työttömäksi. Kuitenkin sinnekin oli halukuutta, mikäli sinne voisi mennä kaverin kanssa yhdessä. Työharjoittelusta saadut kokemukset olivat toisille varsin negatiivisia. Kahdeksan vuotta työttömänä ollut oli aina välillä ollut erilaisissa tukitöissä, mutta oli kuitenkin edelleen työtön. Osa koki aktivoinnit hyödyttömiksi.

N4: ”No ei oikeen sillai et aina sitä yritetään saada väkisin mua kouluun tai jonnekin työharjoitteluun aina niinko kouluun tai työharjoitteluun tarjotaan mutta miksei tarjota mitää töitä. Niinku ihan suoraan töitä. Kun ei se kuukauden työharjoittelu mitään auta , sen mä oon huomannut täsä kahdeksan vuoden aikana.”

Kuntouttavan työtoiminnan lain tarkoitus on mahdollistaa ihmisten omatoiminen omien pulmien ratkomisen mahdollisuus. Tämä onnistuu ainoastaan hyvän vuorovaikutuksen avulla, koska kokonaisvaltainen ihmisen huomioiminen voi onnistua vain ”kaksisuuntaisen tien avulla”. On luovuttava yksisuuntaisesta pakottamisesta ja vaikuttamisesta ja tilalle on asetettava yhteisten ratkaisujen löytäminen. Kuntouttavan työtoiminnan perusedellytys on onnistunut vuorovaikutus. Tämä ratkaisee sen, motivoituuko ihminen, näkeekö hän kuntouttavan työtoiminnan mahdollisuutena ja luottaako hän siihen, että hän tulee huomioiduksi tasavertaisena ja aktiivisena toimijana prosessissa. Suunnitelmien teko ei auta mikäli vuorovaikutus on tukossa. Laadukasta ja vaikuttavaa toimintaa on mahdotonta tehdä ilman vuorovaikutusta. (Aho-Mantila ym. 2002, 32-34.)

M5: Kai siinä sit on siin työpajas et se on nuorison keskuudes ehkä enemmän semmonen-ei niin suosittu paikka. siinä on vaan joku leima, kait siin sit joku leima vaan on. Kai sekin auttais jos sinne sais esimerkiks kaks kaverusta samaan aikaan, yhdessä. Vois olla helpompi mennä niinko kaverin kansa yhdessä saatikka yksin outoon. Varsinkin jos on vähän jotain ahdistusta tai masennusta ni vaikee varmaan olla siellä.

H: Ootko kokenut aktivointisuunnitelmat hyväksi?

M6: ”Mää oon tasan kerran ollu . Tuli joku työvoimaviranomainen , mies, nimee en muista, se mies kävi . Sielt tuli lappu ja kyl mä sielä kävin. Mut ei siit mun mielest paljon hyötyy ollu”.

Nuorten kannustamiseksi on ehdotettu jonkin yhdyskuntapalvelun teettämistä toimeentulotuen vastineena. Tällainen ehdotus sisältää monien Euroopan maiden omaksunan vastikkeellisuuspolitiikan, jossa ehtona toimeentulotuen saamiselle kansalaisia vaaditaan ottamaan vastaan julkisen sektorin tarjoama työpaikka tai osallistumaan erilaisiin aktivointiohjelmiin. Mikäli henkilö ei täytä yhteiskunnan asettamaa työvelvoitetta, hänellä ei ole oikeutta viimesijaiseen turvaan. Suomessa ei kuitenkaan ole yleisesti omaksuttua periaatetta tuen vastikkeellisuudesta. Toisaalta Aktiivinen sosiaalipolitiikka -työryhmän esitys siitä, että toimeentulotukea alennetaan siinä tapauksessa, että tuen saaja ei

osallistu aktivointisuunnitelman mukaiseen kuntouttavaan työhön, on jo askel tähän suuntaan. Työryhmän esityksen mukaan toimeentulotukea hakeville alle 25-vuotiaille nuorille tulisi laatia välittömästi aktivointisuunnitelma, mikäli käy ilmi, ettei nuori ole hakenut koulutukseen tai ilmoittautunut työnhakijaksi. (Raunio 2003, 120- 121.) Nuoret eivät pitäneet sanktioita huonona asiana, vaan kokivat aktiivoinnin velvoitteena.

H: ”Mitä sää ajattelet aktivoimisesta”? M6:” En mä tiä auttaaks siihen mikään tämän yleinen juttu , täytyy vaan itte ottaa ittestään niskasta kiinni ja ruveta vähän niinku miettimään siel omassa nupissaan että onko se hyvä olla noin vain, vai täytyiskö tehdä jotain muuta.”

Pohtiessamme nuorten velvoittamista työhön pitäisi huomioida, että nuorten suhde työhön saattaa syntyä eri pohjalta kuin viranomaisten, jotka ovat huolissaan heidän työmotivaatiostaan. Kyseessä ei siis ole työn arvostuksen puuttuminen sellaisenaan. Riitta Tuohinen (1990) olettaa, että nuorten työhalu ja työn arvostus määrittyvät yksilöstä, hänen hetkistä tarpeistaan ja elämäntilanteestaan käsin. Nuorilla työn tekemisen velvollisuusnormi menettää heidän valinnoissaan merkitystään ja työn sisältöön, laatuun, mieleen ja tarkoitukseen liittyvät seikat nousevat keskeisiksi. Nuorten kohdalla ei voida siis puhua suhtautumisesta työhön yleensä, vaan työllä on useammanlaisia motiiviuottuvuuksia, jotka sisältävät nuoren identiteettityön kannalta erilaisia aineksia. Motivaatioulottuvuudet liittyvät usein yhteiskunnallisen roolin ja sosiaalisen identiteetin rakentamiseen sekä omien kykyjen löytämiseen ja osaamiseen työstämiseen. Näin ollen nuoret näkevät työssä muutakin merkitystä kuin vain toimeentulon ja kulutuksen mahdollistajan ja siten motivoituneen yhteiskuntaan osallistumisen lähteenä toimimisen. Velvoittamisessa kannoksi kaskessa saattaa muodostua yksioikoinen ymmärrys nuorten suhteesta työntekoon ja työn merkityksestä nuorten identiteetille. Meidän tulisi ymmärtää enemmän sitä, mikä on nuorten suhde työhön ja joustaa tiukasta, palkkatyön siunauslisuudesta lähtevästä velvoittamisesta. (Raunio 2000, 122.)

H: ”Pitäiskö sun mielestä pakottaa toimenpiteisiin tai pienentää toimeentulotukea mikäli ei osallistu”? ”Mitä ajattelet sanktioista”? ”Mun mielestä, mää olisin itte kaihannut sitä, että jos sää et tee mitään niin sää et saa mitään”. ”Niin se pitäis olla.”

Työpajojen sosiaalinen tuki on työn valmiuksien ja elämän kokonaisuuden tukemista eli varsin laaja-alaista. Tutkimuksen mukaan on syytä todeta, että pajoilla tehdään arvokasta työtä niiden nuorten parissa, jotka syystä tai toisesta tarvitsevat tukea. Tutkimukseen osallistujat ovat kokeneet jakson aikana saaneensa tukea elämäntilanteeseensa ja päässeet eteenpäin työllistymisen tai koulutuksen tavoitteissa. (Leinonen & Pekkala 2004, 25.)

H: ” Olisko se hyvä että ois pakko osallistua esimerkiksi kuntouttavaan työtoimintaan ”?

N4: ”Periaattees se olis ihan hyvä vaan et ois , niin vähän niinku rangaistus. Onhan työkkärissäkin se et sää oot 25 tai sul on ammatti niin kyl nekin pistää siihen karenssin jos et sää mee sinne.”

8.2 Kokemuksia syrjässä olosta

Tutkimus ”Kenen vastuu?” on tutkimus, miten yhdeksäsluokkalaiset ovat kirjoitelmissaan kuvanneet syrjäytymistä ja sen ehkäisyä. Kirjoitelmista nousi esiin kolme teemaa: yksilön vastuu, yhteisön vastuu ja yhteiskunnan vastuu. Yksilön vastuuta korostettaessa syrjäytymisen aiheuttajaksi määrittyy nuori itse. Nuori on saattanut jättäytyä ulkopuolelle oman valintansa ja toimintansa vuoksi. Syrjäytymistä ehkäistäkseen nuoren tulee aktiivisesti hankkia itselleen ystäviä, harrastuksia tai apua ongelmaansa. Syrjäytymisen syyksi nähdään muiden nuorten suvaitsemattomuus erilaisuutta kohtaan, mikä puolestaan ilmenee kiusaamisena ja ulkopuolelle jättämisenä. Syrjäytymisen ehkäisemisen keskiössä onkin kiusaamiseen puuttuminen, yhteisöllisyyden lisääminen ja erilaisuuden hyväksyminen. Tutkimuksen mukaan syrjäytymisen aiheuttajana on koko yhteiskunta, joka ei tarjoa tarpeeksi tekemistä ja apua nuorille, eikä huomioi nuorten mielipiteitä. Syrjäytymisen ehkäiseminen vaatii rakenteellisia muutoksia esimerkiksi koulun ja nuorisotyön piirissä. (Hallikainen, 2011)

Tässä tutkimuksessani nuoret eivät niinkään kokeneet olevansa itse syrjässä mistään, vaan olivat hyväksyneet tilanteensa ”nyt ja tässä” olevaksi ikään kuin sopeutuneina tilanteeseensa. He osasivat hyvin kuvata syrjäytyneitä, eli niitä muita, mutta eivät kokeneet itse kuuluvansa tähän ryhmään. Usko huomiseen oli kaikilla vahva eikä huolta huomimisesta ollut. Kysyessäni arviota siitä missä vaiheessa syrjäytymisen ennalta ehkäisy tulisi alkaa, vastaus oli useimmalla se, että varsinkin koulu-kiusaamiseen olisi puututtava jo yläasteella auttaen nimenomaan kiusaajaa eikä niinkään uhria.

M5: ”Mut kait se on vähän semmonen että keskeyttää koulut ja vetäytyy omaan nurkkaansa.”

N1 ”Ollaan niinku yksinänsä ja periaatteessa jäädään niinko sinne neljän seinän sisään sitte.”

N2: Että toi avopuoliso on oikeastaan aino kuka täällä on tukena mut muuten on välillä semmonen yksinäinen olo ja sitten just vähän arka ihmisten suhteen.”

N2: ”No mää nyt vertaan itteeni vähän tässä kohtaa et just toi kun tarpeeks kauan on työttömänä niin ko on neljän seinän sisällä kotona vaan niin rupee pelkää ihmisten näkemistäkin melkein ja näin eikä oikeen jaksu tehdä mitään.”

H: ”Ootko kokenut olevas syrjäytynyt?”

M6 ” No joo periaatteessa sillai kyllähän se tietty no ittestähän se lähtee liikkeelle jos ei mihinkää mene, että täytyy niinko itte olla aktiivinen mutta kun koko aika rupee tökkii.”

N4: ”Tää meen tuttu on just semmonen, joka ei sinne astu pikkuarpaallaankaan sossuun eikä se varmaan tiedä edes misä se on .Se on vähän hankalaa, jos ei käy misään.”

Osa haastateltavista kertoi rehellisesti syrjäytymisenkokemuksistaan. Kaikki haastatellut nuoret eivät kokeneet syrjäytymisen määrittelyn sopivan itseensä. Tosin he tunsivat myös syrjäytyneitä nuoria tai tiesivät niitä olevan asuinpaikkakunnallaan. Nuoret kokivat syrjäytymisen nimenomaan yksinäisyydeksi ja passiivisuudeksi enemmän kuin koulutuksen ja työn ulkopuolella olemiseksi. Nuoret kertoivat kokemuksiaan siitä, mikä heidän mielestään on syrjäytynyt ihminen. Muutamat kertoivat olleensa hetken aikaa elämässään syrjässä mutta eivät kokeneet tällä hetkellä olevansa syrjässä mistään. Tämä sai minut pohtimaan sitä, miten me jaamme syrjäytymisen käsitettä varsinkin kun puhumme nuorista työttömistä. Miksi itse käyttäisimme sanaa syrjäytynyt, jos ei nuori itse sitä koe olevansa. On paljon lievempää sanaa: syrjäytymisvaarassa oleva nuori kuin jo syrjäytynyt nuori. Nuoret kuvasivat hyvin samansuuntaisia sisältöjä syrjäytymisestä.

H: ”Onko sulla syrjäytyneitä kavereita?”

M3: ” En mä oikeen tiä. Ei ne oikeen sillee oo, kun on meidän porukka ja sit on niillä niinku muita kavereita ja pidetään yhtä niinku.”

Mietin, miksi itse käyttäisimme sanaa syrjäytynyt, jos ei nuori itse sitä koe olevansa. Puhummeko liikaa syrjäytymisestä leimaamalla kaikki nuoret työttömät syrjäytyneiksi. Pitäisikö tämä keskustelu kokonaan lopettaa? Tolonen on tutkinut syrjäytymistä elämäntilanteena ja elämäntapaisuutena ja tutkimuksen mukaan nuorten kokemusten mukaan syrjäytyminen merkitsi nuorille joko taloudellista tai sosiaalista riippuvuutta toisista ihmisistä tai jonkinlaista päihderiippuvuutta. Heidän mielestään tärkeää oli erilaisten asiantuntijoiden tuki perheen tuen puuttuessa. Monet heistä pyrkivät eri tavoin takaisin normaalielämään sekä jättämään erilaiset raskaat elämäkokemukset taakseen. Yhteistä näille syrjäytymistä kokeneille nuorille oli se, että he olivat kokeneet jonkinlaisen kriisin elämässään. (Tolonen 2008,232.)

N2: ”Et pelkää kohrata ihmisiä tommosissa ihan arkisissakin tilanteissa , et menee vaan kauppaan, tulee vaan semmonen tunne et ei pidä olla täällä”

M6:” Se tykkää olla vaan siel omis oloissaan ja kuoressaan et se vaan..”

N3”Mun mielestä se on kotona vaan eikä niinku tee mitään ettei ole päässyt mihinkää koulutukseen”

N3: ”Oishan se paremmin, silloin voi paremmin kun oli siel peruskoulussa kun aina oli niinku aina niinku jotainkin tekemistä, ettei tarvinnut vaan olla koko ajan.”

N3: ”Kai se vaikuttaa sit jos ei pääse kouluun niin vähän on sillee vähän on sillee niinku ettei oo tekemistä tai tollee et varmaan sit sillo. ”

N4: ”Jo sillee ettei oo paljon kavereita ja” ja sitte just niinku ei välttämät oo töitäkää.”

N4: ”Mää tosa mietin tosa äsken et sitä että ittekseni että, mää oon tainnu.. kyl mää varmaan syrjäytynt oon ollut yhdes vaihees, mut se on ollu sillon kun mää oon vaan ollu, silloin kun mää oon ollut työtön ja tollee ja asunut äitin tykönä, äiskän kans.Mää en mennyt mihinkää-mää olin vaan neljän seinän sisällä, hyvä kun kaupassa kävin äidin kanssa, senkin kyl melkeen äiti hoiti enemmän kuin mää. ”

Ajoittaiset yksinäisyydentunteet ovat ihmisyyden olennainen osa. Vapaaehtoinen yksinäisyys voi olla rakentava voimavara. Vastaavasti pakollinen, kutsumaton yksinäisyys saattaa hajottaa ja syövyttää eikä salli ihmiselle tilaa toteuttaa sosiaalisia tarpeitaan tai omaa minuuttaan. Nuoren normaaliin kehitykseen kuuluvat myös yksinäisyyden tunteet. Nuoret itsenäistyessä ja irtautuessa vanhemmistaan hän ei enää jaa kokemuksiaan vanhempiensa kanssa. Nuori ikään kuin sulkeutuu vanhemmilleen alkaen normaalisti yhä enemmän avartua vertaisilleen. Valitettavasti kaikkien nuorten tilanne ei kuitenkaan ole tällainen. Yksi nykynuoren kipeimmistä ongelmista on yksinäisyys. Yksinäisyydestä on tullut pysyvää, mikäli ihmisellä ei ole kuukausiin tai jopa vuosiin ollut tyydyttäviä sosiaalisia suhteita. (Uusitalo 2007,24.)

M1: ”No välil tulee ahdistunut olotila kun istuu yksin kotona mut se menee sit hetken pääst ohi.”

Nikolas Rosen (1996) mukaan syrjäytyneiden hajanainen joukko yritetään koota yhteen eettisesti ja spatiaalisesti. Eettinen kokoaminen tarkoittaa, että syrjäytyneistä maalataan ankea kuva vastuullisuudesta kieltäytyvinä tai vastuuttomina yksilöinä. Spatiaalinen kokoaminen taas sitä, että syrjäytyneet paikannetaan marginaalisiin tiloihin, joko kokonaan moraalisen yhteisön ulkopuolelle tai epämoraalisiin yhteisöihin. Kyseessä on symbolinen spatialisaatio. Eettisessä ja spatiaalisessa yhteen kokoamisessa syrjäytyneistä tehdään Toisia. Juuri tällaisen niputtamisen vuoksi yhteiskunnassamme on syntynyt implisiittinen käsitys siitä, keitä nämä syrjäytyneet ovat, ja varsinkin siitä, millaisia he ovat. (Rose 1996, 346.) Aloittaessani tekemään tätä tutkimusta, olin varma, että juuri nämä nuoret ovat syrjäytyneitä. Olen hämmästynyt siitä, miten tutkimusprosessin aikana mielipiteeni heistä syrjäytyneinä kansalaisina on muuttunut. Mielestäni syrjäytymisen käsitettä jaetaan liikaa ja siitä puhutaan mediassa ikään kuin muoti-ilmiönä.

Huono-osaisilla ihmisillä on hyvin vähän yhteiskunnallista valtaa. Koko sosiaalihuolto julkisena instituutiona symboloi asiakkaiden vallan puutetta, heidän omia kokemuksiaan vastaanottajan olosta sekä riippuvuudesta. Riippuvuus on taloudellista, kulttuurista ja intellektuaalista, mikä puolestaan mahdollistaa köyhien monentasoisen ja moniulotteisen alistamisen. Marginalisoituneet ryhmät ovat valtakulttuuriin sidoksissa omaksuen osin epäonnistujista vallalla olevan käsityksen, jonka mukaan kunkin tulee saada ansionsa. mukaan. Seurauksena epäonnistujan identiteetin sisäistämisestä ovat arvottomuuden ja vieraantumisen tunteet. Krooniseksi muuttunut voimattomuus on akuuttia voimat-

tomuuden tunnetta vahvempi yhteiskunnallisen passiivisuuden tuottaja, joka toimii psykologisena oikeutuksena ihmisten alistumiselle sekä alistamiselle painostaen ihmisiä ja saaden heidät vähitellen uskomaan, etteivät he voi vaikuttaa omaan elämäänsä. (Granfelt ym.1993, 209-210.)

Työn pitäisi olla ihmisen perusoikeus. Näin ei vain ole. Yhteiskunta tarjoaa ikään kuin lupauksen työstä, mutta yhteiskunnan rattaat pudottavat ihmisen helposti pois työmarkkinajärjestelmästä eikä työttömällä ole näin ollen aina edes mahdollisuutta yrittää. Yhteiskunnan mittarit ovat melko julmia ja ankaria valitessaan työntekijöitä yrityksiinsä. Monesti työpaikkoihin valikoituu vain parhaiten koulutettu, sosiaalinen ja vieläpä ulkonaiset puitteet täyttävä kansalainen. Silti yhteiskunta tietyllä tapaa problematisoi joutenoloa, eikä se ole yhteiskunnallisesti hyväksyttävää. Raunion (2011) mukaan yhteiskuntakriittinen perspektiivi kyseenalaistaa vallitsevan yhteiskunnallisen järjestyksen sekä siinä harjoitettavan ammatillisen toiminnan. Sosiaalisten ongelmien oletetaan nousevan yhteiskunnallisen järjestelmän kyvyttömyydestä vastata yksilöiden sosiaalisiin ja henkilökohtaisiin tarpeisiin tavoitteena muuttaa ongelmia aiheuttavaa yhteiskunnallista järjestelmää, eikä yksilöitä jotka ovat puutteellisten sosiaalisten järjestelyjen seurauksista kärsiviä. Silloin sosiaalityön tulee tukea järjestelmän epäoikeudenmukaisuuksista kärsivien ihmisten yhteisiä pyrkimyksiä saavuttaa valtaa eli sen avulla he voivat saada aikaan merkittäviä muutoksia sekä omassa elämässään että yhteiskunnassa. (Payne1996, 2, 33.) Yhteiskuntakriittinen näkökulma on vahvasti asiakaslähtöistä, nimenomaan kollektiivisesti ymmärrettynä eikä yksilöllisesti. Asiakkaiden ongelmien yksilöllisestä ymmärtämisestä on luovuttu. Henkilökohtaisten ongelmien syyt pitää löytää yhteiskunnan epäoikeudenmukaisista sekä alistavista rakenteista ja instituutioista. (Raunio 2011, 191- 192.)

Olen tutkimustuloksissani kerännyt yksilön omia kokemuksia syinä työttömyyteen. Kuitenkin on aivan selvää, että nämä henkilökohtaiset syyt eivät voi yksinomaan olla syynä yksilöiden työttömyydelle. Työttömyyteen vaikuttaa myös moni muu asia. Näillä kaikilla nuorilla on kuitenkin vielä edessään mahdollisuus työhön. Uskonkin, että heistä suurin osa jossain elämänsä vaiheessa vielä on työelämässä tai ainakin pätkätoisissa. Toivo on merkittävä tekijä ihmisten kokonaisvaltaisessa hyvinvoinnissa. Toivo nykyhetkeen liitettyinä mahdollistaa hyvinvoinnin tehden elämän siedettäväksi ja merkitykselliseksi huolimatta erilaisista vaikeuksista. Tulevaisuuteen liittyvä toivo sen sijaan on mahdollisuuksien näkemistä sekä luottamusta tulevaisuuteen huolimatta sen epämääräisyydestä.(Kylmä 1996,13-22.) Kaiken kaikkiaan nuorten elämässä tärkeä eteenpäin vievä voima on toivo. Siinä on kyse toteen käymättömistä, mutta realistisesti mahdollisista asioista. Toivo liittyy myös toisiin ihmisiin eli ihmiset synnyttävät toisissaan toivoa. Mikäli nuori tietää, mitä toivoo, hän on

matkalla kohti toivoa. Toivossa on kyse perustavasta tunteesta ja tietoisuudesta, että vaikeuksista on mahdollisuus selvitä. (Kylmä 1996, 29- 30.)

9 Pohdinta

Idea opinnäytetyöhöni lähti omasta kiinnostuksestani kuulla nuorten omia mielipiteitä elämäntilanteistaan. Nuoret ovat ryhmä, joiden kuuntelu saattaa helposti unohtua. Tutkimuksessani yritin saada ymmärrystä yksittäisten nuorten kokemuksiin omasta elämästään, ja suhteessa syrjäytyneisiin sekä syrjäytymisen käsitteeseen. Nuoret kertoivat minulle kokemuksia elämäntilanteestaan menneisyydessä ja nykypäivänä. Menneisyydestä nousivat esiin koulun kokemukset, siellä tapahtuneet koulu-kiusaamistapaukset, oppimisvaikeudet ja koulun keskeyttämisasiat. Esiin tuli myös koulun kiinnostavuus ja kiinnostamattomuus. Tämän päivän elämää nuoret kuvasivat hyvin havainnollisesti kertoen päivän kulun aamusta iltaan, ja päivästä toiseen. Lisäksi he kertoivat arkeen liittyvistä ihmissuhteista ja niiden tuen merkityksestä itselleen. Arjen myötä nousivat esiin taloudellinen toimeentulo ja ympäristöön liittyvät asiat. Nuoret kertoivat rehellisesti omista päihdekokeiluistaan ja –käytöstään, mielenterveysongelmistaan ja muista sairauksistaan, jotka olivat jossain vaiheessa olleet muun muassa esteenä työhön tai kouluun hakeutumiselle. Sain tietoa myös, miten nuoret kokivat syrjäytymisen ja kohdistivatko he itsensä syrjäytyneeksi.

Halusin saada syvällistä tietoa nykynuoren elämän menosta, joka on askarruttanut minua aikuissosi-aalityöntekijänä aktivoidessani tai yrittäessäni aktivoida nuoria ”johonkin tai jonnekin” tässä kuitenkaan läheskään aina onnistumatta. Tutkin millaiseksi nuoret arvioivat omaa elämäntilannettaan ja olivatko he tyytyväisiä elämäänsä. Halusin tietoa, mitkä tekijät nuorten mielestä selittävät heidän pitkäaikaistyöttömyyttään. Tässä tutkimuksessa nuoret puhuivat hyvin avoimesti asioistaan kuten menneisyydestä, nykypäivästä sekä tulevaisuuden unelmistaan. Monille nuorille tämänhetkinen elämäntilanne oli kuin kohtaloa, johon on vaikuttanut omat ongelmat ja näiden kautta omat valinnat. Pohdin mielessäni näiden nuorien luonteen piirteitä ja sitä, onko tietyllä luonteella, kuten passiivisuudella vaikutusta työttömyyteen. Lisäksi mistä tämä passiivisuus johtuu ja voidaanko sitä millään tavoin parantaa. Nuoret selvästi ajattelevat, että elämää voi muuttaa, mutta kuitenkin nuoret eivät uskaltaneet tehdä siirtoja elämässään, koska pelkäsivät selvästi riskejä.

Tutkimuksen mukaan haastateltavat kokivat oman elämäntilanteensa mielestäni hyväksi. Tulevaisuudelta haluttiin pääsyä työhön, vaikka varsinaisesta työn laadusta ei ollut toivomusta eikä tietoa. Heräsi tunne, että kaikki työt voisi kelvata, kunhan niitä tulisi joku tarjoamaan. Työnhaku sinänsä koettiin melko turhaksi ja turhauttavaksi ja joillakin kynnys lähteä työnhakuun oli suuri. Työpajasta oli pääsääntöisesti hyviä kokemuksia niillä, jotka olivat siellä olleet ja kokivat että sinne olisi helpompi mennä jos voisi mennä kaverin kanssa yhdessä samaan aikaan. Nuoret kaipasivat selvästi vertaisryhmiä ja myös muissa yhteyksissä kävi ilmi joukkoon kuulumisen tärkeys. Tämän johdosta itselleni heräsi into työpajatoiminnan kehittämiseen siihen suuntaan, että sinne perustettaisiin niin sanottuja erityisryhmiä sellaisille, jotka eivät kykene normaaliin pajatoimintaan mukaan.

Muun muassa nuorisotakuu on yhteiskunnan lupaus työstä. Yhteiskunta yrittää panostaa nuoriin enemmän. Nuorisotakuusta ollut paljon puhetta, mutta onko käytännössä vielä mitään tehty? Miten antaa nuorille töitä, jos ei kuitenkaan ole työpaikkoja? Olisiko yhteiskunnan asetettava laki, jonka mukaan yksityiset työnantajat veloitettaisiin ottamaan työttömiä esimerkiksi palkkatuen avulla töihin? Työttömän työmarkkinatuki maksettaisiin suoraan työnantajalle, joka vastaavasti maksaisi palkan työttömälle tämän tekemästä työstä. Myös taloudellinen tuki yrittäjiksi aikoville parantaisi mielestäni työttömyyttä. Yhteiskunnan päättäjillä olisi paljon mietittävää toimista, joilla työttömyyttä oikeasti voitaisiin pienentää. Pajatyöt koettiin sinänsä hyvänä ajatuksena, mutta työ työmarkkinatuen turvin ei kiinnostanut ketään haastateltavia, vaan työnteko kiinnosti ainoastaan siinä tapauksessa, että siitä maksettaisiin kunnan palkka.

Ristiriitaa aiheutti se, että nuoret halusivat töitä, mutta eivät tietäneet mistä tätä etsiä ja mitä tämä työ voisi olla. Monet tiesivät kuitenkin että työ jota he etsivät on sellaista, josta täytyy pitää ja sen, mihin työhön he eivät mistään hinnasta suostuisi. Kuitenkaan monet eivät voineet edes realistisesti kuvitella 40 tunnin työviikkoa, vaikka kuitenkin halusivat työtä. Työpajat koettiin pääsääntöisesti paikkoina, mihin joudutaan, mutta kuitenkin sieltä saadut kokemukset olivat hyviä. Nuorille asioiden hyväksyminen ja epäkohtien muuttumattomuuden kokemus oli huolestuttavaa. Nuoret odottivat, että jokin seikka heidän elämässään muuttuisi, mutta eivät kuitenkaan olleet itse mitenkään vaikuttamassa yhteiskunnallisesti asioiden hyväksi. Nuoret eivät kapinoi vaan tyytyvät hiljaa kohtaloon. Monet odottivat, että heitä tultaisiin kotoa hakemaan työhön eli odotukset olivat suuria ja epärealistisiäkin. Mietin tässä kohtaa aktivoimisen tärkeää merkitystä ja sitä, että nuoret todella kokivat aktivoimisen hyväksi asiaksi. Aktivointi oli heidän mielestään onnistunutta lähinnä koulutukseen tukemisessa ja erilaisten vaihtoehtojen etsinnässä.

Kouluttautumiseen ei ollut halukkuutta koulusta saatujen huonojen kokemusten vuoksi. Lisäksi oppimisvaikeudet saattoivat olla sitä luokkaa, että yksinkertaisesti koulunkäynti tuotti selviä vaikeuksia. Mietin, miten motivoida nuori takaisin koulunpenkille, mikäli tämä on ”kypsynyt” koulunkäyntiin? Mitä tapahtuu näille keskeyttäneille opiskelijoille, jotka vaan ”möllöttävät” kotona eivätkä välttämättä ole edes kirjoilla missään? Mielestäni etsivän työn roolia tulisi korostaa näissä tapauksissa. Yhteiskunnan roolia ei tule ohittaa kun puhumme syrjäytymisen ehkäisystä ja työttömyydestä. Eivät edes aktivoinnin kannattajat näe työelämästä syrjäytyneen ongelmien johtuvan yksinomaan yksilöllisistä tekijöistä. Rakenteelliset tekijät nähdään vaikuttavan myös tilanteeseen. Tämän vuoksi työttömällä on oikeus työelämään integroitumista helpottaviin palveluihin sekä toimenpiteisiin. (Raunio 2011, 279.) Mielestäni yhteiskunnan pitäisi jossain määrin ottaa vastuu myös opiskelijoista. Opinto-ohjaajien ja koulukuraattorien määrää tulisi huomattavasti lisätä, jotta koulussa tapahtuviin ongelmiin voitaisiin puuttua. Tämä puolestaan vaatisi koulutuspaikkojen lisäystä. On myös ammatteja, joihin ei tahdo saada rekrytoitua suomalaisia työntekijöitä. Näitä on muun muassa marjanpoimijat ja siivoojat. Onko siis niin, että töitä on, mutta tähän ei ole halukkuutta vai onko näihin töihin helpompi saada työvoimaa ulkomailta ja vieläpä pienemmällä palkalla?

Aloittaessani tutkimusta viime elokuussa, ajattelin näistä nuorista aivan eri tavalla. Pidin heitä työtä vieroksuvina, passiivisina olentoina, joita ei työnteko huvita. Kuitenkin tässä vaiheessa tutkimustani, ajattelen niitä lähtökohtia, joista nuoret ovat lähtöisin. Mietin mistä passiivisuus on syntynyt ja ovatko muut ympärillä olleet passiivisia silloin kuin olisi pitänyt toimia. Ymmärrän näitä nuoria nyt paljon paremmin. Alussa pohdin, onko työttömyys näille nuorille, valinta, prosessi, kohtalo vai ilmiö. Tiedän nyt, että työttömyys ei ole heille tietoinen valinta. Huonot elämäkokemukset, prosessinomainen huono-osaisuus on aiheuttanut heidän jämähtämisen paikoilleen, koska tässä tilassa heidän elämänsä tuntuu turvalliselta, ilman paineita uusista vastoinkäymisistä ja muutoksista. Mietin, missä kohtaa elämää heitä olisi tullut auttaa, miten nämä nuoret olisivat autettavissa ja mitä heille voitaisiin tehdä? Miten heitä tulisi tukea ja keitä nämä tukijat ovat ja, onko auttaminen jo liian myöhäistä? . Pitäisikö yhteiskunnan tehdä jotain? Meidän tulisi miettiä niitä toimintamuotoja, jotka edesauttaisivat nuoria ymmärtämään menneisyyden merkityksen nykyisyydessä ja tulevaisuudessa ja näin hahmottamaan uusia näkökulmia nuorten elämään. Moniammatillisella yhteistyöllä on mielestäni tulevaisuudessa suuri rooli juuri syrjäytymisen ehkäisyssä.

Haastattelussa yllättävää oli, miten lähes jokainen haastateltavista oli jossain elämänsä vaiheessa kokenut koulukiusaamista. Jotkut olivat kokeneet sitä jo ala-asteella, mutta suurin kiusaamiskokemuksista oli tapahtunut yläasteella. tai ammattikoulussa. Yksi haastateltavista kertoi ääneen sen,

mitä muut ehkä ajattelivat eli sen että ei halua enää työssään tulla uudelleen kiusatuksi. Tämä lause sai minut pysähtymään miettimään mitä kiusaamisasialla ylipäätään tulisi tehdä yhteiskunnassamme. Tärkeintähän olisi puuttua koulukiusaamiseen siten, ettei sitä pääsisi tapahtumaan. Koulussa kaivattiin kokonaisvaltaista tukea, jotta ammatinvalinta olisi helpompaa. Mikäli nuoret eivät saaneet kotoa minkäänlaista tukea, kuka heitä olisi tukenut? Opinto-ohjauksella pitäisi mielestäni olla suurempi rooli opiskelijan tukemisessa. Koulukuraattorin puuttuminen koulukiusaamistilanteisiin koettiin tärkeänä. Puuttuminen tai väliintulo oli selvästi lähes jokaisen haastatellun mielestä välttämätön edellytys koulukiusaamisen poistamiseksi.

Työttömyydestä ja jouten olosta oli tullut tapa ja arjessa kantavana voimana olivat ystävät ja ystäviensä kanssa vietetty vapaa-aika. Myös yhteydellä vanhempiin ja lapsuuden kotiin oli vahva side nuorten ja vanhempien välillä. Tosin ystäväpiiri saattoi olla tosi pieni, josta arjen verkosto muodostui. Asioiden hyväksyminen ja epäkohtiin puuttumattomuus oli huolestuttavaa, nuoret eivät kapinoineet mistään. Nuoret odottivat, että jokin seikka muuttuisi ennen pitkään, mutta eivät kuitenkaan ole valmiita itse mitenkään vaikuttamaan omiin asioihinsa. Mietin, mistä tämä passiivisuus on syntynyt? Työttömyyden pitkittyessä työllistymistä koskeva mahdollisuus muuttuu näkemykseksi, ettei töitä ole edes mahdollisuutta saada. Toimeentulotuki koettiin itsestäänselvyytenä jokapäiväisessä elämässä taloudellisena tukena. Nuoret kokivat, että toimeentulotuki on heille kuuluva etuus eikä toimeentulotuella elämisessä ollut mitään hävettävää. Toimeentulotuen lisäksi monet saivat käyttörahaa vanhemmiltaan tai kävivät säännöllisesti vanhempiensa luona syömässä. Vanhempien tapaa- misella oli myös sosiaalinen merkitys.

Tutkimuksen mukaan syrjäytyminen oli jotain mikä oli muilla mutta ei itsellä. Lisäksi syrjäytyneeksi koettiin henkilö jolla ei ole ihmissuhteita ja on yksinäinen eli määritelmä ei ollut sopiva omaan tilanteeseen. Syrjäytyminen koettiin tilana, jossa ihminen ei käy missään ja on vailla aktiviteetteja. Itselleni syntyi kokemus, että näin nämä nuoret negatiivisemmassa valossa, kuin he todellisuudessa itse kokevat olevansa. Nuorten omat näkökannat omasta elämäntilanteestaan ei ole läheskään niin synkkiä kuin itse ajattelin. Aloittaessani tutkimusta syksyllä 2012, pidin näitä nuoria syrjäytymisuhan alla olevina ja jopa jo syrjäytyneinä. Nyt seitsemän kuukautta myöhemmin päässäni on kirkastunut ajatus, että on aika lopettaa syrjäytymisestä jauhaminen. Nämä nuorethan ovat kiinni elämässä. Olen varma, että heistä jokainen jossain vaiheessa löytää paikkansa elämässä. Olen hämmästynyt siitä, miten tutkimusprosessin aikana mielipiteeni heistä syrjäytyneinä kansalaisina on muuttunut. Mielestäni syrjäytymisen käsitettä jaetaan liikaa, ja siitä puhutaan mediassa ikään kuin muoti-ilmiönä.

Minulla oli alussa vaikeuksia tutkimuskysymyksen jäsentämisessä. Minusta tuntui, etten päässyt muutamaankuukauteen tutkimuksessani riittävästi eteenpäin, mutta kun tutkimuskysymykseni syntyi, sain vauhtia tutkimukseeni. Työn nimi ”mahdollisuus työhön” kertoo siitä, miten yhteiskuntatavallaan lupaa työtä ja antaa siihen mahdollisuuden. Mahdollisuus työhön voi olla siis yhteiskunnan lupaus työstä, mutta sitä voidaan myös miettiä yksilötasolla siten, miten mahdollisuus on itsestä kiinni. Mikäli teet elämässäsi oikeita valintoja, voit saada töitä. Kouluttautuminen on yksi työn mahdollistaja, mutta myös muita asioita, jotka vievät meiltä mahdollisuuden työhön. Näitä ovat sairaudet ja muut sosiaaliset ongelmat. Työn mahdollistajana myös verkostoilla on suuri vaikutus työttömien ongelmien poistajana tai vähentäjänä siten, että työttömällä on taas voimavaroja työhön. Asuinpaikalla on myös suuri merkitys siihen, onko paikkakunnalla mahdollisuus työllistyä.

Opinnäyteprojekti on opettanut minulle pitkäjänteisyyttä ja olen huomannut miten ajan kuluessa tutkimusprosessi syveni ja löysin aineistosta aina vain uusia asioita. Haastattelu oli haastavaa, koska jouduin jakamaan asiakkaiden melko kipeitäkin kokemuksia. Tietoni nuorten elämästä on syvennyt. Mielestäni suurin osa tutkittavista voi olosuhteisiin nähden hyvin. Olisi mielenkiintoista tutkia näiden nuorten polkua elämässä eteenpäin. Pääsin kuitenkin kurkistamaan lyhyen hetken nuorten elämään. Minulla oli hetki aikaa jakaa nuorten kokemuksia. Nuoria ja heidän ajatuksiaan tulee mielestäni kuunnella yhä enemmän, eikä heitä voi osallistaa pakolla vaan on motivoitava heitä löytämään omat polkunsu elämässään. On ihana huomata, miten ihania nuoria meillä on ja kuinka paljon mahdollisuuksia heillä on, kunhan heille annetaan mahdollisuus.

Lähteet

- Adams, Robert. 1996. *Social work and empowerment*. Basingstoke: Macmillan press ltd.
- Aho, Simo, Vehviläinen, Jukka 1997. Keppi ja porkkana. Tutkimus alle 20-vuotiaiden aktivoivan työvoimapolitiittisen uudistuksen vaikutuksista ja koulutuksen ulkopuolelle jäävistä nuorista. Työministeriö. ESR-julkaisut N:o 3. Helsinki.
- Aho-Mantila, Saira & Mairniemi, Janne & Rautalammi, Jussi & Hassinen Jukka 2002: Mahdollisuus maailma. Käytännön toimijoiden oppeja kuntouttavasta työtoiminnasta. Valtakunnallinen työpajayhdistys
- Ala-Kauhaluoma, Mika & Keskitalo, Elsa & Lindqvist, Tuija & Parpo, Antti 2004. Työttömien aktivointi. Kuntouttava työtoiminta -lain sisältö ja vaikuttavuus. Stakes, tutkimuksia 141. Gummerus kirjapaino Oy. Saarijärvi.
- Antikainen, Ari 1998. Kasvatus, elämäkulku ja yhteiskunta. Wsoy. Porvoo..
- Banks, Sarah 2006. *Ethics and values in social work*. Third edition. Hampshire & New York: Palgrave Macmillan.
- Ellonen, Noora 2008. Kasvuyhteisö nuoren turvana Sosiaalisen pääoman yhteys nuorten masentuneisuuteen ja rikekäyttäytymiseen. Tampereen yliopisto Akateeminen väitöskirja. Saatavissa: <http://acta.uta.fi/pdf/978-951-44-7206-0.pdf>. Viitattu 23.03.2013.
- Eskola, Jari & Suoranta, Juha 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. 7. painos. Tampere. Vastapaino.
- Eskola, Jari & Vastamäki, Jaana 2001. Teemahaastattelu: opit ja opetukset. Teoksessa Aaltola, Juhani & Valli, Raine (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin I. PS-kustannus. Jyväskylä, 24- 42.
- Goffman, Erving 1986 (1963). *Stigma: Notes on the management of spoiled identity*. 9. painos. Penguin Books. Harmondsworth.
- Granfelt Riitta 1993. Psykososiaalinen orientaatio sosiaalityössä. Teoksessa: Granfelt, Riitta & Jokiranta, Harri & Karvinen, Synnöve & Matthies, Aila-Leena & Pohjola, Anneli. Monisärmäinen sosiaalityö. Sosiaaliturvan keskusliitto. Helsinki.
- Hallikainen Kirsi 2011. Kenen vastuu? Nuorten syrjäytyminen ja syrjäytymisen ehkäiseminen yhdeksäsluokkalaisten kirjoitelmissa. Pro gradu tutkielma. Jyväskylän yliopisto.
- Helne, Tuula 2002. Syrjäytymisen yhteiskunta. Helsinki. Stakes, tutkimuksia 123. www.esok.fi
- Helne, Tuula & Karisto, Antti (1993). Syrjäytymisen ongelma. Teoksessa Riihinen, Olavi. Toim., *Sosiaalipolitiikka 2017. Näkökulmia suomalaisen yhteiskunnan kehitykseen ja tulevaisuuteen* (s. 517–531) (Sitra n:o 123). Wsoy. Helsinki.
- Heponiemi Tarja 2008. Katsaus työttömyyden ja terveyden välisiin yhteyksiin. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja. Edita Publishing. Helsinki.
- Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena 2000. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki university press, Helsinki.
- Hirsjärvi, Sirkka & Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula 2003. Tutki ja kirjoita. Tammi. Helsinki
- Hirsjärvi, Sirkka & Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula (2009) Tutki ja kirjoita. Tammi, Helsinki.
- Häggman Kai 1997. Suurten muutosten Suomessa. Kansaneläkelaitos, 1937-1997. Gummerus. Jyväskylä.
- Hämäläinen Kari & Taimio Heikki & Uusitalo Roope 2005. Teoksessa: Hämäläinen Kari ja Taimio Heikki ja Uusitalo Roope (toim.) Työttömyys- taloustieteellisiä puheenvuoroja. Palkansaajien tutkimuslaitos. Edita Prima Oy. Helsinki.
- Hyyppä, Markku 2002. Elinvoimaa yhteisöstä. Otavan kirjapaino. Keuruu.

- Hämäläinen, Ulla 2005. Aktivoivatko työmarkkinatuen rajaukset? Kokemuksia nuorten työmarkkinatuen rajoituksista. Teoksessa Hämäläinen, Kari & Taimio, Heikki & Uusitalo, Roope (toim.) Työttömyys –taloustieteellisiä puheenvuoroja. Palkansaajien tutkimuslaitos. Helsinki. Edita Prima Oy.
- Ihalainen Jarmo ja Kettunen Terttu 2006. Turvaverkko vai trampoliini. Wsoy. Helsinki.
- Johansson Antero ja Vuori Jukka 1999. Työttömät nuoret syrjäytymisvaarassa? Työllistämisen ja aktivointiprojektin aloittaneiden nuorten tausta ja terveys. Työ on ihminen tutkimusraportti 14. Työterveyslaitos. Helsinki.
- Jokinen Arja & Juhila Kirsi 2008. Sosiaalityö aikuisten parissa. Vastapaino. Helsinki.
- Jordan Bill 1996. A Theory of Poverty and Social Exclusion. Polity Press.
- Juhila Kirsi. 2006. Sosiaalityöntekijöinä ja asiakkaina: sosiaalityön yhteiskunnalliset tehtävät ja paikat. Vastapaino. Tampere.
- Julkunen Raija 2006. Kuka vastaa? Hyvinvointivaltion rajat ja julkinen vastuu. Stakes.
- Julkunen Raija 2008. Uuden työn paradoksit. Keskusteluja 2000-luvun työprosesseista. Vastapaino. Tampere.
- Jyrkämä, Jyrki 1986. Nuoret sivuraiteille? Nuorisosta, syrjäytymisestä, yhteiskunnasta. Teoksessa: Mikkola, Airi (toim.) Suomalaista nuorisotutkimusta. Tutkijoiden puheenvuoroja. Tutkimuksia ja selvityksiä 1/1986. Kansalaiskasvatuksen keskus. Helsinki. 37 - 58.
- Järventausta, Hanna & Moisala, Markku & Toivakka, Sari 1999. Tutkimalla oppii. Tutkimusentekko-opas. Wsoy. Juva.
- Järvikoski, Aila 1994. Vajaakuntoisuudesta elämänhallintaan? Kuntoutuksen viitekehysten ja toimintamallien tarkastelu. Kuntoutussäätiö. Yliopistopaino. Helsinki.
- Järvinen, Ritva; Lankinen, Aila; Taajamo, Terhi; Veistilä, Minna & Virolainen, Arja 2007. Perheen parhaaksi. Perhetyön arkea. Helsinki: Edita.
- Järvinen, Tero & Jahnukainen, Markku (2001) Marginalisaation ja syrjäytymisen käsitteellistä tarkastelua. Teoksessa Suutari, Minna (toim.) Vallattomat marginaalit. Yhteisöllisyyksiä nuoruudessa ja yhteiskunnan reunoilla. Nuorisotutkimusverkosto, Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 20, 125-151.
- Järvinen, Tero & Vanttaja, Markku teoksessa. Sallila, Pekka. 2003. Elämänlaajuinen oppiminen ja aikuiskasvatus. Aikuiskasvatuksen 44. vuosikirja. Dark Oy. Vantaa.
- Karjalainen, Pekka & Karisto, Antti & Seppänen, Marjaana: Lähiöt, kaupunkisosaalityö ja projekti maailma teoksessa: Juhila Kirsi, Forsberg Hannele ja Roivainen Irene (toim.) 2002. Marginaalit ja sosiaalityö. Korpiljyvä. Jyväskylä.
- Karjalainen, Vappu & Lahti, Tuukka 2005. Pitkäaikaistyöttömyyttä tunnustava tieto. Teoksessa: Hänninen, Sakari & Karjalainen, Jouko & Lahti, Tuukka (toim.): Toinen tieto – Kirjoituksia huono-osaisuuden tunnistamisesta. Stakes. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus. Gummerus Kirjapaino. Jyväskylä.
- Karjalainen Vappu 2011. Aktiivisen sosiaalipolitiikan ristiriitainen tehtävä. Teoksessa Palola Elina & Karjalainen Vappu toim. Sosiaalipolitiikka-Hukassa vai uuden jäljillä? Terveysten- ja hyvinvoinninlaitos. Helsinki.
- Kalaja, Paula & Alanen, Riikka & Dufva, Hannele Toim. Kieltä tutkimassa. Tutkielman laatijan opas. Tammerprint. Tampere.
- Kasvio, Antti & Tjäder, Johanna (toim.) 2007. Työ murroksessa. Työelämän muutoksen ristiaallokko. Työterveyslaitos. Helsinki.
- Keltikangas- Järvinen, Liisa. 2000. Tunne itsesi, suomalainen. Wsoy. Helsinki.
- Kempainen, Raisa. 2009. ”Mä olisin oppinut kaikki asiat kantapäähän kautta, mutta onneks nyt mä opin ne ennen kun tarvii tipahtaa mihinkään ihan pohjalle” Elämän hallinta tuetun asumisen jälkeen nuorten aikuisten kokemana Tampereen yliopisto Pro gradu – tut

- kielma. Saatavissa: <http://tutkielmat.uta.fi/pdf/gradu03541.pdf> Viitattu 23.03.2013.
- Kinnunen, Merja.& Autto, Janne (toim) 2009. Tänään töissä : sosiologisia näkökulmia työhön. Lapin yliopistokustannus. Rovaniemi
- Kirjonen, Juhani 1995. Työelämä aikuisen kehitysympäristönä. Teoksessa Lyytinen, P., Korhonen, M., & Lyytinen, H. (toim.) Näkökulmia kehityspsykologiaan. Kehitys kontekstissaan (s. 381-398). Wsoy. Helsinki. .
- Kivinen Olli & Toivola Harri & Ahola Sakari 1988. Nuorten valikoituminen ammattikouluttamattomiksi työnhakijoiksi. Helsinki: Työvoimaministeriö.
- Koistinen, Pertti 1999. Työpolitiikan perusteet. Wsoy. Juva.
- Korhonen, Heidi. 2011. Nuorten päihteidenkäyttö Helsingin sanomien kirjoituksissa 2004 - 2006. Pro gradu - tutkielma. Tampereen yliopisto Saatavissa: <http://tutkielmat.uta.fi/pdf/gradu04990.pdf> Viitattu 23.03.2013.
- Korkiamäki, Riikka. & Ellonen, Noora. 2010. Ikätoverisuhteet sosiaalisina resursseina yläkouluiässä. Nuorisotutkimus 3/2010.
- Kortteinen, Matti & Tuomikoski, Hannu (1998) Työtön – Tutkimus pitkäaikaistyöttömien selviytymisestä. Hanki ja Jää – sarja. Karisto Oy:n kirjapaino. Hämeenlinna.
- Kuntouttavan työtoiminnan käsikirja (2001). Sosiaali- ja terveysministeriön oppaita 8. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.
- Kuronen Ilpo 2010. Peruskoulusta elämäkouluun. Ammatillisesta koulutuksesta syrjäytymisvaarassa olevien nuorten aikuisten tarinoita peruskoulusuhteesta ja elämäkulusta peruskoulun jälkeen. Tutkimuksia 26. Jyväskylän yliopistopaino. Jyväskylä.
- Kuula, Arja. Tutkimusetiikka. Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys. 2006. Vastapaino. Jyväskylä.
- Kuula, Arja. Yksityisyyden suoja tutkimuksessa 2006. Teoksessa Hallamaa, Jaana & Launis, Veikko & Lötjönen, Salla & Sorvali, Irma . Etiikkaa ihmistieteille. Hakapaino Oy. Helsinki.
- Kylmä, Jari 1996. Toivon dynamiikka. Inhimillisen olemassaolon uudistuksen lähde. Kirjayhtymä. Helsinki.
- Kylmä, Jari & Juvakka, Taru 2007. Laadullinen terveystutkimus. Helsinki: Edita Prima Oy. Kuntouttavan työtoiminnan käsikirja (2001). Sosiaali- ja terveysministeriön oppaita 8. sosiaali- ja terveysministeriö. Helsinki.
- Lahikainen, Arja-Riitta 2000. ”Turvallisuus identiteettikysymyksenä”. Teoksessa P. Niemelä & A.R. Lahikainen (toim) Inhimillinen turvallisuus. Vastapaino, Tampere, 69-89.
- Laitinen, Merja & Pohjola, Anneli (toim.)2003. Sosiaalisen vaihtuvat vastuut. WS Bookwell Oy, Juva.
- Laitinen Merja ja Pohjola Anneli (toim.) 2010. Asiakkuus sosiaalityössä. Gaudeamus. Helsinki. 2.3.2001/189. Laki kuntouttavasta työtoiminnasta. Viitattu 25.04.2013.
- Leinonen Niina 2010. Aikaa olis, rahaa ei. Pro Gradu tutkielma. Itä-Suomen Yliopisto.
- Leinonen Tuomas & Pekkala Terho 2004. Kannattaako työpajatoiminta. Tutkimus työpajojen taloudellisesta ja sosiaalisesta toiminnasta. Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2004:23
- Liimatainen – Lamberg, Anna-Ester 1996: Syrjäytymisriskien ehkäisy, syrjäytyneiden koulutuspalvelut ja ohjaustoiminta. Opetushallitus. Helsinki.
- Linnakangas, Ritva & Suikkanen, Asko 2004. Varhainen puuttuminen. Mahdollisuus nuorten syrjäytymisen ehkäisemisessä. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2004:7.: Sosiaali- ja terveysministeriö. Helsinki.
- Luopa, Pauliina, Pietikäinen, Minna, Puusniekka, Riikka, Jokela, Jukka, Sinkkonen, Annikka. 2006. Nuortenhyvinvointi Etelä-Suomen, Itä-Suomen ja Lapin lääneissä 2000 - 2006. Stakes-kouluterveyskysely. Helsinki. <http://info.stakes.fi/NR/rdonlyres/3318061B->

- 6B4F-4A38-97CE-4DD90C89F356/0/kokoaineisto_raportti2006.pdf.Viitattu 23.03.2013.
- Lämsä, Anna-Liisa. (2009). Tuhat tarinaa lasten ja nuorten syrjäytymisestä. Lasten ja nuorten syrjäytyminen sosiaalihuollon asiakirjojen näkökulmasta. Oulu: Oulu University Press. <http://herkules oulu.fi/isbn9789514290213/isbn9789514290213.pdf>. Viitattu 15.04.2013.
- Lämsä, Anna-Liisa 2009b. Lasten ja nuorten suhde kouluun. Teoksessa Lämsä, Anna-Liisa (toim.) Mun on paha olla. Näkökulmia lasten ja nuorten psyykkiseen hyvinvointiin. Jyväskylä:PS-kustannus, 33-57..
- Metsämuuronen ,Jari 2006. Metodologian valinnat ihmistieteissä. Gummerus. Jyväskylä
- Mullaly, Bob 2007. The New Structural Social Work, Oxford University Press.
- Mäkinen, Päivi & Raatikainen, Eija & Rahikka, Anne & Saarnio, Tuula 2009: Ammattina sosionomi,Wsoy. Helsinki.
- Niemelä, Pauli & Kainulainen, Sakari & Laitinen, Hanne & Pääkkönen, Juha & Rusanen, Timo & Ryytänen, Ulla & Widgren, Erja & Vornanen, Riitta & Väisänen, Raija & Ylinen, Satu 1997: Suomalainen turvattomuus. Inhimillisen turvattomuuden yleisyys, perusturvan keskusliitto. Helsinki.
- Niemelä, Pauli 2009. Teoksessa Mäntysaari, Mikko & Pohjola, Anneli & Pösö, Tarja. Sosiaalityö ja teoria. Ps-kustannus. Helsinki.
- www.nuorisolaki.fi. Viitattu 15.05.2013.
- Nyyssölä, Kari & Pajala, Sasu 1999. Nuorten työura. Koulutuksesta työelämään siirtyminen ja huono-osaisuus. Tammer-Paino. Tampere.
- Paju, Petri & Vehviläinen, Jukka 2001. Valtavirran tuolla puolen- Nuorten yhteiskuntaan kiinnittymisen kitkat 1990-luvulla. Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 18. Yliopistopaino Oy. Helsinki.
- Palola, Elina & Karjalainen, Vappu toim. Sosiaalipolitiikka- Hukassa vai uuden jäljillä? Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Palola, Elina & Hannikainen-Ingman, Katri & Karjalainen, Vappu 2012. Nuoret koulutuspudokkaat sosiaalityön asiakkaina. Tapaustutkimus Helsingistä. Tampereen Yliopistopaino Oy. Tampere.
- Payne, Malcolm 2005. Modern Social Work Theory. Chicago, Illinois. Lyceum Books, Inc.
- Perusopetuslaki 628/1998
- Pietiläinen, Rauno 2005. Työttömyydestä selviytyminen. Psykologinen lähestymistapa työttömyyteen. Acta Universitatis Lapponiensis. Lapin yliopisto. Rovaniemi.
- Pietikäinen, Reetta. 2007. Palveluiden väliin putoamisesta yhtenäisiin palveluihin? Tutkimusinventtaari nuorten nivelvaiheen palveluja koskevista tutkimuksista. Nuorisotutkimusverkosto/nuorisotutkimusseura: verkkojulkaisuja 1.
- Pohjola, Anneli & Kempainen, Tarja& Väyrynen, Sanna toim.2012. Sosiaalityön vaikuttavuus. Juvenes Print. Tampere.
- Puuronen, Vesa: Nuorisotutkimus.2006.Osuuskunta Vastapaino.Tampere
- Raisamo, Susanna & Pere, Lasse & Lindfors, Pirjo & Tiirikainen, Mikko. & Rimpelä, Arja. Nuorten terveystapatutkimus 2011 Nuorten tupakkatuotteiden ja päihteiden käyttö1977–2011 Helsinki 2011.http://www.stm.fi/c/document_library/get_file?folderId=3320152&name=DLFE-16067.pdf Viitattu 23.03.2013.
- Raitakari Suvu 2004. Nuoren elämähallinta: toivottua arkea ohjeistamalla? teoksessa Jokinen Arja, Huttunen Laura ja Kulmala Anna toim. Teoksessa puhua vastaan ja vaieta. Neuvottelu kulttuurisista marginaaleista. Gaudeamus.Helsinki.
- Raitasalo, Raimo 1995. Elämähallinta sosiaalipolitiikan tavoitteena. Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia 1. Kansaneläkelaitos. Helsinki.
- Raunio Kyösti 2000. Sosiaalityö murroksessa. Gaudeamus. Helsinki.

- Raunio Kyösti 2003. Sosiaalityö murroksessa. Gaudeamus. Helsinki
- Raunio Kyösti, 2009. Olennainen sosiaalityössä. Gaudeamus Helsinki.
- Raunio Kyösti 2006. Syrjäytyminen. Sosiaalityötä kiinnostavia näkökulmia. Suomen sosiaali ja terveys ry.
- Rautakorpi Kaija 2010. Arviointi osana kuntouttavan työtoiminnan voimaannuttamisprosessia- voidaan ihmisen voimaantumista havainnollistaa ja arvioida? Pro gradu-tutkielma. Kokkolan yliopistokeskus Chydenius. Jyväskylän yliopisto. Saatavissa www-muodossa: URL: <https://jyx.jyu.fi/dspace/bisteam/handle/123456789/13634/URN%3aNBN%3afi%3ajyu-201005241912.pdf> Viitattu 14.04.2013.
- Riihinen, Olavi. 1996. Elämänhallinta-käsitteen erittelyä ja ongelmia. Teoksessa Raitasalo, R. (toim.) Elämänhallintaa etsimässä. (s. 16-34.) Kansaneläkelaitos. Sosiaali- ja Terveysturvan katsauksia. Helsinki.
- Roivainen Irene. 2002a. Marginaalisuus ja sosiaalityö yhteisöissä. Yhteisöllinen ajattelu ja sosiaali työ. teoksessa Kirsi Juhila ym. (Toim.) Marginaalit ja sosiaalityö. SoPhi. Jyväskylä, 217-232.
- Roos Jeja-Pekka 1987. Suomalainen elämä. Tutkimus tavallisten suomalaisten elämänkerroista. Karisto. Hämeenlinna.
- Rose Nicholas. 1996. The Death of the social? Re-figuring the territory of the government. *Economy & Society* 25(3), 327-356 .
- Ruotsalainen Seppo 2006. Syrjäytyminen Seis-seminaari. Helsinki. TA-tieto.
- Ruuskanen, Petri 2002. Sosiaalinen pääoma ja hyvinvointi. Näkökulmia sosiaali- ja terveystalalle. Jyväskylä: PS – kustannus.
- Saari Juho ja Yeung Anne Birgitta toim. 2007. Oikeudenmukaisuus hyvinvointivaltiossa. Helsinki University Press.
- Saikka Peppi 2009. Terveyspalvelu työllistymisen tukena: Pitkäaikaistyöttömien terveystarkastukset ja –palvelut siirtymätyömarkkinoilla. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, Helsinki.
- Satakunnan Kansa 31.12.12
- Satka Mirja 1994. Sosiaalinen työ peräänkatsojamiehestä hoivayrittäjäksi. Teoksessa Jaakkola Jouko ym. (toim.) armeliaisuus, yhteisöapu, sosiaaliturva. suomalaisten sosiaalisen turvan historia. Sosiaaliturvan Keskusliitto. Helsinki, 261-339.
- Savolainen, Reijo 1993. Elämäntapa, elämänhallinta ja tiedonhankinta. Arkielämän eiammatillisen tiedon hankinnan tutkimuksen viitekehyksen hahmottelua. Tampereen yliopiston kirjastotieteen ja informatiikan laitoksen tutkimuksia 39. Tampereen yliopisto.
- Siitonen, Juha 1999. Voimaantumisteorian perusteiden hahmottelua. Oulun yliopisto. Oulu. opettajain koulutuslaitos. Saatavilla www-muodossa: <URL: <http://herkules.oulu.fi/isbn951425340X/isbn951425340X.pdf>. Viitattu 9.4.2013.
- Silvennoinen Heikki 1993. Pysyvän massatyöttömyyden koulutusyhteiskunta? Näkökohtia työttömyyden vaikutuksista koulutukseen ja kouluttautumiseen. Teoksessa Kaskinen, Juha & Nyyssölä Kari. (Toim.): Töihin vai talkoisiin? Nuoret työ- ja koulutusmarkkinoiden murroksessa. Koulutussosiologian tutkimuskeskuksen raportti 19. Turun yliopisto, 57-85.
- Sinkkonen Jari 2010. Nuoruusikä. Wsoy. Juva.
- Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja (2013:4) Toimeentulotuki. Opas toimeentulotukilain soveltajille. 08.05.2013. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2013:4.
- Sutela, Sanna. 2005. Kyllä tää tästä! Nuoret peruskoulun ja toisen koulutusasteen välivaiheessa. Jyväskylän yliopisto. Pro gradu-tutkielma. https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/11684/URN_NBN_fi_jyu-2005165.pdf?sequence=1 Viitattu 25.03.2013.
- Talvitie, Liisa. 2003. Syrjäytetyt nuoret. "Elämä se on kuin silkkiä vaan..." - vai onko?

- Helsingin yliopisto. Opettajankoulutuslaitos. Pro-gradu -tutkielma
- Tarkkana: sosiaalitoimen sosiaalityöntekijät Ry:n julkaisu 1/2011. Verho, Jouko (2005) Työttömyyden kesto ja pitkäaikaistyöttömyys. Teoksessa Hämäläinen, Kari & Taimio, Heikki & Uusitalo, Roope (toim). Työttömyys-taloustieteellisiä puheenvuoroja. Edita. Helsinki, 92-112.
- Tolonen Tarja 2008. (toim) Yhteiskuntaluokka ja sukupuoli. Osuuskunta Vastapaino. Tampere.
- Tuohinen Riitta 1990. Työlle viileä sukupolvi? Nuorten työlle antamista merkityksistä, niiden tutkimisesta ja tulkinnasta. Työpoliittinen tutkimus 1. Työministeriö. Helsinki.
- Tuomi, Jouni & Sarajarvi, Anneli (2004) Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Kustannusosakeyhtiö Tammi. Jyväskylä.
- Tuomisto Jukka 2003. Teoksessa: Sallila Pekka. Elämänlaajuinen oppiminen ja aikuiskasvatus. Aikuiskasvatuksen 44. vuosikirja. Dark Oy. Vantaa.
- Tuusa, Matti 2005. Sosiaalityö ja työllistäminen - kuntouttavan sosiaalityön ammattikäytännöt kuntien aktivointi- ja työllistämispalveluissa. Tampereen yliopisto.
- Uusitalo Tuula 2007. Nuoruusajan yksinäisyys. Teoksessa Määttä Kaarina toim. Helposti särkyvää. Nuoren kasvun turvaaminen. Gummerus. Helsinki.
- Veijola, Elsi 2003. Lasten ja nuorten syrjäytymisen ennalta ehkäisy koulutuksen alalla. Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2003:4. Opetusministeriö. Koulutus- ja tiedepolitiikan osasto. Yliopistopaino. Helsinki.
- Weil Warner Susan, Wildemeersch and Jansen Theo. 2005. Unemployed Youth and Social Exclusion in Europe. Learning for Inclusion? Aldershot Ashgate.
- Virtanen, Juha (2006) Fenomenologia laadullisen tutkimuksen lähtökohtana. Teoksessa Jari. Metsämuuronen (toim.) Laadullisen tutkimuksen ...
- Vähätalo Kari 1998. Työttömyys ja suomalainen yhteiskunta. Tammer-paino. Tampere. Yhdyskuntatyö (1974) Yhdyskuntatyön menetelmien seminaari 13.-16.11.1973. Espoo: Mannerheimin Lastensuojeluliitto, Lapsiraportti 10.
- Laki kuntouttavasta työtoiminnasta 189/2001. Viitattu 01.04.2013.
<http://tilastokeskus.fi/tup/kunnat/kuntatiedot/413.html> Viitattu 23.04.2013.
www.stat.fi/artikkelit/2009/art_2009-03-16_002.html?s=0. Viitattu 01.04.2013.
http://www.mol.fi/mol/fi/00_tyonhakijat/01_tyonhaku_suomessa/07_tyoharjoittelu_ja_tyoelamavalmennustuki/index.jsp Viitattu 02.05.2013.
http://www.stat.fi/artikkelit/2009/art_2009-03-16_002.html?s=0. Viitattu 03.03.2013.
http://www.thl.fi/fi_FI/web/kasvunkumppanit-%20fi/nuorten_syrjaytyymista_voidaan_lahes_aina_ehkaista. Viitattu 18.04.2013.

Liite 1:

Haastattelurunko:

Taustatiedot :

- sukupuoli, ikä, koulutus, perhe

Työttömyys

- työttömyyden kesto
- työttömyyden syyt
- työsuhteiden kesto
- missä työssä

Kouluasiat

- Kokemukset koulusta
- Oletko keskeyttänyt koulun?
- Ongelmat koulussa?
- Hyvät asiat koulussa?
- Onko sinulla ollut oppimisvaikeuksia?
-

Taloudellinen tilanne

- taloudellinen tilanne/tuet?
- koetko olevasi köyhä?
- riittääkö rahat elämiseen?

Arki

- miten päiväsi koostuu? (rutiinit)
- harrastukset

Ihmissuhteet

- sosiaaliset verkostot
- tuki

- ympäristö missä asut

- ongelmat?
- sairaudet/lääkitys?
- käytätkö/oletko käyttänyt päihteitä?

Syrjäytyminen

- millainen on syrjäytynyt nuori?
- oletko itse kokenut olevasi syrjäytynyt?
- tiedätkö/tunnetko syrjäytyneitä?

Hyvinvointi:

- miten voit?
- mitä haluaisit muuttaa elämässäsi?
- missä näet itsesi kymmenen vuoden kuluttua?

Työvoimatoimenpiteet:

- oletko ollut työvoimapalveluiden piirissä?
- kokemukset näistä?
- aktivoinnin hyödyt?
- pitäisikö pakottaa?
- miten koet toimenpiteet?